H·J·VAN DOORNIK

ONZE JONGENS AAN HET FRONT

Opgedragen aan mijn
Kameraden
in het Oosten

Uitgeverij De Krijger
Dorpsstraat 144
B-9420 Erpe
België

Tel.: 053/80.84.49
Fax : 053/80.84.53
email : de.krijger@proximedia.be

ISBN 90-5868-162-9
Wet. Depot D/2005/6004/20

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or by any other means without the written permission of the publisher.

Oorspronkelijk uitgegeven door :
Uitgeverij Storm - Amsterdam

VOORWOORD

Noch een chronologische opsomming van den strijd tegen het Bolsjewisme, noch een historisch overzicht wil dit boek zijn, maar niets anders dan een poging, iets van den vreeselijken strijd in het Oosten te schilderen, iets te doen weergeven en gevoelen van datgene, wat mannen dwong tot het brengen van het hoogste offer.

In het Noorden en in het Zuiden, in de bijtende koude van den Russischen winter, onder de zengende stralen van de zon der eindelooze steppen, te midden van onbegaanbare moerassen, van wilde, maagdelijke wouden, waar overal en ieder oogenblik de dood in duizenderlei vormen loert, in een onophoudelijken strijd met de geweldigste terreinmoeilijkheden, waarvan zich geen voorstelling laat vormen, vechten, met den voortdurenden inzet van geheel hun wezen en geheel hun kracht de legerscharen van hen, die de bouwers zullen zijn van een nieuwen en beteren tijd.

Daar vechten jonge mannen, tienduizenden en nog eens tienduizenden, uit de volle overtuiging van hun roeping, de beschermers te zijn der oeroude Europeesche cultuur; mannen niet alleen uit Duitschland en de met dat land verbonden mogendheden, doch ook velen, zeer velen uit Noorwegen, Denemarken, Nederland, Vlaanderen, Zweden en Zwitserland, jonge kerels, die met open oog en hart tegenover het nieuwe staan, dat zich onweerstaanbaar baanbreekt, die voelen en begrijpen, dat deze strijd meer is, dan een oorlog tusschen Duitschland en de Sovjet-republieken, daar hier immers de toekomst van de Germaansche wereld op het spel staat en hiermede de toekomst van Europa en misschien wel die van de geheele wereld.

Dit boek werd afgesloten toen de overwinnende legers steeds verder voorwaarts stormden, den terugwijkenden vijand dicht op de hielen zaten, steeds dieper in het onmetelijke Rusland. Steeds langer werden de wegen der ravitailleering, zonder dat het op deze wijze mogelijk

bleek het Sovjetleger beslissend te verslaan. Thans wordt er een andere methode toegepast, terugtocht, geen in paniek of wanorde terugtrekken, maar een weloverwogen terugtocht den vijand onherstelbare schade en verliezen aan menschenlevens toebrengende om hem te dwingen ver van zijn basis te moeten opereeren!

Het opgeven van belangrijke steunpunten, alsmede het ontruimen van vrij uitgestrekte, economisch belangrijke gebieden zal door niemand als een overwinning worden gevierd. Wanneer men echter niettemin fier is op de prestaties van de weermacht in het Oosten en de trots nog steeds de overhand houdt op de teleurstelling, dan is dit te verklaren door het feit, dat de Duitsche legers aan de voornaamste fronten stand hebben weten te houden tegen de grootste strijdmachten der wereldgeschiedenis, die met een overweldigend overwicht aan menschen en materiaal niet alleen nog altijd geen beslissing hebben kunnen forceeren, maar er zich zelfs niet op kunnen beroemen, dat zij in het Duitsche front zwakke plekken beginnen waar te nemen.

Men heeft bij deze tactiek vooropgesteld, dat er geen poging zal worden gedaan om het roode leger terug te slaan, of ook maar in bedwang te houden, doch men heeft gehandeld in het besef de massa's menschen en materiaal, waar men zich tegenover geplaatst zag, zoodanige verliezen toe te brengen, dat de tegenstander ineenstort.

De toekomst zal ons leeren, dat hier het overleg zal zegevieren en het gevaar zal vernietigen, een andere mogelijkheid is er niet, alleen door een volmaakte uitroeiing van het Bolsjewistische systeem zal de eeuwige onrust in de wereld verdwijnen en zal met den opbouw van een nieuwe maatschappij een aanvang gemaakt kunnen worden.

I

Witte donswolken dreven hoog boven de velden. De lichte zomerwind wiegde de gouden roggehalmen, met de volle, rijpe aren, in een lichte deining en ritselde door de naalden van het dennenbosch, dat den akker begrensde. De roep van een koekoek in de verte was het eenige geluid, dat de stilte van den middag verstoorde.

Berend Willink liet een oogenblik de spade rusten, strekte zijn leden en veegde met den rug van zijn hand langs zijn bezweete voorhoofd. De longen in zijn breede borst zogen zich vol en met een tevreden knikje keek hij naar het stuk aardappelveld, dat hij reeds had omgespit. De grond lag goed open. Daar konden de herfstregens flink doorheen spoelen.

Zijn blik gleed over de rogge. Die stond er uitstekend voor. Over een goede week zouden ze ook die kunnen oogsten als het mooie weer aanhield. En daar zag het wel naar uit. Als het tegen eind Augustus zoo bestendig was, dan haalde je meestal den oogst wel droog binnen.

Hij knikte nog eens voor zich heen. Een slecht jaar zou het in ieder geval niet worden met de prijzen, die ze betaalden. En al had je dat geduvel met die crisis-ambtenaren, er zou toch wel voldoende overschieten om volgend jaar eens te denken aan dat stukje grond van Ruitinga, meer naar den weg toe, waar de oude baas en hij al lang het oog op hadden. Dat zou een goed boekweitveld kunnen worden, wat ze er best bij konden gebruiken.

Met een gevoel van voldaanheid, zooals alleen hij dat kent, die het werk van eigen handen voor zich gedijen ziet, omklemde hij met zijn sterke, gebruinde knuisten de greep en steel van de spade, kromde zijn krachtig jong lichaam en stootte het ijzer diep in den grond, wrikte de aarde los, keerde de zware kluiten. En zoozeer was hij verdiept in zijn werk, dat hij de komst van twee fietsers

op het smalle zandpad, dat langs zijn akkers liep, niet eerder merkte voor een van hen hem aanriep.

„Hei, Berend."

Hij keek op, den klomp op het ijzer van de schop gedrukt, die hij juist in de aarde gestoken had. De beide fietsers, in wien hij twee daglooners uit het dorp herkende, stapten af en wenkten hem, bij hen te komen.

„'t Is mis jonk," riep de ander, toen hij, na de spa met een ruk uit den grond getrokken te hebben, naar hen toe liep.

„Wat is er mis?" vroeg hij en onbewust klonk er in zijn stem iets van den vagen angst, die plotseling in hem naar boven was gekomen.

„Mobilesatie, jonk," antwoordde de ander. „Vanmiddag afgekondigd. De Duitschers bint de Polen te lijf gegoan, zeggen ze."

„Joa, 't ziet er beroerd uut," voegde zijn metgezel er aan toe, „ze zeggen ook, dat nou Engeland en Frankrijk ook mee zalle doen. Dan staat hiel de wereld meteen weer in vuur en vlam."

Berend Willink antwoordde niet. Hij stond daar rechtop, een sterke jonge boer, de beide voeten stevig op den grond gedrukt, de handen zoo krachtig om de greep van de spade geklemd, dat de knokkels witachtig door de gebruinde huid heenschemerden. Zijn blauwe oogen staarden strak voor zich uit over het golvend roggeveld heen in de wazig blauwe verte van het wijde land.

Mobilisatie. Dat beteekende voor hem, dat hij weg zou moeten, hier vandaan, van zijn land en van zijn werk, die hij beide even lief had, weg, voor wie weet hoe lang. Er drongen slechts brokstukken van het gesprek der beide anderen tot zijn bewustzijn door, zoozeer boorde dat eene woordje zich als een scherpe priem in zijn brein. Weg. Weg, terwijl hij juist de laatste jaren met hard werken den boel een flink stuk vooruit gekregen had. Het was hem, alsof hij op dat oogenblik zoo vast aan dit stuk grond verbonden was, dat hij geen stap meer doen kon. Hij moest en zou hier blijven.

Misschien waren het looze praatjes, zooals die den laatsten tijd wel meer opgedoken waren. Maar hoewel hij zich even aàn deze gedachte vastklampte, wist hij, dat het niet zoo was, dat er ditmaal wel iets te gebeuren stond.

„Trek het je niet zoo aan, jonk," zei een der mannen. „Je vader is nog mans genoeg, en als het heelemaal noodig is, dan helpen we nog wel een handje hoor."

De spanning week uit zijn houding, de strakke trek om zijn mond verdween.

„Dat is mooi van je aangeboden, Klaas," hoorde hij zich zelf zeggen.

„Je vader heeft ons ook wel 's g'holpen, jonk. En zoo lang als in veertien zal 't wel niet duren."

„Ja, daar zijn ze nou te ver voor met al dat nieuwe tuug, dat ze nou hebben," meende zijn makker. „Waar moet jij naar toe Berend?"

Zijn gelaat verstrakte opnieuw.

„Waarheen?" herhaalde hij kortaf. „Woerden".

Het klonk bijna als een vloek, dit laatste woord. De beide daglooners keken elkaar aan.

„Trek 't je niet zoo aan, jonk," trachtte Klaas opnieuw gerust te stellen. „'t Kan nooit lang duren, ditmaal. De rogge komt best binnen zonder jou. En van 't voorjaar ben je misschien al weer terug."

Berend Willink antwoordde niet.

„Nu, dan gaan we maar door," zei Klaas na eenige oogenblikken van stilte. „Moeder de vrouw weet 't ook nog niet. Die zal ook ophooren."

Ze groetten en reden weg, den jongen boer aan den rand van het aardappelveld achter latend. Toen ze den boschrand bereikt hadden, waar het pad afboog, zagen ze, hoe hij met groote stappen het veld opliep, waar hij, toen ze hem geroepen hadden, bezig was geweest met spitten.

Met een harden, verbeten trek om zijn mond was Berend Willink opnieuw aan het werk gegaan, nadat de beide daglooners waren weggereden. Met een kracht, die door zijn woede aangewakkerd was, scheurde hij den grond open en sloeg de kluiten stuk. Het zweet gutste hem langs het gelaat, maar hij dacht er niet aan, zich een oogenblik tijd te gunnen om het weg te vegen. Toen een half uur later zijn vader naar hem toe kwam, lagen er nog slechts enkele meters onbewerkt terrein voor hem, doch hij bleef, ook toen de oude boer naast hem stond, doorwerken.

„We hebben 't ook gehoord, Berend," zei de oude. „Klaas de Vries kwam bij ons langs, om het te vertellen."

Berend stootte de spade diep in den grond.

„Ja, 'k mot weg." Hij snauwde de woorden bijna.

De oude boer keek naar de gebogen gestalte van zijn zoon.

„Wat God doet is welgedaan, jongen," zei hij.

Berend Willink schokte overeind.

„Ook oorlog?"

Wij kunnen Gods wegen niet beoordeelen Berend," antwoordde hij. „En we hebben niet te klagen gehad, de laatste jaren. De rogge staat mooi. En moeder en ik zijn nog flink genoeg. We komen er wel door, ook zoolang jij er niet bent."

De jonge boer haalde de schouders op en begon opnieuw te spitten.

„Ga nou liever mee naar huis, Berend," maande zijn vader hem. „Morgenochtend moet je al weg. Alles moet nog klaar. Ik maak morgen dit stuk wel af."

Berend schudde met een korte, vastberaden beweging het hoofd. „Dat doe ik nog. Nou."

De oude hield de woorden in, die hem op de tong lagen. Hij kende zijn jongen en wist, dat er niet met hem te praten viel, als hij in een dergelijke stemming was. Zoo was hij zelf ook geweest, en hij kon nog zijn kop doorzetten, als het moest.

Langzaam, de schouders iets meer gebogen dan tevoren, keerde hij naar de kleine hoeve terug. De last, die het lot ook hem zoo onverwacht op de schouders had gelegd, drukte hem zwaarder, dan hij zijn zoon ooit bekend zou hebben.

De zon was reeds achter het dennenbosch verzonken, toen Berend Willink het erf van de hoeve betrad. Hij was, toen hij het aardappelveld geheel had omgespit, langzaam om den roggeakker heengeloopen, met zijn blikken de zware aren koesterend, als waren ze een stuk van zijn eigen leven, en was daarna naar het stukje grond van Ruitinga gegaan, dat hij al bijna als zijn eigen land had beschouwd. Hij had er lang gestaan, tevergeefs trachtend, zich een beeld te vormen van wat er nu gebeuren ging. Hij moest dezen akker er bij hebben. Dat had hij zich in zijn kop gezet en dat zou hij ook nu niet loslaten, al haalden ze hem dan hier vandaan. Oorlog. Met al dat praten en doen waren ze dus geen snars opgeschoten. En nou gingen ze op elkaar los. Misschien kon je het die Duitschers niet eens zoo kwalijk nemen, dat ze zich niet langer op hun kop wilden laten zitten, al dachten de anderen er dan meestal anders over. Maar in ieder geval zou het weer overal ellende geven. En wie weet, hoe lang 't toch ook nou weer duren zou. Als 't vier jaar zou zijn, net als de vorige maal, en de oude het al dien tijd alleen af zou moeten, dan... Dan kon de heele boel met dit stuk land ook in het honderd loopen. En dat mocht niet. Hij zou er direct over praten, straks, als hij thuis was. Misschien konden ze het wel met Ruitinga eens worden en hem nu vast de helft betalen en de rest binnen twee of drie jaar. Maar dan zou zijn vader nog harder moeten ploeteren, om dat geld op te brengen en er dit stuk grond nog bij te bewerken krijgen. Dat ging niet... dat zou te zwaar voor hem worden... Nee, dan was het maar beter, dat hij er voorloopig niet over praatte en eens keek, hoe 't straks zonder hem gaan zou. Hoe 't straks zonder hem zou gaan... dat was de gedachte, die zich steeds weer naar voren drong. Maar hij sprak haar niet uit, dien avond, in de huiskamer van de hoeve, waar ze gedrieën zaten, vader, moeder en hij, zwijgend als altijd. Hij sprak haar niet uit, den volgenden ochtend, toen hij met een handdruk en een enkel woord afscheid van hen nam, om den tocht in het ongewisse te beginnen. Hij leefde bijna als in een droom, dien dag en de volgende dagen, in het kleine, ruw uit zijn verdroomde rust opgeschrikte Zuid Hollandsche stadje, waar het depôt van zijn regiment was ondergebracht en van waaruit ze enkele dagen later afmarcheerden naar een dorpje in de waterlinie, waar ze in kleine groepjes bij de boeren ingekwartierd werden. Hij kwam met negen anderen in de groote schuur van een boerderij aan het einde van het dorp. Vier van de mannen kende hij van zijn eersten diensttijd, de vijf anderen waren van een oudere lichting en kwamen allen uit Amsterdam.

De stemming was niet al te opgewekt onder de mannen, die vrijwel allen onverwachts uit hun werk en hun familiekring gerukt waren en zich in de schuur met slechts het allernoodzakelijkste moesten behelpen.

Berend Willink sloot zich vooral aan bij Jan Nijland, klerk op een notariskantoor in een Utrechtsch stadje, dien hij tijdens zijn eersten diensttijd in Naarden als een goed kameraad had leeren kennen. Uiterlijk verschilden ze als dag en nacht. — Berend Willink de gebronsde, forsche Geldersche boer met zijn vierkante schouders en zijn sterke knuisten; Nijland bijna een hoofd grooter, mager, met een bleek, somwijlen ascetisch aandoend gelaat, waarin felle oogen brandden. Maar beiden waren ze menschen van weinig woorden en beiden hadden ze een diepe, warme liefde voor de natuur. — Berend

Willink als de boer, die zich met den grond en al wat daarop groeit verbonden voelt; Nijland als de rustelooze zoeker, die in de stilte van de natuur het evenwicht vond en de harmonie, die hem nieuwe kracht gaven.

Ze hadden elkaar, drie jaar daarvoor, leeren waardeeren op de wallen van het vestingstadje, waar ze hun eerste militairen opleidingstijd doormaakten. Beiden hadden ze hier, afkeerig van het gehang in cantine en kroegen, onder de oude iepen langs de vestinggracht de rust gezocht, waaraan ze behoefte hadden. Veel hadden ze in dien tijd niet met elkaar gepraat. Ze wisten, toen ze met groot-verlof naar huis gingen, maar weinig van elkaar af, en hadden nadien niets meer van elkaar gehoord of gezien, maar nu hadden ze zich weer bij elkaar aangesloten en zaten 's avonds achter de schuur tegen den hooiberg, of maakten korte wandelingen over de smalle landwegen naar de veenplassen, die een half uur van het dorp lagen.

Hun afzijdigheid had in het begin wel aanleiding tot allerlei spottende opmerkingen gegeven, maar omdat ze zich voor het overige goede kameraden toonden, hield dat spoedig op en werden ze met rust gelaten.

Op een Maandagmorgen echter, ongeveer een maand na de afkondiging van de mobilisatie, kwam tijdens een rustpauze in een marsch een van de Amsterdammers, waarmee Berend in de schuur gelegerd was, naar hem toe.

„Hoor's, Willink, je moet niet meer met dien lange omgaan," viel hij met de deur in huis.

De aangesprokene keek den ander recht in de oogen.

„Waarom niet?" vroeg hij kortaf.

„Omdat die kerel niet deugt. Die is Nazi. Zoo'n stuk rot fascist. Ik sprak gisteren een vrind van me, uit Utrecht; die kent 'm. Z'n heele familie moet niks meer van 'm hebben. En wij kenne zulke lui hier ook missen. Wij laten 'm links leggen!"

Berend Willink haalde de schouders op.

„Wat jullie doet, moet je zelf weten. Ik laat me door jullie niet voorschrijven, wat ik te doen en te laten heb."

Hij had met Nijland nog nooit over politiek gesproken, omdat hij daar weinig of geen belang in stelde. Thuis had hij er zich ook nooit mee bemoeid, en al was datgene, wat zijn dorpsgenooten over die nationaal-socialisten vertelden, allesbehalve mooi geweest, zijn natuurlijk gevoel voor rechtvaardigheid, deed hem zich nu onmiddellijk te weer stellen tegen de manier, waarop ze hem in dit opzicht de wet wilden voorschrijven. En al was misschien wat de ander hem vertelde, een teleurstelling voor Berend Willink, het beinvloedde zijn meening over Nijland allerminst.

„Nou, hoor's," antwoordde de ander, „blaf maar niet zoo. We meenen 't goed met je. Als je met dien knul blijft omgaan, kijkt niemand je meer an."

„Ik heb je al gezegd, dat jullie dat zelf moeten weten."

„Zoo, ken jou dat niet schelen? Of ben jij misschien van 't zelfde hout? Goed, dat we dat weten. Dan zullen we zorgen, dat..."

De harde blik, die er in de blauwe oogen van den jongen boer kwam, de spanning van den strak gesloten mond en de vierkante kin, deden den ander zijn woorden afbreken.

„Wat je van me denkt, laat me koud," zei Willink kortaf. „En wat je verder wil doen ook." Hij draaide zich om en liet den ander staan.

Tijdens den marsch, dien even later hervat werd, dacht hij over het gebeurde na en dien middag vertelde hij Nijland, wat ze van hem gezegd hadden.

Deze hoorde hem rustig aan, knikte toen.

„Ja, ik ben nationaal-socialist, uit volle overtuiging. Voor mezelf heb ik alle consequenties daarvan aanvaard. En als je meent, dat je niet meer met me om kan gaan, dan zou me dat spijten, omdat ik je een beste kerel vind, maar het zou verder geen verschil voor me uitmaken."

Berend Willink zette zijn kwartiermuts af en streek door zijn blonde haar. Hij voelde zich een oogenblik vreemd verlegen.

„Voor mij komt 't er niet op aan," zei hij toen. „Dat heb ik ze gezegd ook. Ik laat me door niemand vertellen, met wien ik moet omgaan of niet!"

Jan Nijland glimlachte.

„Dat doet me plezier. Ik zou 't je niet kwalijk genomen hebben, als je gezegd had, dat je je niet meer met mij bemoeien kan. Want als je 't wel blijft doen, krijg je de anderen natuurlijk allemaal tegen."

„Dat kan me niet bommen."

Nijland stak hem de hand toe.

„Dank je," zei hij rustig.

Er veranderde in den loop der daarop volgende weken niet veel. De houding van de mannen werd tegenover Nijland niet openlijk vijandig, al viel er wel een zekere terughoudendheid op te merken. Berend Willink werd nog een tijdlang behandeld als vroeger; tot de stemming geleidelijk aan geprikkelder werd en het zelfs een enkele maal tot een scherp woord kwam.

Nijland had daar meestal niet meer dan een schouderophalen voor over, al liet hij zich soms een kort, sarcastisch antwoord ontvallen. In den loop van den winter ontaardde de houding der anderen echter in een geniepig gesar, dat den ronden Berend Willink woedend maakte. Ze lachten hem uit, als hij er tegenin ging en scholden hem voor een fascistenvriend. Vaak jeukten zijn knuisten, om er op te slaan, maar hij begreep, dat hij daar niets mee zou bereiken.

De haat tegen alles wat Duitsch was of zich voor Duitschland verklaarde, werd, nu het er hoe langer hoe meer op ging lijken, dat er een langdurige stellingoorlog voor den boeg stond, steeds feller en uitte zich meer en meer.

Overal scheen het zoo te zijn, dat merkte Willink de enkele keeren, dat hij met verlof naar huis mocht en met de menschen van zijn dorp sprak. Eens, toen hij kort na Nieuwjaar weer met verlof thuis was, hoorde hij van zijn vader, dat Ruitinga het stuk grond bij den roggeakker verkocht had. Er was nog meer grond in de buurt opgekocht, en er groeide iets als wrevel in hem, toen hij in het dorp vernam, dat er een joodsche firma uit de stad achter zat.

Voor Berend Willink, die het stuk grond had willen koopen, was het, of hij een klap in het gezicht kreeg, zoozeer had hij zich reeds ingeleefd in de gedachte, ook op dien akker rogge te kunnen verbouwen. Het was de schuld van den oorlog! Als die niet gekomen was, zou hij verleden najaar zijn zin al doorgezet hebben. Nou was de akker in handen van joden, zooals er al zooveel grond in de omgeving de laatste jaren in joodsche handen was overgegaan. Grond, waar ze pachters op zetten, die het bloed onder hun nagels uit moesten werken om de hooge pacht te kunnen betalen, waarbij voor hen zelf soms nauwelijks iets te eten overbleef. In zulke handen was nu waarschijnlijk dat stukje grond gevallen, waarop hij zijn zinnen had gezet.

De weken daarna was hij nog stiller dan anders, en er was zelfs een zekere mate van verkoeling gekomen, in zijn omgang met Nijland, die van zijn kant geen moeite deed, de oorzaak daarvan te ontdekken, doch zich ook hoe langer hoe meer in zichzelf scheen op te sluiten.

Nijland was niet verbitterd geworden, toen de houding der anderen steeds vijandiger werd. Wat er om hem heen gebeurde, scheen hem niet te raken. Maar in zijn oogen blonk de glans van het in hem smeulend vuur. En toen de winter voorbij was en de verstarring, die over de oorlogsfronten gekomen was, plotseling week; toen de onverwachte opmarsch van de Duitsche legers en de Duitsche vloot naar Denemarken en Noorwegen een golf van opwinding over Europa bracht, toen laaide op sommige oogenblikken iets van dat vuur naar buiten, en onwillekeurig werd ook Berend Willink erdoor aangegrepen. Voor de eerste maal in hun maandenlang samenzijn vertelde Nijland iets van zijn idealen, van de moeilijkheden, die daarvan het gevolg waren, en van zijn vaste vertrouwen in het nationaal-socialisme en het nieuwe Duitschland, die een betere wereld zouden opbouwen. In die Aprildagen, toen de laatste Engelschen uit Noorwegen werden verjaagd, waren er naast Berend Willink zelfs ook andere mannen, die 's avonds in de schuur naar hem luisterden, als hij, aan de hand van kaarten uit de kranten, zijn verwachtingen omtrent den strijd uiteenzette. Want in die anderen was door den loop der gebeurtenissen twijfel ontstaan aan de onoverwinnelijkheid van Engeland, waarop ze geheel den winter zoo hadden gesnoefd. En Nijland maakte hiervan gebruik, wetende, dat twijfel den geestesakker vaak geschikt maakt voor opname van zaad, dat vroeger niet kon ontkiemen. Toch had ook hij in dien tijd nog geen vermoeden van de gebeurtenissen, die hen kort daarop als in een wervelstorm zouden meesleuren.

II

In enkele dagen was de oorlog over het land geraasd. In enkele dagen was een vestinggordel van illusies en verwachtingen ineengestort onder de meedoogenlooze mokerslagen der werkelijkheid.

Voor Berend Willink en de anderen, die in dat kleine Zuid-Hollandsche dorpje achter de waterlinie lagen, hadden deze vijf dagen weinig gebracht, dat zich diep in hun herinnering grifte. Geen vijand hadden ze gezien, geen schot gelost. Slechts af en toe was, heel uit de verte, een dof gerommel tot hen doorgedrongen, van bommen of van geschut, dat wisten ze niet precies en ze ruzieden er zoo'n beetje over. Zelfs vijandelijke vliegtuigen waren niet over hen heen gekomen.

De onverwachte capitulatie, onverwacht vooral na de met veel ophef verspreide berichten over de Fransche pantserlegers, die al tot in Brabant en Limburg zouden zijn opgerukt, had hen allen even verdwaasd doen staan. Maar spoedig trachtten de meesten achter een soort masker van onverschilligheid hun teleurstelling te verbergen.

Het leven in het dorp hernam den dag na de overgave al weer zijn gewonen gang. Berend Willink stond dien middag op het melkweitje achter de hoeve, terwijl de boer zijn koeien melkte. Hij hield den blik strak gericht op de rappe handen, die de witte stralen uit de volle uiers schuimend in den emmer deden spuiten. Een gevoel van voldoening kroop in hem omhoog. Spoedig zou hij weer zelf thuis aan den arbeid kunnen gaan.

„Ze zullen jullie nou wel gauw naar huis sturen, niet? zei de boer.

„Ik hoop 't," antwoordde hij. „Hoe eerder hoe liever."

„Er wordt ook beweerd, dat jullie als krijgsgevangenen naar Duitschland moeten."

„Ze zeggen zoo veel."

„Ja, een mensch weet heelemaal niet meer, waar ie aan toe is. Een gekke wereld, man. Maar ik zou zeggen, ze kunnen jullie beter hier

laten, want er zal genoeg te doen zijn. D'r moet heel wat vernield zijn."

Berend Willink knikte alleen maar. De mannen hadden dien morgen in de schuur lang en breed gepraat over de mogelijkheid, dat ze als krijgsgevangenen naar Duitschland overgebracht zouden worden, en later bij hun onderofficieren en zelfs bij een paar officieren gevraagd, wat er nu met hen gebeuren zou. Maar niemand scheen iets met zekerheid te kunnen zeggen. Bij de meesten overheerschte de meening, dat de Duitschers wel wat anders aan hun hoofd hadden, dan zich veel om hen te bekommeren.

„Ze hebben veel meer aan ons, als ze ons hier aan het werk laten gaan," had een van de mannen gezegd, en ze hadden dat allemaal heftig beaamd. Berend Willink had zich zoo aan die gedachte vastgeklampt, dat hij ongeduldig uitkeek naar het oogenblik, dat hij weer naar huis zou kunnen gaan.

„Hebben jullie nog wat van die lange gehoord?" onderbrak de boer zijn gedachtengang.

Willink fronste de wenkbrauwen.

„Niks meer," zei hij kortaf en liet er, na een korte stilte op volgen: „'t Was een gemeene streek. Als we hadden moeten vechten, zou Nijland even goed meegevochten hebben als wij."

„Ze zeggen, dat ze alle nationaal-socialisten doodgeschoten hebben."

„Als ze dat gedaan hebben, verdienen ze niet beter, dan dat ze d'r zelf ook aangaan," antwoordde hij. „Nijland was een eerlijke kerel."

„Maar je hoort overal vertellen, dat ze ons verraden hebben," hield de ander aan.

Willink haalde zijn schouders op.

„Ik kan d'r niks van zeggen. Ik ken alleen Nijland, en ik weet, dat die zeker geen verrader is."

Zonder verder iets te zeggen, draaide hij zich om en liep het erf op. Den vorigen avond waren ze al begonnen met dat geklets over verraders, die de Duitschers de wegen door de Hollandsche stellingen zouden hebben gewezen. Vanmorgen was er ook weer het een en ander over gezegd. Natuurlijk hadden ze het toen ook weer over Nijland gehad.

Al den eersten dag van den oorlog was Nijland 's morgens door een sergeant en twee man uit het bataillon weggehaald. Hij had, voor

Koffers in 't gelid.

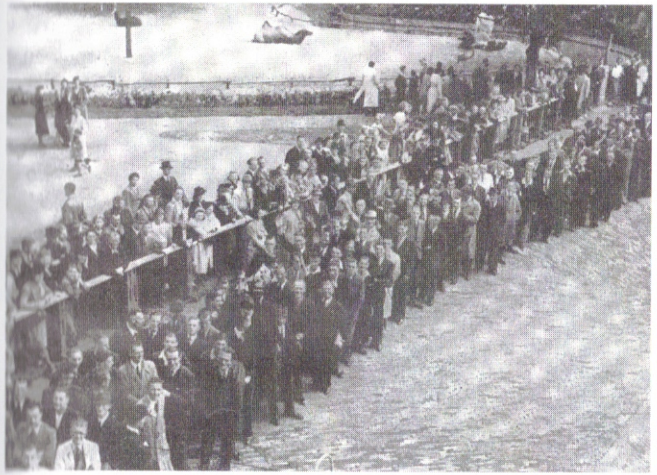

Lange rijen vrijwilligers.

Gereed voor het vertrek.

Het afscheid is niet altijd even gemakkelijk.

Een afscheidsgroet van honderden kameraden.

Aankomst bij de kazerne.

hij wegging, Berend Willink de hand gedrukt en met een glimlachje om zijn mond gezegd:

„Misschien zien we elkaar nog wel eens onder betere omstandigheden. En als dat niet mocht zijn, dan ga het je goed."

Dit rustige afscheid had Berend Willink diep getroffen. Later op den dag had hij geprobeerd te weten te komen, wat er met Nijland gebeurd was, doch alleen vernomen, dat hij, samen met nog een paar anderen, op transport was gesteld naar Gouda.

Wat ze verder met hem gedaan hadden, daarvan was niets tot het dorpje doorgedrongen en de spanning der volgende oorlogsdagen had de mannen zoo in beslag genomen, dat zelfs Berend Willink maar een enkele maal aan hem gedacht had. Nu echter, nu de vreemde, benauwende greep van den oorlog hem losgelaten had, kwelde de gedachte aan Nijland hem. Maar hij zag in, dat hij niets omtrent het lot van den ander te weten zou kunnen komen, laat staan, hem zou kunnen helpen.

Niets kon hij doen dan afwachten, hoe zwaar hem dat ook viel. Voor het eerst in zijn leven had Berend Willink behoefte aan steun, en er was iets in hem, iets, dat hij niet verklaren kon en dat hem verwarde, iets, dat hem zei, dat Nijland hem dien steun had kunnen geven, als hij bij hem zou zijn geweest. En datzelfde vage iets, zei hem, dat, als Nijland nog in leven was, hij hem terug zou zien...

Het einde van Juli naderde. Het weer was bestendig. Regen en wind wisselden met korte perioden van zonneschijn, een felle Noordwester had het jonge graan gegeeseld. Maar het gewas stond niet slecht, stelde Berend Willink met voldoening vast, toen hij dien morgen zijn werk op het veld afbrak, omdat het tijd was naar de hoeve te gaan, waar het middagmaal op hem wachtte.

Berend Willink had het geluk gehad, tot die legergroepen te behooren, die na enkele weken krijgsgevangenschap naar hun haardsteden terug mochten keeren.

In zijn dorp had hij alles bij het oude gevonden, en hoewel hij zich even onwennig had gevoeld, omdat de rust hier in zoo schrille tegenstelling had gestaan met de bewogen weken daarvoor, had hij toch spoedig zijn oude doening herkregen. Hij werkte van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, onvermoeibaar, als wilde hij zoo gauw mogelijk inhalen, wat hij in al die maanden had verzuimd. En wanneer hij in

de schemering op zijn plaats bij de tafel zat, zijn pijp rookte en naar de beide zwijgende oude menschen keek — zijn vader verzonken in de diepe, stille rust van den ouden boer, die de taak van den komenden dag overdenkt, zijn moeder als altijd bezig met het verstelwerk — dan leek het hem soms, of alles wat zich na die Septembermaand van het vorig jaar had afgespeeld, niets dan een booze droom was geweest. Twee dingen echter waren er, die hem in dien eersten tijd na zijn terugkomst op de hoeve steeds weer tot de harde werkelijkheid terugbrachten. Zijn ergernis, als hij aan den akker dacht, dien hij van Ruitinga had willen koopen en die nu in handen van anderen was gekomen, en de, hem zelf steeds weer verwarrende, drang om te weten, hoe het met den oorlog stond. Hij kon 's avonds, als hij zijn pijp had gerookt, een uur, en soms langer, de krant zitten lezen; de berichten over het verloop van den strijd in België en Frankrijk volgend met een spanning, die hem soms het zweet op het voorhoofd bracht.

En vaak was het hem, als hij uit de warreling van feiten een eigen oordeel trachtte te vormen, of hij Nijland weer voor zich zag en hoorde, hoe deze hen in de schuur het verloop der operaties in Noorwegen uitlegde. Meermalen ook werd hij zich bewust, dat zijn gedachten als het ware de gebeurtenissen vooruitvlogen, en hij met bijna angstig gespannen verwachting uitkeek naar nieuwe overwinningsberichten van het Duitsche opperbevel. Soms zelfs trachtte hij, net zooals Nijland het vroeger gedaan had, op de kaartjes, die in de krant stonden, het verloop van de operaties aan te geven, maar zijn grove knuisten speelden dat niet klaar.

Hij werd zich vaag bewust, dat er iets in hem groeide, iets, dat hij zelf niet verklaren kon, dat hem somwijlen beangstigde. Hij sprak er nooit met iemand over. Thuis werd trouwens ook over den oorlog nauwelijks met een woord gerept. Hij wist, dat ze hem niet zouden begrijpen. Dat weerhield hem er ook van, zich in de gesprekken van zijn dorpsgenooten te mengen, wanneer hij 's avonds of Zondags in het dorp kwam. Wel luisterde hij naar wat er gezegd werd en trok daaruit zijn conclusies.

De Juni- en de Julimaand waren in adembenemende spanning voorbijgegaan. Frankrijk was terneergeworpen, de Engelschen van het vasteland weggevaagd. Nu week de spanning zienderoogen, nu was er rust ingetreden. En in Berend Willink had zich een gevoel van voldoening vastgezet, dat hem met een nieuwe opgewektheid aan het werk deed tijgen.

Het was dit gevoel van voldoening, dat hem dien Julimiddag met langzame, groote stappen langs den roggenakker deed gaan, zich inniger verbonden wetend met dit stuk grond dan ooit te voren. Zijn gedachten gingen terug naar een der weinige gesprekken, die hij met Nijland op hun wandelingen had gehad, een gesprek over de boeren in Duitschland en de mogelijkheden, die het nationaal-socialisme hun had gebracht. Hij had het toen niet allemaal zoo zonder meer aangenomen, al twijfelde hij niet aan de oprechtheid van den ander. Zoo'n kantoormensch als Nijland kon zich zoo veel laten vertellen en het allemaal heel mooi vinden, zonder er zelf over te kunnen oordeelen. Dat er in Duitschland voor de boeren wel het een en ander zou zijn verbeterd, wilde hij graag aannemen, maar een Hollandsche boer was nou eenmaal te nuchter, om alles te gelooven, wat zoo'n stadsmensch daarover te vertellen had. Nu echter, dezen middag, terwijl hij de volle aren van het rijpend graan langs zijn uitgestrekte hand liet glijden, werd er iets in hem wakker van datgene, waar hij destijds zijn schouders voor had opgehaald.

„Hé, Willink!"

Hij herkende de stem, die hem uit zijn gedachten deed opschrikken, onmiddellijk. Met een ruk draaide hij zich om en stond tegenover den fietser, die hem achteropgekomen was langs het smalle zandpad en nu vlak bij hem afstapte.

„Nijland," zei hij, terwijl er een breede lach om zijn mond trok.

Hij stak den ander de hand toe; keek dan verwonderd naar diens kleeren. Nijland had zijn oude soldatenwerkpak aan.

Deze glimlachte om den verbaasden blik van den jongen boer.

„Daar kijk je van op, niet?" zei hij, terwijl hij den ander de hand schudde." En je denkt op zijn minst, dat ik aardig aan den grond zit, met die oude plunje aan."

Berend Willink knikte.

„Je kan wel zoolang bij mij komen, als je geen werk hebt," zei hij. „Ik kan wel een mannetje gebruiken, want ik wou dat hakhout daar weghalen, om er volgend jaar aardappels te zetten.

„Je bent een beste kerel, Willink," lachte de ander, „maar zoo erg als het er uit ziet, is het niet met me.

Ik ben bij den Arbeidsdienst. We gaan hier in de buurt een kamp oprichten. Een kilometer of vier hier vandaan."

„Ik heb gehoord, dat ze zooiets van plan waren. Bij den Witte Berg, niet?"

„Ja, vlak bij de hei. We zijn er verleden week aan den gang gegaan. Ik hoorde toevallig, dat jij hier in de buurt woonde, en omdat 't vandaag mijn vrije dag is, dacht ik, dat ik maar eens moest gaan kijken, of jij nog leefde."

„En bestig ook," lachte Willink. „Je gaat toch mee naar huis eten?"

„Graag."

Ze liepen den zandweg langs naar de hoeve. Nijland vertelde, wat hij had meegemaakt na dien ochtend, toen hij door de militaire politie naar Gouda was gebracht.

„Als beesten hebben ze ons behandeld." De lijnen van zijn gezicht verstrakten zich bij de herinnering aan de vernederingen, die hij had ondergaan — met zestien anderen, mannen en vrouwen, opgesloten in een vochtig hol, een kelder, waar nauwelijks plaats voor zes menschen was geweest.

„Mannen en vrouwen op leeftijd waren er bij, en de zwijnen gaven hun niets dan wat verschimmelde broodkorsten en vuil water. Drie, viermaal per dag kwamen ze zeggen, dat we opgehangen zouden worden. Vier dagen lang hebben we in dat stinkende hok gezeten. Toen moesten ze ons loslaten. De lafbekken, die ons gesard hadden, heb ik niet meer gezien. Die hadden zich natuurlijk gauw uit de voeten gemaakt. Ik moet je eerlijk zeggen, als ik ze toen in mijn handen had kunnen krijgen, dan..." Hij haalde met een ruk de schouders op en er gleed een glimlach over zijn gezicht. „'t Is maar goed, dat je niet altijd kan doen, wat je op zoo'n oogenblik zou willen. Ik denk er nou anders over. Stomme, misleide stumpers waren het, die nog wel 'ns zullen inzien, hoe ze zich tegen hun eigen volksgenooten misdragen hebben. Misschien komt die tijd wel eerder dan wij denken.

Ze liepen eenige oogenblikken zwijgend voort. Een grijswitte wolk schoof zich voor de zon en een donkere schaduw gleed over het bosch en de akkers. Wit lichtten de berkenstammen op aan den rand van het dennebosch.

„Een mooie streek is het hier," zei Nijland.

„Ja, een mooi land."

„Is dit allemaal van jullie?"

Berend Willink schudde het hoofd.

„Deze rogge, en daarachter die twee velden, en dan dat perceel akkermaalshout. En achter de hoeve nog wat weiland. Groot is het niet, we kunnen het met zijn beiden dan ook wel aan, de oude en ik. „'t Is hard werken, maar je weet waarvoor je werkt."

„Ja, dat weet je zeker. Van jullie, boeren, zal in de toekomst heel wat afhangen. Ik heb je wel eens gezegd, hoe ik daarover denk. En nou zul je zelf ondervinden, dat ik gelijk heb gehad."

„'k Ga gelooven, dat er wel wat in zit," antwoordde de jonge boer.

„Dat is tenminste al wat," lachte Nijland. „Ik zal je eerlijk zeggen, dat ik nooit de hoop heb opgegeven, jou tot het inzicht te brengen, dat wat ze van Duitschland en het nationaal-socialisme verteld hebben, alleen maar leugens en verdachtmakingen zijn geweest, en ook, dat jullie boeren voor onze volksgemeenschap veel meer beteekenen, dan ze jullie tot nu toe hebben wijsgemaakt. Ze hadden er natuurlijk geen enkel belang bij, jullie de waarheid te vertellen, de heeren democratische uitzuigers. In ieder geval zullen jullie nou moeten gaan beseffen, hoe de werkelijkheid er in Duitschland uitziet; willen jullie tenminste niet ziende blind blijven."

„We zijn nou eenmaal hardkoppen," grinnikte de ander.

„En of. Maar dat is het ergste niet. Als jullie je oogen maar niet dicht deden, wanneer een ander met bewijzen aan komt zetten."

„Zoo ver ben je nog niet."

„Maar dat komt. En ik verzeker je, dat ik je niet meer los laat, Willink. Jij bent uit het goede hout gesneden, man. Toen ik wist, dat ik hier in de buurt kwam, heb ik me voorgenomen, jou te overtuigen. We gaan een nieuwe gemeenschap tegemoet en daar hebben flinke jonge kerels als jij een taak te vervullen, die van het grootste belang is voor ons allen."

Berend Willink keek hem recht in de oogen.

„Ik mag jou, dat weet je, Nijland. Maar ik zeg niet ja en ik zeg niet nee op wat je zegt. En je kan komen, wanneer je wilt."

„Dat is al heel wat, Willink. Dank je."

„Blijf je hier lang in de buurt?"

„Voorloopig een half jaar."

„Waarom ben jij bij dien arbeidsdienst gegaan?"

De ander staarde langs hem heen in de verte.

„Achteraf bekeken, weet ik het zelf niet zoo precies. Zie je, mijn

werk op kantoor voldeed me niet meer. Of misschien was het ook vooral wel, omdat de anderen me niet meer aankeken en niet méér tegen me zeiden, dan strikt noodig was. En dan altijd weer dat laffe zinspelen op verraad en verraders. Je kent dat zoo'n beetje uit onzen mobilisatietijd. Maar 't was nou nòg gemeener, geraffineerder. Een van mijn kameraden gaf zich op voor den Arbeidsdienst. We hebben er toen wat over gepraat, en toen ben ik er ook toe overgegaan. Maar eigenlijk zweeft mij iets anders voor den geest, al ben ik er voor mezelf nog niet heelemaal zeker van."

„Wat dan?"

Nijland bleef opnieuw staan.

„In het Duitsche leger dienst te nemen," zei hij toen kortaf.

Berend Willink gaf geen antwoord.

„Waarom zeg je niets?"

Het klonk even scherp en kort als de woorden van daarjuist. De ander voelde er instinctief de afweer in tegen een mogelijke veroordeeling.

„Je moet zelf weten, wat je doet," zei hij rustig. „Je bent mij geen verantwoording schuldig."

„Doet het er voor jou wat aan af, dat ik met dat plan rondloop?"

„Waarom zou het."

Nijland legde zijn hand op den schouder van den ander.

„Als ze allemaal waren zooals jij, dan zou het er beter met ons volk uitzien," zei hij.

Dit was het begin van een voortdurend zich verdiepende, werkelijke vriendschap tusschen deze beide, zoowel uiterlijk als in wezen zoo sterk van elkaar verschillende jongemannen. In den loop der volgende maanden bezocht Nijland de hoeve minstens enkele malen per week en hoewel hij aanvankelijk alles in hun gesprekken scheen te willen vermijden, wat op zijn politieke overtuiging betrekking had, toch kwam de sfeer van hun samenzijn niet uit den ban van die eerste ontmoeting op den akker. Wellicht voelde Nijland intuitief, dat hij door forceeren het tegendeel zou bereiken van wat hij wilde, wellicht ook wachtte hij op een gebeurtenis, die hem nader tot zijn doel zou kunnen brengen. Zoo'n gebeurtenis deed zich voor tijdens den oogst. Toen hij op een avond zijn bezoek aan de kleine hoeve bracht, viel hem onmiddellijk de verbeten trek om den mond van Berend Willink op.

„Is er wat aan de hand?" vroeg hij, nadat de ander hem norsch begroet had.

„'t Had bijna moord en doodslag gegeven," antwoordde de oude boer in de plaats van zijn zoon. „Als moeder en ik Berend niet gekalmeerd hadden, zou hij die kerels met de koppen tegen elkaar geslagen hebben. Hij had ze al in hun lurven."

Nijland keek Berend aan.

„Slecht volk hier geweest?" vroeg hij.

„Smerige schoften," antwoordde de jonge boer. „Maar niet zooals jij denkt."

„Wat dan?"

„Keurige meneeren. Vooral die eene, die er bij was, die jood. Goud en nog 's goud aan 'm. Maar toen ik 'm bij z'n arm pakte, dacht ik, dat 'k er door heen kneep. Zoo week als een slak, en z'n heele wezen was net zoo vies slijmerig ook."

„Als je me nou eerst eens vertelde, waar het om te doen was," zei Nijland glimlachend. „Ik heb je nog nooit zoo kwaad meegemaakt."

Berend Willink stak een pijp op en terwijl moeder Willink den bezoeker een bakje koffie inschonk vertelde hij, wat er gebeurd was. Twee heeren hadden gevraagd, of ze den boer konden spreken. Toen ze binnen waren, begonnen ze eerst zoo losjesweg over den oogst te praten en te vragen, hoe die er voor stond. Toen wilden ze weten, of de oogst verzekerd was. Berend dacht eerst, dat hij met een paar verzekeringsagenten te doen had, maar spoedig bleek, dat de heeren een heel ander doel voor oogen hadden. Ze vroegen hem of hij er niets voor voelde, dit jaar aan zijn oogst wat meer te verdienen dan op de gewone manier.

„Op welke manier dan?" had hij gevraagd.

Ze hadden direct geen antwoord op zijn vraag gegeven, maar getracht, het gesprek handig op een zijweg te voeren. Doch de jonge boer voelde een zeker wantrouwen in zich opkomen en had opnieuw op den man af gevraagd, wat ze daareven bedoeld hadden. De jood had zijn oogen half dicht geknepen en hem de wedervraag gesteld, hoeveel hij van den verkoop der rogge dacht over te houden.

„Dat gaat je niet aan," had Berend kortaf gezegd.

„Je kunt ditmaal het driedubbele overhouden," mengde de ander zich toen in het gesprek. „Door ons de helft van je opbrengst te verkoopen," voegde hij er na een korte pauze aan toe.

Het lag Berend Willink op de lippen, botaf te weigeren, maar iets weerhield hem daarvan. Het schoot hem door zijn gedachten, dat hij er achter moest zien te komen, wat die twee wilden.

„Je de helft verkoopen? Man, dan krijg 'k immers last met de landbouwcrisiscentrale."

De jood grijnsde.

„Als je 't verstandig aanlegt, heelemaal niet. Dan heb je alleen je geld maar op te strijken."

„Dan moet jij me 's vertellen, hoe dat kan," antwoordde de jonge boer.

Vader Willink had er zwijgend bijgezeten. Na de terugkomst van zijn zoon uit krijgsgevangenschap, was hij eraan gewend geraakt, dat Berend besliste, wat er gedaan moest worden. Hij wist, dat hij op den jongen vertrouwen kon.

„Hoe dat kan?" antwoordde de jood op Berend's vraag." „Op heel wat manieren. Een van de makkelijkste is, dat je ons eerst de helft aflevert; je krijgt boter bij de visch."

Hij zweeg en keek den jongen boer door zijn half dichtgeknepen oogleden aan.

„Ja, en dan?" zei deze.

„Nou, en dan gebeurt er met de rest wat. Brand of zooiets. Vinden we wel wat op. Krijg je ook nog wat van de verzekering, als je een polis hebt loopen. Kan niemand je wat maken, niet?

De woede, die bij het hooren van dit voorstel in den jongen boer was opgekomen, deed hem nu snel handelen. Uiterlijk kalm nog, stond hij van zijn stoel op, was met een paar groote stappen om de tafel heengeloopen en had het tweetal in de lurven gepakt. En als vader en moeder Willink niet tusschenbeide waren gekomen, dan...

„Ja, man, dan had ik ze werkelijk met de smerige koppen tegen elkaar geslagen," eindigde hij zijn verslag van de gebeurtenissen. „Zulk tuig is nog erger dan ongedierte, dat je doodtrapt.

Jan Nijland knikte ernstig.

„Ja, die parasieten zijn op het oogenblik overal aan het werk."

„'t Is godgeklaagd, dat zooiets vrij mag rondloopen."

„Dat is 't Berend. Maar 't is nog erger, dat er al heel wat boeren zijn, die op zulke dingen ingaan. God weet, wat voor moeilijkheden ons nog wachten, en iedere boer moest zich ervan bewust zijn, dat het vooral van hem afhangt, of ons volk zoo goed mogelijk door dezen tijd heenkomt. Maar een groot deel van hen is al even besmet met het vuil van de democratie als de arbeiders. Ze kunnen de werkelijkheid niet meer zien. Ze denken alleen aan hun eigen zak. Als die maar gespekt wordt; 't komt er niet op aan, op welke manier. En het kan ze geen zier schelen, wanneer anderen daardoor benadeeld worden. Alle begrip en gevoel voor gemeenschapszin is er uit, en daar maken zulke parasieten handig misbruik van. Eigenlijk jammer, dat je die twee schoften niet vastgehouden en aan de politie overgeleverd hebt."

Berend Willink haalde de schouders op.

„Tja, daar heb ik niet bij gedacht. Toen ik ze losliet, maakten ze, dat ze wegkwamen. Die dikke jood viel nog, toen ie op zijn fiets wou stappen, zoo zat de schrik 'm in de beenen." Willink glimlachte bij de herinnering aan het gebeurde. „Hier komen ze in geen geval meer terug," voegde hij er aan toe.

„Dat denk ik ook niet. In ieder geval heb je nu het bewijs gekregen, dat het waar is wat ik altijd beweerd heb."

Berend Willink keek den ander recht in de oogen.

„Daar praten we nog wel 's over, jonk. Loop je even mee naar den akker?"

III

Fel hadden de winterstormen over het land gejaagd. Tegen alle verwachtingen en voorspellingen in was deze tweede oorlogswinter nog strenger geweest dan zijn voorganger.

Jan Nijland had vele donkere avonden de sneeuwstormen en ijzige vrieswinden getrotseerd, om van het kamp langs het smalle pad over de heide en door het bosch naar de hoeve te komen, teneinde zich een uurtje te koesteren in de sfeer van warmte en rustige gezelligheid, die in het kleine, lage vertrek heerschte, waar de koperen olielamp met de wit porceleinen kap alles met zijn licht scheen te omhullen.

Nijland had alle reserve, die hij bij zijn eerste bezoeken in acht genomen had, laten varen. Hij voelde zich hier thuis, bij deze boeren. En in de gesprekken, die hij met Berend Willink voerde, liet hij meestal heel zijn vurig enthousiasme voor het groote en nieuwe, dat hem in zijn ban gevangen had, den vrijen teugel.

Hij merkte, dat de weerklank voor dat nieuwe bij de anderen, ook bij den ouden boer en diens vrouw, geleidelijk aan sterker werd. Nog was er in de houding van Berend Willink iets, dat op het oude, instinctieve verzet van vroeger leek, maar het werd steeds zwakker, al laaide het een enkele maal feller op, wanneer Nijland over de Germaansche lotsverbondenheid sprak, en zijn kameraden, die in de Standarte Westland dienst hadden genomen, verdedigde.

Hij zelf had er echter nog niet toe kunnen besluiten, zich als vrijwilliger te melden. Wat het was, dat hem nog terug hield, kon hij niet goed verklaren. Hij sprak er meermalen met Barend Willink over; vroeg hem een enkele maal zelfs, wat die in zijn omstandigheden doen zou. Een vraag, waarop de jonge boer geen antwoord wist te geven.

Zoo ging hij dien winter en het daarop volgend voorjaar zonder tot klaarheid te zijn gekomen, den moeilijken weg van hen, in wien de wil tot het brengen van een werkelijk offer nog niet gerijpt is tot

de volledige overgave van den mensch aan zijn ideaal. Ja, misschien groeide deze wil zelfs sterker in Berend Willink, want hij was het, die er op zinspeelde, dienst te nemen, toen in den Balkan de strijd eensklaps opgelaaid was en de Duitsche legers met ontembare elan en verbluffende stootkracht de bedreiging uitschakelden en de Engelschen smadelijk van het Europeesche vasteland verjoegen.

„Je zou waarachtig gaan verlangen, er bij te kunnen zijn," had Berend Willink gezegd op den dag, dat de Duitsche troepen tot op den Peloponnesus waren doorgedrongen, en er klonk iets in zijn stem, dat de ander er nog nooit in had gehoord.

Ze zaten samen voor het huis een pijp te rooken. Nijland draaide zijn hoofd naar hem toe en keek hem verwonderd aan.

„Jij?" vroeg hij.

De jonge boer knikte.

„Ja. 't Is net, of je er niet stil bij kan blijven zitten; er zoo naar toe zou willen loopen."

Nijland knikte langzaam en staarde toen voor zich uit.

„Er groeit een nieuw Europa," zei hij dan, en de ontroering deed zijn stem trillen. „Uit bloed en vuur wordt een nieuwe toekomst gesmeed. Voor ons allen. Maar..."

Hij zweeg, klemde de handen ineen.

„Wat wou je verder zeggen?" vroeg de ander.

Nijland schudde het hoofd.

„Ik weet niet, wat 't eigenlijk is, dat me tegenhoudt" zei hij toen. „Niet, dat ik bang voor mijn hachje ben. Daar zit het 'm zeker niet in. Ik geloof soms, dat 't is, omdat ik er niet zeker van ben, dat ze me wel noodig hebben. Die Engelschen worden Griekenland uitgeranseld. En wat dan? Ze hebben in Europa geen enkele kans meer, nog wat te kunnen beginnen. Overal is Duitschland gedekt in zijn flanken."

„Maar je gelooft toch niet, dat de oorlog afgeloopen is, als de Engelschen uit Griekenland zijn weggejaagd?"

„Nee, natuurlijk niet. Misschien vinden ze nog wel slachtoffers, die voor ze bloeden willen. Maar dan toch niet meer op het vasteland van Europa. Of het moeten de Turken zijn, die zich door mooie praatjes zouden laten verleiden. Maar die kunnen immers ook weinig of niets doen. Of dacht je soms, dat de Engelschen het zouden wagen, in België of Frankrijk te landen, na Duinkerken?"

„Ik weet 't niet. Ik heb alleen maar zoo'n idee, dat 't nog lang niet afgeloopen is, en dat we nog voor heel wat verrassingen kunnen komen te staan."

„Dat geloof ik ook wel. Maar ik heb het volste vertrouwen, dat wat er ook gebeurt, de Führer alles tot een goed einde zal brengen. Daarom is het misschien ook beter, dat wij hier op onze manier en met de middelen, die binnen ons bereik liggen, onzen plicht vervullen. Zie je, ik heb al heel wat arbeidskameraden overtuigd van het goede, dat het nationaal-socialisme wil en dat het ook zal brengen. Er zijn in de plaatsen, hier in de omgeving, verschillende malen nationaal-socialistische sprekers geweest en ik heb het mijne gedaan aan de organisatie van die vergaderingen. Ik zou nog meer willen doen, en ik ben er van overtuigd, dat ik het wel kan ook, maar toch... het voldoet me niet zoo, als ik me dat vroeger heb voorgesteld. Maar laten we er niet meer over praten. Zooiets moet je met je zelf uitvechten..."

Na dezen avond verscheen Jan Nijland twee weken achtereen niet op de hoeve der Willinks, zoodat de jonge boer hem op een avond ging opzoeken. Het was de eerste keer, dat hij met een kamp van den Arbeidsdienst in aanraking kwam, en de sfeer van netheid en kameraadschap, zoo geheel in tegenstelling met wat hij zelf als soldaat had meegemaakt, trof hem onmiddellijk.

Nijland zelf was stil en teruggetrokken en eerst kort voor de ander weer naar huis moest, vertelde hij, wat er gebeurd was.

„Ik kreeg tien dagen geleden bericht, dat mijn vader ernstig ziek was. Ik ben er één dag geweest. Niemand heeft een woord tegen me gezegd, mijn moeder, mijn broer en mijn zuster niet. En toen ik 's avonds wegging, waren ze de deur uitgegaan; natuurlijk om een afscheid te vermijden. Drie dagen later kreeg ik een kort briefje van mijn broer, dat vader overleden was, maar dat moeder, zus en hij er geen prijs op stelden, dat ik bij de begrafenis zou komen. Ik ben toch gegaan, maar ze deden, of ze me niet kenden. Berend, jongen, ik heb nooit kunnen gelooven, dat haat en verblinding zoo ver en zoo diep konden gaan. En 't is niet alleen bij mij thuis zoo. Overal hoor je van kameraden dergelijke staaltjes. Dat de menschen niet 'ns eenmaal probeeren te denken, probeeren te zien, dat begrijp je niet. Wij willen toch alleen maar het goede voor allemaal. Dat ze mij thuis zoo behandelen, kan me eigenlijk zooveel niet schelen. Ik heb nooit

veel contact met ze gehad. Alleen eigenlijk met Rietje, mijn zus. Dat zij ook zoo handelde, heeft me wel pijn gedaan, zie je. Meer pijn zelfs dan het afraken van mijn verloving anderhalf jaar geleden, om dezelfde reden." Hij haalde de schouders op. „Nou ja, tenslotte schijn je zulke dingen te moeten meemaken, als je je voor een ideaal inzet. En al grijpt 't je natuurlijk wel aan op zulke oogenblikken, toch zijn 't eigenlijk maar onbelangrijke kleinigheden, als je 't groote doel maar voor oogen houdt. En dat kun je weer niet, als je er ook niet innerlijk voor moet vechten..... Misschien is alles wel zoo geloopen, omdat het zoo moest zijn. Nationaal-Socialist zijn beteekent in wezen immers, bereid zijn, offers te brengen. En wat zijn deze offers van mij, als je ze vergelijkt met de offers van de mannen aan het front, met de offers, die de strijders voor het ideaal in Duitschland gebracht hebben? Niets immers."

De Balkanveldtocht was ten einde. Ten tweede male waren de Engelschen van het Europeesche vasteland verjaagd; ten tweede male waren misleide volkeren het slachtoffer geworden van de leugenpolitiek van Engeland en Amerika. Duitschland en zijn bondgenooten hadden hun positie dermate versterkt, dat de spanning in Europa zelf leek af te nemen en de aandacht zich meer en meer richtte op het Noord-Afrikaansche strijdtooneel. Toen ontbrandde eensklaps de strijd om Kreta. In die dagen bezocht Jan Nijland bijna iederen avond de hoeve van de Willinks en volgde met den jongen boer den loop der gebeurtenissen.

„Als ze Kreta krijgen, krijgen ze Engeland ook," beweerde hij steeds weer. „Dan is er niets meer onmogelijk; dan zijn er geen eilanden meer."

Kreta viel. Opnieuw ebde de spanning geleidelijk weg. Maar tegelijkertijd scheen zich iets anders naar voren te dringen. Vage geruchten deden de ronde over troepenconcentraties in Polen. Er werd beweerd, dat Duitschland zich voor alle eventualiteiten in den rug wilde dekken, wanneer het den aanval op Engeland ging wagen. Vermoedens en voorspellingen schiepen een sfeer van onrust, waaraan ook Jan Nijland ten prooi viel.

„Ik kan de gedachte niet van me afzetten, dat er wat anders achter steekt," zei hij op een avond in begin Juni tegen Berend Willink. „Iets, dat op Rusland betrekking heeft."

De ander knikte bedachtzaam.

„Ja, ik geloof, dat je gelijk hebt. Ik heb 'r zelf de laatste dagen ook over nagedacht. Zie je, dat samengaan van Duitschland met de Sovjets, dat is een van die dingen, die ik nooit goed heb kunnen vatten. Dat heb ik je al meer gezegd."

„Zeker. Voor mij is het ook een vreemd geval. Maar ik heb altijd het volste vertrouwen in het beleid van Adolf Hitler gehad. Wij kunnen op geen stukken na beoordeelen, wat er allemaal gedaan moet worden om den oorlog te winnen. Dat moeten we aan de kopstukken overlaten en als dan eenmaal de gebeurtenissen hun loop genomen hebben, dan kunnen we op ons eigen houtje nog wel 's probeeren, of we nou precies begrijpen, waarom dat en dat gedaan is. Voor ons, gewone menschen, komt het er, zooals ik het zie eigenlijk alleen maar op aan, den zin van deze geweldige worsteling te leeren begrijpen. Ik kan je nu wel eerlijk zeggen, Berend, dat in die Meidagen van veertig, toen ik met al die anderen in dat hol was opgesloten, mijn gevoelens voor Duitschland een flinken knauw hebben gehad. Mijn verstand zei me wel, dat ze gelijk hadden met te doen, zooals ze deden, maar mijn gevoel als Nederlander kwam daar tegen in opstand. Ik kan me mijn gevoelens uit die dagen niet heelemaal meer voor den geest brengen, maar ik geloof, dat er toen oogenblikken zijn geweest, dat ik ze gehaat heb. En de eerste weken nadat ik weer vrij was, heeft het me moeite gekost, om 't weer heelemaal met mezelf in orde te brengen. Maar geleidelijk aan heeft de Germaansche gedachte me zoo te pakken gekregen, dat ik volkomen bereid ben geworden, in alles met de Duitschers samen te werken. Want volgens mij is het nationaal-socialisme in Europa in zijn vollen rijkdom alleen langs de lijn van de Groot-Germaansche gedachte te verwezenlijken. En daarom heeft dat samengaan met Rusland me ook altijd tegen de borst gestuit. Ik heb de laatste dagen zelfs wel eens gedacht, dat dat het misschien geweest is, dat me weerhouden heeft, dienst te nemen."

Hij zweeg en keek naar Berend Willink, die, voorovergebogen, met de ellebogen op de knieën en het hoofd in de handen voor zich uit zat te staren.

„Wat zeg jij er eigenlijk van?" vroeg hij dan.

De jonge boer haalde licht de schouders op.

„Ik weet 't niet. Je bent me te diep gegaan met al dat gepraat.

Je kan 'r best gelijk mee hebben, man, maar d'r op slaan is beter, zeg ik maar. Dan kan je tenminste laten zien, wat 'r in je zit."

Jan Nijland legde zijn hand op Willinks schouder.

„D'r op slaan. Dat verzeker ik je, Berend, als het er ooit op los zou gaan tegen de bolsjewieken, dan vecht ik mee."

Nog geen veertien dagen later, op een vroegen Zondagmorgen, werd de wereld opgeschrikt door het bericht, dat de Duitsche legers de Sovjet Unie waren binnengerukt. Van de Noordelijke IJszee tot aan de Zwarte Zee was een gigantische strijd ontbrand, die zijn weerga in de geschiedenis niet heeft.

Een schok was door heel Europa gegaan; een schok, die voor millioenen tevens een bevrijding beteekende uit den vreemden ban, waarin het samengaan met het bolsjewistische Rusland hen had geslagen. Als een bevrijding ook voelde dien morgen Jan Nijland het, toen hij, met een kloppend hart, naar de herhaling van de korte uiteenzetting van Rijksminister Goebbels luisterde. Hij zat met een aantal kameraden, die eveneens kampwacht hadden, dicht om de radio gedrongen. En plots kwam het over hem als een bezinning, een weten, een kennen van zijn doel. De stem uit den luidspreker vervaagde voor eenige oogenblikken en het was hem, als hoorde hij het zichzelf zeggen: „D'r op slaan. Dat verzeker ik je, Berend, als het er ooit op los zou gaan tegen de bolsjewieken, dan vecht ik mee."

Nog voor de uitzending ten einde was, stond hij op en begaf zich naar den waarnemenden kampcommandant.

„Commandant, ik wil dienstnemen bij de Waffen S.S., in de Standarte Westland", verklaarde hij kort, bijna afgebeten. De commandant keek hem enkele oogenblikken strak aan, dan stond hij op en stak hem de hand toe.

„We staan aan den drempel van groote gebeurtenissen, Nijland," zei hij. „Daar hebben we allen het onze toe bij te dragen, en ieder op de wijze, die hij het sterkst als zijn roeping voelt. Daarom keur ik den stap, dien je wilt doen, onvoorwaardelijk goed. Je bent hier, dat wil ik je nu wel zeggen, een gewaardeerde hulp voor ons geweest en ik persoonlijk zou je heel graag gehouden hebben, maar wat jij wilt, moet ook voor ons zwaarder tellen. Het lijkt me het beste, dat je

Compagnie Noord.

Het kamp.

In ruime waschbakken wordt geboend en geschrobd.

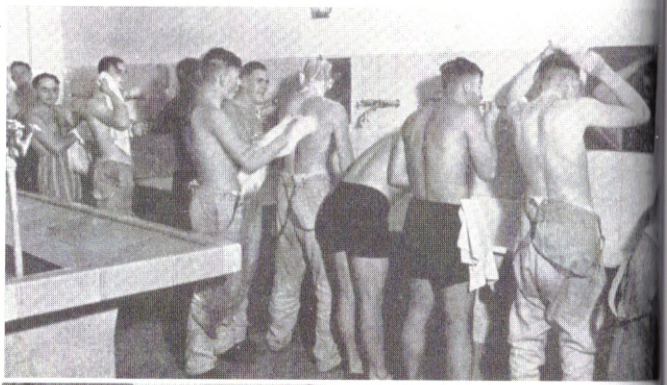

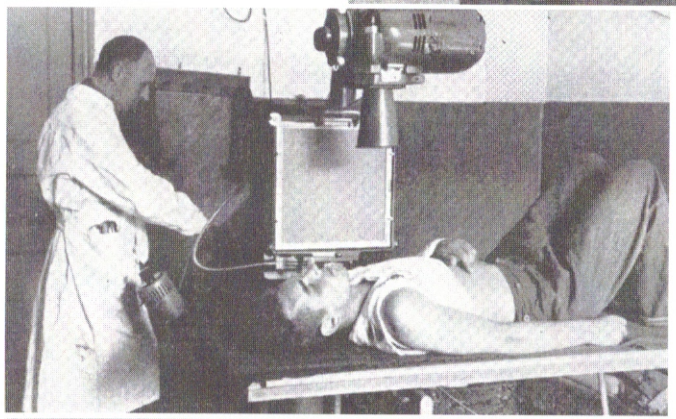

Voortdurende medische c
trôle zorgt voor het wel
van de mannen.

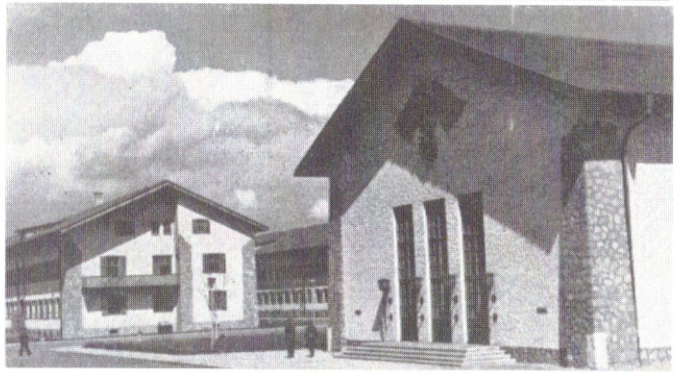

Licht en zon in moderne f
sche kazernes.

Maar ook op schoone voeten wordt gelet!

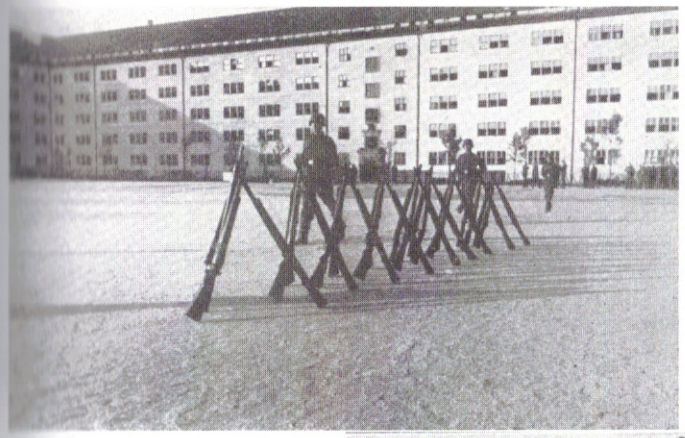

Excercitie in „Einzelmahl".

Aan ieder wordt persoonlijk zorg besteed.

De mondverzorging neemt een belangrijke plaats in.

De modernste keukenuitrustingen zijn maar net goed genoeg voor onze jongens.

In modern geoutilleerde zwembaden wordt de zwemsport beoefend.

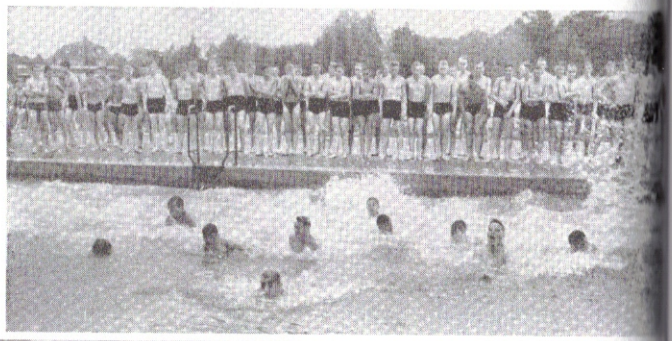

Zoo blijven ze f

Voor de sport is aangetred

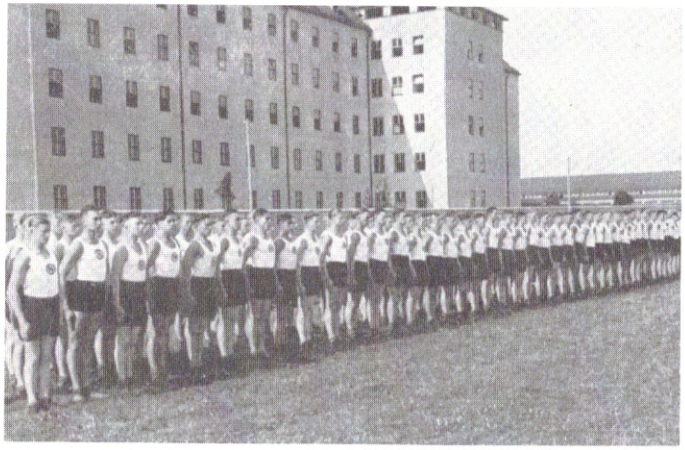

en dan in looppas naar het sportterrein.

je morgen in den Haag gaat melden. Ik zal voor je vervoerbewijs zorgen."

„Dank U, commandant. Ik ga me morgen in den Haag melden. En zou ik vanmorgen nog een uur vrij mogen hebben?"

„Je kunt je gang gaan, Nijland."

Even later was hij op weg naar de hoeve der Willinks.

Berend was in de schuur bezig, zag hij, toen hij zijn fiets tegen het huis zette.

De jonge boer kwam naar hem toe.

„We weten 't al, Jan," zei hij. „Een van de menschen van 't dorp kwam langs en vertelde 't."

„Nou gaat 't er werkelijk op los, Berend."

„Ja, jong. En jij?"

„Ik ga me morgen in den Haag opgeven voor de Waffen SS" Berend Willink knikte.

„Dat heb ik gedacht, toen ik je zag komen. Ik ga met je mee."

Nijland staarde hem aan. Hij voelde het bloed uit zijn gelaat wegtrekken en het was hem even, of zijn adem stokte. Maar op het zelfde moment wist hij, uit den toon van den ander, uit den vastberaden, harden trek om den mond van den jongen boer, dat diens besluit onherroepelijk vaststond.

„Mee? Naar het Oosten?" vroeg hij nog.

„Ja, we gaan samen," antwoordde Berend Willink rustig.

„Maar..."

Willink onderbrak hem met een afwerend gebaar.

„'k Weet, wat je zeggen wil," zei hij. „Ook, dat 'k geen te boek gestelde nationaal-socialist ben. Maar dat doet 'r niks aan af. Ik heb gevoeld, waar jij naar toe wou met alles, wat je met me bepraat hebt, en 'k heb er over nagedacht. Heel lang. Ik heb met mezelf gevochten. Zie je, zoo ben ik me langzamerhand bewust geworden, wat de grond hier en de hoeve in werkelijkheid voor me beteekenen, en wat mijn vaderland voor me beteekent. Jij kan het misschien beter in woorden zeggen, maar ik voel, wat er nu op het spel staat, en daarom ga ik mee."

„Maar jullie boeren zijn juist hier dubbel noodig."

„Mijn vader is nog flink genoeg. Ik kan hier gemist worden, als het moet."

„Je vergeet, dat je daar de kans zou loopen, Berend, dat je niet terug kwam. Een groote kans misschien. Dan zou je vader op zijn leeftijd er alleen voor blijven staan."

Er trok iets als een vage glimlach om den mond van den jongen boer.

„Jij loopt die kans toch ook. En jij laat je niet terug houden."

„Maar het is mijn overtuiging. Je weet, dat ik al lang met het plan heb rondgeloopen. En nu weet ik, waar mijn plicht ligt. Voor jou...

„Voor mij geldt dat evenzeer als voor jou," viel de ander hem in de rede. „Weet je nog, wat jij me vroeger 's gezegd hebt, toen ik je zei, hoe ik over oorlog dacht. Toen zei je, dat al die tienduizenden jonge kerels, die zich vrijwillig aanmeldden, ook niet gemist konden worden, thuis niet en niet in hun werk, maar dat ze allemaal bezield waren door het groote idee van het nationaal-socialisme; dat het eigen belang niet telt in zulke tijden, dat je het grootste offer moet weten te brengen voor de gemeenschap, omdat die gemeenschap beschermd moet worden tegen de krachten, die haar willen vernietigen. Daar heb ik lang over nagedacht en 't heeft lang geduurd, voor ik het begrepen heb, of liever, voor ik 't net zoo voelde, want zooiets gaat eigenlijk buiten je denken om, geloof ik. 't Komt van binnen uit. Hoe, dat weet 'k niet. Maar als 't er eenmaal is, dan houdt 't je vast. Verder heb ik eigenlijk niks te zeggen."

Jan Nijland begreep, dat hier ook voor hem niets meer te zeggen viel. Een gevoel van warme bewondering voor dezen eenvoudigen boerenjongen steeg in hem op, die altijd koel en nuchter naar hem had geluisterd, die nooit iets van zijn innerlijken strijd had verraden, maar die nu, misschien eerlijker en dieper dan hij, gegrepen was door het groote, dat in dezen verschrikkelijken oorlog zijn barensweeën doormaakte. Hij begreep, wat het beteekende voor een man als Berend Willink, zijn bestaan hier op te offeren, misschien voor altijd, voor dat eene, ontzaggelijke, met het koele verstand bijna niet te vatten ideaal. En toch had er niet het geringste spoor van aarzeling gelegen in de stem en de houding van zijn makker.

Hij stak hem de hand toe, en even stonden ze zoo, zwijgend. Beiden wisten ze, dat er een nieuwe vriendschap tusschen hen gesloten werd, een band van lotsverbondenheid, die alleen de dood zou kunnen verbreken.

„Heb je 't je vader en moeder al gezegd?" vroeg Jan Nijland even later, terwijl ze samen het erf opliepen. Berend Willink schudde het hoofd.

„Ik zal het straks doen," zei hij. „Het zal hard voor ze zijn en misschien zullen ze het niet kunnen begrijpen. Het zal ze verdriet doen, maar ze zijn altijd flink geweest en ze zullen er zich doorheen slaan. Het eenige, waar ik me zorgen over maak, is, dat iedereen er hen kwaad om zal aankijken, wanneer ze hooren, dat ik dienst genomen heb. Je weet, hoe de stemming hier in 't dorp is. Er zijn er nou al heel wat, die mijn vader niet meer aankijken, alleen omdat jij bij ons komt. En dat zal natuurlijk nog erger worden."

Jan Nijland knikte.

„Daar ben ik ook bang voor. Maar ik zal er voor zorgen, dat je vader nooit zonder hulp komt te zitten, als hij die noodig mocht hebben," liet hij er fel op volgen. „Ik ga straks met den commandant van ons kamp praten. Die moet er voor zorgen, dat je vader altijd hulp kan krijgen, als hij die hebben moet. En dat zal hij doen ook, daar kun je van op aan."

„Dat zou een pak van mijn hart zijn. Vooral met den oogst."

„Ik zal 't in orde maken."

„Dank je Enne... je most nou maar niet mee naar binnen gaan, jonk. Dat moet 'k alleen afdoen. Waar moeten we morgen naar toe om ons aan te melden?"

„Naar Den Haag. Ik wou met den trein gaan, die om kwart over acht vertrekt."

„Goed, dan zien we mekaar daar aan 't station."

Even rees er weer een gevoel van onzekerheid in Jan Nijland op.

„Is 't nou wel goed Berend, dat je dat doet? Ik heb hier niets te doen, wat belangrijk is, maar jij wel."

Berend Willink schudde het hoofd.

„Laten we er nou niet meer over praten, Jan," zei hij. „En ga jij nou maar. Ik heb nog een lastig half uurtje voor den boeg."

Er volgde een tijd van spanning. De aanmelding in Den Haag, de keuring, het wachten op de beslissing. In die dagen zagen Jan Nijland en Berend Willink elkaar dikwijls, ook toen ze, in afwachting van de oproeping, ieder weer aan hun eigen werk waren gegaan, maar geen enkele maal sprak de jonge boer over wat er bij hem thuis was

gebeurd, toen hij zijn ouders van zijn besluit in kennis had gesteld, en Nijland durfde er niet over beginnen. Eerst, nadat ze bericht hadden gekregen, dat ze zich in Den Haag in den Dierentuin moesten melden, en ze den laatsten avond voor hun vertrek samen op de hoeve waren, verbrak Berend dit stilzwijgen.

„Ze hebben het dapper opgenomen, de oudjes," zei hij eensklaps. „Ze begrijpen 't niet heelemaal, en ze zijn 't er ook niet mee eens, maar ze weten, dat er toch niets aan te doen is. De oude baas wou jou ook nog een paar woorden zeggen."

„Dat kan," antwoordde Jan Nijland. „Laten we dan meteen maar naar binnen gaan. Lang kan ik toch niet blijven, want ik heb vanavond nog een en ander te regelen."

In zijn hart zag hij echter tegen dit afscheid het meest van alles op. Zijn werk was 't immers geweest, dat hun zoon nu dezen stap ging doen. Hij had Berend Willink langzaam maar zeker tot het inzicht gebracht, dat alleen het nationaal-socialisme redding kon brengen in den chaos, die was ontstaan, en hij zelf was daarom verantwoordelijk voor alles, wat den ander betrof. Vooral voor alles, wat hem daarstraks, als ze eenmaal als soldaten in het Oosten ingezet zouden zijn, gebeuren kon.

Het was met een beschroomd gemoed, dat hij de zoo vertrouwd geworden huiskamer binnenging. De oude boer zat op zijn gewone plaatsje. Berend's moeder stond bij de groote, oude kast en was bezig, goed op een stapeltje op een stoel te leggen. Ze draaide zich om, toen hij, gevolgd door Berend, de kamer binnenkwam, en keek hem aan.

Jan Nijland begroette hen, met een heeschen klank in zijn stem.

„Ga zitten, m'n jonk," zei de oude boer. „'k Wou oe een paar woorden zeggen. Schenk ze een bakje koffie in, moeder. Onze laatste echte, niet, moeder?" ,

De oude vrouw knikte.

„Ja, m'n laatste," zei ze. „'k Ha ze wille beware voor vader's jaardag, volgende maand."

De stille berusting, die in de woorden doorklonk, snoerde Jan Nijland bijna de keel toe.

„We komen gauw terug, Berend en ik, moeder Willink," zei hij.

„Laten we dat hopen, m'n jonk," antwoordde de oude boer, toen zijn vrouw bleef zwijgen. „Jullie gaan, en wij moeten jullie laten gaan, omdat je meent, dat je je hoogste plicht gaat doen. Toen verleden jaar de oorlog uitbrak, hebben moeder en ik iederen dag gebeden, dat we onzen Berend terug zouden krijgen, en nou zullen we weer iederen dag bidden, dat Hij jullie beiden behouden terug brengt. Ik ben in ieder geval blij, dat jullie samen gaat. En je moet samen blijven en elkaar helpen. Dat zou al een heele geruststelling voor ons zijn."

Jan Nijland stond van zijn stoel op, liep naar den ouden boer en stak hem de hand toe.

„Daar kunt U van op aan," zei hij. „We blijven samen, Berend en ik, wat er ook gebeurt."

„Dank je, m'n jonk."

Er viel een stilte. Langzaam daalde buiten de schemering over de velden. Zwart stond de boschrand afgeteekend tegen het vervagende blauw van den hemel. Een dag ging ten einde, de laatste dag, die ze hier zouden zijn. De onbekende toekomst lag voor hen, een harde en wreede toekomst, waarin ze maar enkele punten wisten, waarnaar ze zich richten konden: hun opleiding in Duitschland en dan naar het front, ergens in het Oosten, waar het oorlogsgeweld hen wachtte. Een dag ging ten einde, langzaam uitgeteld door den zachten, kalmen tik van de hangklok in de woonkamer. Dit alles zou morgen voor hen voorbij zijn, misschien voor altijd.

Hier was de rust, het diepe genot van het zich thuis voelen en geborgen weten. Daar, ver weg, werd gestreden op leven en dood, om millioenen anderen deze zelfde rust, ditzelfde zich geborgen weten te geven en het te beschermen. Zij beiden moesten meestrijden, juist omdat zij beiden in hun diepste wezen verlangde naar deze veiligheid van het eigen thuis.

„We kommen terug, vader," verbrak Berend plotseling het zwijgen. „En jij kan den boel hier zoolang best aan."

„Ja, m'n jonk. Het graan staat goed, en de aardappels. En als God me m'n gezondheid laat, dan kom 'k er zeker goed door."

„Als 't noodig is, kan U altijd hulp krijgen van den kampcommandant," zei Nijland. „Ik heb alles met hem besproken."

„Ja, m'n jonk, dat weet 'k. Berend vertelde 't. Maar 'k hoop, dat ik 't zonder hulp af kan. 'k Heb altijd op m'n eigen beenen gestaan, en dat blijf 'k doen, zoolang as 't kan."

Jan Nijland knikte.

„Ja, dat is ook 't beste. Maar als 't ooit noodig mocht zijn, door welke omstandigheden dan ook, dan weet U, waar U terecht kan. En nou stap ik op. 'k Heb nog zoo een en ander te doen."

Het oogenblik van dit afscheid van de beide eenvoudige oude menschen, wier eenige zoon den volgenden morgen samen met hem weg zou gaan, zou voor altijd in de herinnering van Jan Nijland gegrift blijven. Boer Willink hield zijn hand eenige oogenblikken in zijn beide eeltige knuisten en keek hem recht in de oogen.

„God behoede jullie," zei hij.

Nijland slikte een brok in de keel weg.

„Dank U," antwoordde hij. „We komen heusch terug, Berend en ik. En misschien nog wel eerder, dan we nou allemaal denken."

Willink liet zijn hand los.

„Dat geve God," zei hij.

Jan Nijland keerde zich naar de oude vrouw.

„Ik... ik dank U voor al de gezellige avonden en de lekkere bakkies koffie," zei hij en hij voelde, hoe nietszeggend die woorden waren op dit oogenblik, maar iets anders kwam hem niet over de lippen.

Ze legde haar handen op zijn schouder. Hij boog zich naar haar toe en ze kuste hem op het voorhoofd.

„Jullie moeten veel schrijven," zei ze. In het schemerlicht zag hij, hoe de tranen haar in de oogen kwamen.

„Dat beloof ik U," zei hij.

Even later stond hij buiten. Berend Willink liep met hem het erf af naar het voetpad, zwijgend. Bij het hek in den heg bleven ze nog even staan.

„'t Was toch misschien eerlijker geweest tegenover je vader en moeder, Berend, als jij hier gebleven was," zei hij, terwijl hij zijn blik nog eens over de kleine hoeve liet gaan.

„Nee, nee, zeg maar niets," liet hij er snel op volgen. „We kunnen en mogen niet meer terug, nou. Jij ook niet. Nou, ik ga. Tot morgenochtend aan den trein."

„Tot morgenochtend, Jan."

Berend Willink keerde naar de hoeve terug. Jan Nijland reeds door den vallenden avond naar het kamp. Voor beiden zou de volgende dag het begin zijn van een nieuw leven, het begin van een inzet van heel hun wezen in den dienst van een heilig ideaal.

IV

In den Boven-Elzas, aan den voet van de Vogezen, waar golvende akkers zich uitstrekken tot aan den Rijn, in dit oude Duitsche land, dat bij het verdrag van Versailles aan Frankrijk werd toegewezen, ligt het stadje Sennheim. Niet ver er vandaan, te midden van vruchtbare akkers en groene weiden, werd kort na den wereldoorlog door de congregatie van de „Zusters van het Heilige Kruis", uit haar ter beschikking gestelde Duitsche herstelgelden, een inrichting voor zwakzinnigen gebouwd. Een aantal groote, lichte gebouwen staat daar, over een vrij groote oppervlakte verspreid, en de verpleegden werden, voorzoover mogelijk, in het eigen landbouwbedrijf der inrichting te werk gesteld.

Toen in 1939 de oorlog uitbrak, werden de verpleegden naar Frankrijk gebracht en een tijdlang diende de inrichting als een werkkamp voor Spaansche communisten, die tijdens den burgeroorlog over de Fransche grens gevlucht en door de Fransche autoriteiten geinterneerd waren. Een stroom van duistere elementen, waarvan de meesten ongetwijfeld deel gehad zullen hebben aan de gruwelen, die door de communisten jegens het Spaansche volk zijn gepleegd, ging door deze gebouwen, tot de snelle Duitsche opmarsch in Juli 1940 de vlucht van dit gespuis tengevolge had. Enkele dagen nadat de Zuidelijke Elzas vast in Duitsche handen was gekomen, stonden de gebouwen van de stichting leeg.

Op 20 April van dat jaar riep de Führer de SS Standarte „Nordland" en weinige weken daarna, op den 25en Mei, de SS Standarte „Westland" in het leven. De mannen, die zich vrijwillig voor deze standarten hadden gemeld, moesten een opleiding ontvangen, en men kon hiervoor geen betere behuizing en geen betere omgeving wenschen dan deze leegstaande gebouwen bij Sennheim. Spoedig was een overeenkomst bereikt met de overste der orde, die in Straatsburg verblijf hield, en zoo trok al spoedig de SS de muren binnen, waar

kort tevoren nog Spaansche communisten gehuisvest waren geweest. Communisten en SS. Een grooter tegenstelling is niet mogelijk. Communisten, de belichaming van het grofste materialisme en egoisme, de exponenten van de machten, die streven naar den ondergang der Westersche cultuur.

SS-Mannen, leden van een broederschap, ontstaan in de geweldige worsteling om de vrijheid van het Duitsche volk, en mede daardoor het levende zinbeeld van het nationaal-socialisme.

Het Duitsche volk vond niet alleen bewust den weg terug naar den oorsprong van zijn wezen, zijn bloed en de verbondenheid aan zijn bodem, waaruit het de kracht putte, allen tegenstand, hoe machtig ook, te overwinnen; te zelfder tijd groeide in dat volk geleidelijk aan het besef, dat het tevens een wereldtaak te volbrengen had: de redding van geheel Europa, van geheel de eeuwenoude Westersche beschaving uit de klauwen van die machten, die haar met den ondergang bedreigen. Doch het besefte ook, dat het die schier bovenmenschelijke taak alleen dan zou kunnen volbrengen, wanneer het geheele Germaansche Noorden, wanneer allen van Germaansch bloed, zich tot dat doel zouden vereenigen. Ten slotte werd het Duitsche volk er zich van bewust, dat zelfs deze groote Europeesche taak toch slechts een onderdeel was van den geweldigen strijd om een volkomen vernieuwde samenleving; dat van de vervulling van die taak niet slechts het lot van ons werelddeel afhing, maar het lot van de geheele wereld, van geheel de menschelijke cultuur, van alle waarden van hoogere orde. Er kon hier maar één alternatief zijn, de vorming van de Groot-Germaansche lotsgemeenschap. Of deze zal ontstaan, wordt niet door het zwaard alleen beslist. Het zwaard is hier als de ploeg, die diep den bodem doorgroeft en bereidt voor het zaad; maar of dit zaad ontkiemen zal, daarover beslissen die krachten, die diep in de menschheid leven en die beslissend zijn voor het wezen van een bepaald tijdsgewrocht. Die krachten vrij te maken en in de goede richting te leiden, dat is in het bijzonder ook de taak, die de SS zich heeft gesteld. Want het is niet beslissend, dat de Duitsche soldaat de kusten van geheel West-Europa, van het hoogste Noorden tot aan de Spaansche grens, ver in het Zuiden, door de kracht van zijn wapens, met onwrikbaren overwinningswil beschermt; het is niet voldoende, dat Duitschland de landen, die uiteindelijk aan deze Germaansche lotsverbondenheid deel zullen hebben, heeft bezet; er is een diepe en levende weerklank uit die landen zelf noodig, een bereidheid tot gemeenschappelijken strijd, tot een wapenbroederschap ter verwezenlijking van het voor allen gelijke, grootsche ideaal.

Deze weerklank is gekomen, zwak, bijna aarzelend, in het begin, doch voortdurend toenemend in kracht. In dit licht moet men het besluit zien van den Führer, de SS-Standarten Nordland en Westland op te richten, die later, tegen het einde van 1940 met de SS-Standarte Germania vereenigd werden tot de SS-divisie „Viking".

Honderden, later duizenden mannen uit de Germaansche landen gaven aan de roepstem van hun bloed gehoor en meldden zich bij de SS-Standarte aan, en velen van hen kregen hun eerste opleiding in Sennheim.

Allen voelden zich hier onmiddellijk thuis; de mannen uit de lage landen, omdat de uitgestrekte akkers en weiden, de hooge wolkenluchten hen aan hun eigen land herinneren; de mannen uit meer bergachtige streken, omdat ook hier de bergen niet ontbreken. Want ver in het Zuiden glinsteren sneeuwtoppen der Alpen; van de nabije Vogezen waait een frissche wind, die de geur van dennen- en sparrenbosschen meevoert, en van den overkant van den Rijn brengen de dichtbegroeide glooiingen van het Schwarzwald hun verren groet.

Enkele tientallen kilometers ten Zuiden van Sennheim, langs de uitloopers der Vogezen, opent zich de Bourgondische poort — deze laagte tusschen de Jura en het heuvelland van den Boven-Elzas, die een eeuwig symbool is van de levenskracht der Germaansche idee — voor een nieuwen stroom van Germaansch bloed, voor den Germaanschen geest.

Hier ook houdt de Hartmannsweilerkopf, omsluierd door de mythen uit den eersten wereldoorlog, de wacht. Overal liggen hier, in de bosschen, diep verborgen onder struikgewas, als hunnebedden uit oeroude tijden de bunkers uit dien voorlaatsten Germaanschen vrijheidsstrijd. Heel de atmosfeer van dit gebied ademt geschiedenis. De golvende korenvelden en groene weiden, vaak zijn ze doordrenkt met het bloed van mannen, die zich met Germaansche vastbeslotenheid gaven aan hun historische taak, en bloed en leven veil hadden voor een idee. Over deze golvende weiden, langs deze korenvelden marcheeren nu, zingend, en in de stramme houding, die den nationaal-socialistischen soldaat kenmerkt, de mannen, afkomstig uit volkeren

van Germaanschen bloede, mannen, die zich voor een Germaansche lotsgemeenschap hebben uitgesproken, en die nu ook hunnerzijds bereid zijn, als het moet hiervoor hun leven te offeren. Hier, in Sennheim, krijgen ze hun eerste opleiding, hier worden lichaam en geest gestaald voor het zware werk, dat hun straks wacht. Hier regeeren orde en tucht met strenge hand. In de gebouwen, waar de mannen, ingedeeld naar hun volksgroepen, zijn ondergebracht, heerscht de uiterste zindelijkheid, en hebben licht en lucht in overvloedige mate toegang. Eenvoudig is alles ingericht; bijna Spartaansch zou men het kunnen noemen, maar toch met een smaak, die de mannen er zich oogenblikkelijk thuis doet voelen. Alles is er model: de bedden, de met naambordjes voorziene kasten, waarin de minste wanorde een ernstig vergrijp beteekent tegen de regels, die hier gelden. En om het geheel hangt een sfeer, die tusschen lichaam en geest een harmonie doet ontstaan, welke zoowel uiterste concentratie als volkomen ontspanning mogelijk maakt. Concentratie bij de zware marsch- en veldoefeningen, bij de sport, bij de lessen in de beginselen van de Duitsche taal, de geschiedenis en de kennis van het Duitsche volk, in de wereldbeschouwing van het nationaalsocialisme.

Ook de medische verzorging van de mannen is tot in de puntjes geregeld. De geneeskundige onderzoekings- en behandelingslokalen zijn, evenals de tandheelkundige kliniek, het neusje van de zalm. Het modernste was hier nauwelijks goed genoeg. Alle vrijwilligers worden hier geregeld onderzocht en geobserveerd. Menigeen, die vroeger, in zijn eigen vaderland, niet naar een dokter kon of wilde gaan, wordt hier van een verwaarloosde kwaal genezen en verlaat straks als een herboren mensch, volkomen gezond en in staat, zich aan zijn zware taak te wijden, dit opleidingskamp. En allen verlaten het met een goed verzorgd gebit.

Het spreekt vanzelf, dat de sport bij de opleiding in Sennheim een rol van beteekenis speelt. Het doel hiervan is het stalen van het lichaam, ter verhooging van de weerbaarheid. Recordprestaties zijn geenszins het doel, al wordt door wedstrijden tusschen de verschillende groepen een gezonde eerzucht gekweekt. De hoofdzaak is, dat alle spieren van het lichaam zoo krachtig en zoo snel mogelijk kunnen reageeren; wat straks aan het front, wanneer beslissingen in onderdeelen van seconden moeten worden genomen, waar het leven ieder oogenblik van een snellen sprong, een bliksemsnelle wending af kan hangen, van het allerhoogste belang is.

Exercities, marschen, al spoedig met volle oorlogsbepakking, veldoefeningen, dat alles volgt elkaar in bonte afwisseling op. Hard is deze training ongetwijfeld, maar het is verwonderlijk, hoe snel de mannen zich weten aan te passen, hoe weinig, na zeer korten tijd, de vermoeidheid der eerste dagen zich nog doet gelden, hoe ze, weer of geen weer, overdag of midden in den nacht, in volle uitrusting binnen enkele minuten aangetreden staan en opgewekt den zwaren marsch of de nog inspannender veldoefeningen beginnen.

Het aankweeken van kracht, uithoudings- en weerstandsvermogen, hardheid, zelfbewustzijn, een militaire houding, begrip van militaire discipline, kameraadschap, dat zijn, naast het ontwikkelen van de tactische kennis, de doeleinden, die hier nagestreefd worden. Zij dienen om hen, die hier komen, lichamelijk en geestelijk tot nieuwe menschen te maken; menschen, die zich geheel kunnen ontworstelen aan de individualistische wereld, waaruit ze zijn gekomen, menschen, die fier zijn op hun Germaansch bloed, die rechtuit zijn in heel hun levenshouding en voor wie boven alles het woord van den Führer geldt: Mijn eer is trouw!

Omdat ze allen eenzelfde doel voor oogen hebben, voelen ze ook spoedig, waar het om gaat en kunnen ze zich uitleven naar dat nieuwe toe, hoe verschillend hun aard, hun opleiding, hun werk in hun eigen land ook is geweest. Want mannen van allerlei beroepen en allerlei ontwikkeling komen hier bijeen, om gemeenschappelijk hun opleiding te krijgen. Kooplieden en zeelui, artsen, studenten en arbeiders, officieren en onderofficieren, ambtenaren en boeren. Ze maken er geen gering deel van uit, deze laatsten; uit ons eigen land zeker een evenredig deel in verhouding tot de overige bevolkingsgroepen, en dat is een verheugend verschijnsel.

Zoo groeit binnen enkele weken reeds uit honderden mannen, van verschillenden landaard, met verschillende taal, en afkomstig uit de meest verscheiden levenslagen der liberalistische wereld een levende, organische gemeenschap, en in militair opzicht een aaneengesloten legeronderdeel. Opgewektheid en ernst heerschen tegelijkertijd in hun rijen; hulpvaardigheid en opoffering voor den ander, ze zijn geen vage begrippen meer, ze behooren tot het wezen van den man, die zich bij de Waffen SS aangesloten heeft; ze zijn een deel

van zijn bekentenis tot het Groot-Germaansche rijk des geestes.

Ook op andere wijze komt dit alles in al zijn veelheid tot uiting. Wanneer de opleiding ten einde is, wordt tot besluit een feestavond georganiseerd. De groote zaal van het hoofdgebouw wordt er voor beschikbaar gesteld, maar overigens bemoeit de leiding er zich niet mee. De mannen moeten alles zelf opknappen. Nu is het organiseeren van een feestavond allerminst eenvoudig, vooral wanneer een groot deel der medewerkers zich nog maar ternauwernood in de gemeenschappelijke taal, het Duitsch, verstaanbaar kan maken. En nu blijkt dat het een gemeenschap is, die hier samenwerkt, en niet zoo maar een groep menschen, die ieder voor zich werken. Met ijver worden de voorbereidingen getroffen, plakaten geteekend, de zaal versierd, het programma opgesteld en ingestudeerd. En dat alles geschiedt in den weinigen vrijen tijd, die de dienst hun laat.

Dan komt de avond zelf, die tegelijkertijd een afscheid beteekent van dat, wat hun hier vertrouwd en lief geworden is; een afscheid, dat zwaar valt, ook al leeft er in hen de hoopvolle verwachting van den persoonlijken inzet voor den Führer, voor eigen volk en eigen vaderland. Dat alles komt op dezen avond tot uiting. Ernstige en bewogen redevoeringen, die zelfs dezen geharden kerels een brok in de keel, sommigen zelfs een traan in het oog brengen, worden afgewisseld met vroolijke grappen, die een schaterlach ontketenen, zoo vrij en zoo gul, als alleen de weerklank van een vrije en fiere ziel kan doen ontstaan. Dan zijn er de prestaties van enkelingen, welke vaak een verbazingwekkend kunnen en een even verbazingwekkende begaafdheid verraden. Door dat alles heen klinken, net als bij de marschen of op de vrije avonden, liederen. Liederen van eigen land of streek, Duitsche volksliederen, en als steeds weer spontaan naar voren tredende uitingen, de soldatenliederen van de ᛋᛋ en de Duitsche weermacht, die van ganscher harte en met een meesleependen gloed gezongen worden.

De Duitsche leiders spreken maar kort. De Führer en zijn beteekenis voor de Groot-Germaansche idee, de discipline, het geheim van de kracht der kameraadschap, de groote waarde van den humor, dat zijn de richtlijnen, die ze voor het laatst hun mannen meegeven. En de aandacht, die op aller gezichten ligt, bewijst welk een bewust geestelijke houding en inzicht deze gemeenschap bezielt. Enkelen van hen spreken tot besluit een dankwoord aan de Duitsche leiders en onderleiders en dan blijven ze nog even aandachtig samen. En in allen leeft datgene, dat op dezen avond steeds naar voren is gekomen: „Wij, mannen van het Noorden, wij hebben de vuren van het Duitsche volk, als eens, in oude tijden, op de bergen van het Duitsche land gezien, en wij, wij zijn gekomen om ons te scharen onder de vanen van Adolf Hitler, den grootsten Germaanschen leider van alle tijden."

Den volgenden morgen, bij het grauwen van den dag, marcheeren zingende colonnes naar het stadje, naar het station. Nog een korte opleiding, ergens anders, onder andere terreinomstandigheden, om de veelzijdigheid te vervolmaken, en dan naar het Oosten.

De gebouwen van het opleidingskamp bij Sennheim liggen dan enkele dagen stil en verlaten te midden van de wijde velden. Maar spoedig houden nieuwe scharen er hun intocht; mannen, die eveneens den roep van den Führer gehoord en begrepen hebben, die diep in hun hart de noodzakelijkheid van de Germaansche lotsgemeenschap hebben gevoeld en nu den marsch naar den nieuwen tijd zijn begonnen.

* * *

Jan Nijland en Berend Willink behoorden tot een dier groepen Nederlanders, die in Sennheim hun eerste opleiding tegemoet gingen.

Samen waren ze, den avond na het afscheid op de hoeve, naar Den Haag gegaan, waar ze met enkele honderden andere vrijwilligers in den Dierentuin samenkwamen. Ze stonden beiden wat onwennig tusschen al die onbekenden, waarvan er velen begeleid waren door familie en vrienden. Een enkeling maakte af en toe een opmerking tegen hen, waarop alleen Jan Nijland antwoord gaf. Berend Willink liet alles aan zich voorbij gaan. Het was, als raakte hem dit alles niet; als was hij niets dan een toevallige toeschouwer. Ook gedurende den marsch naar het station bleef hij zwijgen. Pas toen ze in den trein zaten en met de mannen uit hun coupé kennis hadden gemaakt, ontdooide hij. Af en toe trok er een glimlach over zijn gesloten gelaat bij het hooren van de grappen die sommigen der mannen tegen de achterblijvenden op het perron maakten. De stemming in hun groep was uitstekend. En even voor de trein zich in beweging zette, deed de met stentorstem over het perron schallende verklaring uit een der

coupé's naast hen, dat de spreker van plan was, Stalin het Czaar Peterhuisje in Zaandam als toekomstige residentie aan te bieden, hen allen in een schaterlach uitbarsten.

De trein vertrok. Nijland en Willink, die achter de zich voor het venster verdringende kameraden stonden, zagen alleen maar glimpen van de wuivenden en roependen op het perron. Dan schoof de trein onder de kap uit, de vaart vermeerderde snel. Nog even bleven een paar mannen uit het raampje wuiven, dan spoedig namen ook zij hun plaatsen in.

Ze waren weldra in druk gesprek gewikkeld, en zoo werd ongemerkt de grens bereikt, waar hun de eerste verrassing wachtte in den vorm van een ontvangst en verzorging door zusters van de N.S.V. — de National-Sozialistische Volkswohlfahrt — die hun dranken en voedsel kwamen brengen. Op hun verderen tocht naar het Zuiden stonden ze steeds weer paf van de prachtige organisatie, die voor alles en alles zorgde.

Ze genoten van de schoonheid van het prachtige land, dat aan hun gulzige oogen voorbijgleed; en vooral trof hen op de rustplaatsen de vriendelijke welwillendheid der Duitschers, vijanden van kort geleden nog, die in wezen nooit hun vijanden geweest waren.

En zoo, onder den indruk van alles, wat ze gedurende deze eerste kennismaking met Duitschland gezien en ondervonden hadden, marcheerden ze, toen ze in Sennheim waren aangekomen, naar het opleidingskamp, waar het nieuwe leven nu een aanvang zou nemen. Weken vol spanning volgden. Met volle zwaarte drukte de last der discipline op hen; een discipline, zooals ze die in eigen land niet gekend hadden; die hen eerst niet zelden verbijsterde, maar die hun, later, het recht zou geven, zelf te bevelen. Ze werden getraind met een intensiteit, die hen de eerste weken weinig deed genieten van hun vrije uren 's avonds. Maar al spoedig waren ze aan de inspanning gewend en wisten ze hun vrije uren goed te besteden. Er werd gezongen, er werden spelletjes gedaan, die vaak tot kinderlijke vroolijkheid aanleiding gaven, er werden nieuwe vriendschappen gesloten en verhalen verteld.

De kameraadschap met hun Duitsche leiders verdiepte zich voortdurend. Er groeide uit dien omgang iets, dat ze niet meer los zou laten, dat nieuwe menschen van hen maakte.

Jan Nijland bloeide hier als het ware op; en ook de gesloten Berend Willink liet geleidelijk aan zijn terughoudendheid varen. Vooral met twee van hun kameraden, Karel van Leersum, die evenals Nijland kantoorbediende was geweest, en Piet Broers, een timmermansleerling, werden ze goede vrienden. Berend Willink was de sterkste van het viertal. Een zware mitrailleur beteekende maar een lichte vracht voor hem, en overal, waar zwaar werk verzet moest worden bij de veldoefeningen en bij de oefeningen, werd hij er bij gehaald. De anderen wonnen het in het begin in lenigheid en snelheid verre van hem, maar met de hem eigen taaie verbetenheid wist hij dit verschil aanmerkelijk te verkleinen.

's Avonds zaten ze vaak met z'n vieren bij elkaar in een rustig hoekje van het ontspanningslokaal, dronken er hun biertje, speelden soms een spelletje kaart, maar luisterden even vaak naar de verhalen, die Karel van Leersum wist te vertellen over de ervaringen van zijn broer, die een der eersten was geweest, die zich voor de SS had opgegeven en bijna den geheelen Balkanveldtocht had meegemaakt. Hij las brieven voor, waarin sprake was van de geweldige inspanning, die de verovering van de Metaxaslinie de SS-mannen had gekost, over hun onophoudelijke achtervolging van de Engelsche en Griekse troepen van Saloniki naar het Zuiden, over de heldendaden van eenvoudige soldaten, over de geniale leiding van den Führer, die ook hier weer alles bleek voorzien te hebben.

Van Leersum was een goed verteller, en meer dan eens verzamelde zich een groote kring luisteraars om hen, wanneer hij aan de hand van de brieven van zijn broer, die hij verzameld en meegenomen had, vertelde over den inzet van de SS; over den slag tegen de achterhoede der Engelschen in den pas van Thermopilae, over den strijd op den Peloponnesus, nadat de valschermjagers in een koene overrompeling de landengte van Korinthe hadden bezet.

Enkele van deze eerste Nederlandsche vrijwilligers waren daar, op den Balkan, gesneuveld, enkele gewond; de meesten echter streden nu tegen de Sovjets, ook van Leersums broer.

Inmiddels speelden zich in Rusland de gebeurtenissen met steeds overweldigender prestaties van de Duitsche weermacht en zijn verbondenen af. In een omsingelingsslag, zooals de wereld nog geen tweede had gezien, waren twee Russische legers geheel vernietigd. Met ademlooze spanning luisterden ze 's avonds bij de radio naar de berichten over den ontzaglijken buit, die den overwinnaars in han-

den was gevallen. W. werd genomen, de Stalin-linie bij die stad doorbroken, Besarabië geheel bezet; bij S. werden de Russen opnieuw omsingeld en vernietigd, en nauwelijks eenige dagen later ondergingen de bij O. ingesloten bolsjewistische legers hetzelfde lot. Een week daarna bereikten Duitsche en Roemeensche troepen de kust van de Zwarte Zee; werd het ongemeen belangrijke ijzerertsbekken van Kriwoi Rog bezet en viel de havenstad N. aan de Zwarte Zee in handen van de As-troepen.

Bijna geen dag ging er gedurende hun opleidingstijd voorbij, dat niet een extra bericht van het oppercommando der weermacht door den aether schalde en nieuwe overwinningen verkondigde. Dit alles gaf aan hun verblijf in Sennheim tegelijkertijd spanning en wijding.

Ze lieten na elk overwinningsbericht hun enthousiasme even den vrijen loop, maar onmiddellijk daarop voelden ze, dieper dan te voren het groote van dit gebeuren; wisten ze zich, meer dan ooit mannen, die straks onder de vanen van den Führer zouden strijden voor datzelfde groote doel. En wanneer de laatste klanken van de fanfares, die het bericht besloten, weggeëbt waren, dan beseften ze, de diepe beteekenis en de waarheid der woorden van het Ruslandlied, vooral van de laatsten:

„Führer befiehl, wir folgen Dir."

* * *

Zoo brak ook voor hen het einde van hun opleiding in Sennheim aan. Met weemoed namen ze afscheid van de zoo vertrouwd geworden omgeving, van de hun lief geworden Duitsche leiders. Ook hun verdere opleiding tot volwaardige soldaten ging sneller voorbij als zij gedacht hadden ofschoon alles toch nog eenige maanden in beslag genomen had. Maar tegelijkertijd straalde van hun gebruinde gezichten de trots, dat ook zij nu spoedig mee zouden strijden in de rijen van hen, die bereid waren, hun leven in te zetten voor den Führer en de Groot-Germaansche gemeenschap.

Onder de douche.

Een S.S.man is niet bang uit te vallen, hoogtevrees kent hij niet

Ook het balspel wordt beoefend.

Vrije oefeningen.

Zangonderricht in de open lucht.

Exercitie-oefeningen met het geweer.

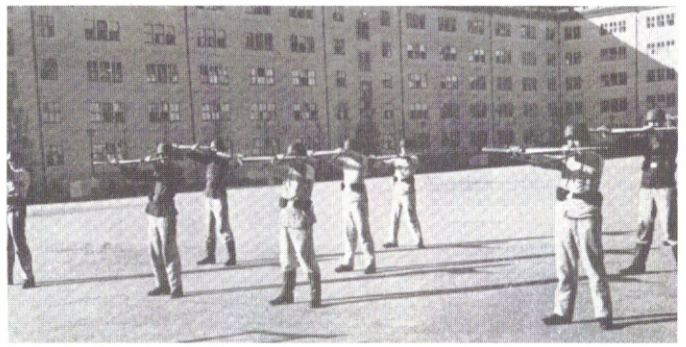

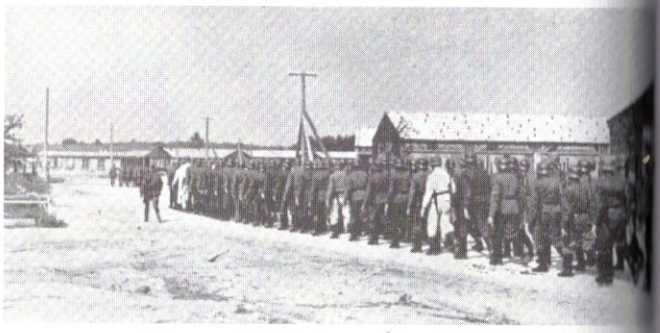

Terugkeer van de dagelijksche terreinoefening.

Marschoefeningen.

Na de oefening smaakt een cigaret.

Rustpoos tijdens den marsch, de Untersturmführer.

Een goed soldaat is een goed kindervriend.

In aandachtige beschouwing voor de moderne Duitsche kunst.

Met aandacht worden in de kampbioscopen de nieuwe films gevolgd.

Ook het biertje hoort erbij, en wat voor een biertje.

Het allerbelangrijkste, de post van thuis.

Een goed verzorgde tafel doet het eten dubbel zoo goed smaken.

Een drietal kunstkenners.

Gezellig samenzijn op een „Stuhl".

Daar! wordt nog tegenstand geboden! De Unterscharführer geeft aanwijzingen aan zijn mannen bij een gevecht om een industrieterrein.

Een machinegeweer-afdeeling op weg langs een spoorbaan.

V

Langzaam schoof de lange trein over de houten noodbrug, die, in weinige dagen tijds door de pioniertroepen van de Organisation Todt geslagen, de beide oevers van de breede rivier verbond.

De mannen van de Waffen ϟϟ, op hun eerste reis naar het front, hingen opeengedrongen uit de coupéraampjes, om zooveel mogelijk van het schouwspel te zien, dat de omgeving bood. Want hier had een der grootste slagen gewoed, die met de vernietiging van meerdere Sovjet-divisies geëindigd was. De Duitsche legerscharen hadden de Russen tot de rivier teruggedrongen, stuka's hadden de spoorbrug vernield en er, samen met zwermen jagers, het hunne toe bijgedragen, den vijand te verhinderen over de rivier terug te trekken.

Kilometers voor de brug was het al begonnen, dit schouwspel. Overal bomkraters, overal vernietigde tanks en auto's, als door een reuzenhand uiteengereten en neergesmakt. En daartusschendoor duizenden en duizenden lijken, die nog niet opgeruimd waren en geheel de omgeving met een weeën stank vervulden.

Niets bewoog zich in dit tafreel van dood en vernieling dan de trein, die nu over den herstelden spoordijk de brug bereikt had. Aan weerszijden van de houten noodbrug stonden op beide oevers batterijen luchtafweergeschut. De bedieningsmanschappen wuifden naar de jongens in den trein, die vroolijk terugzwaaiden. Wat verderop langs de rivier was een troepje mannen aan het baden en ook zij wuifden den trein toe.

Een uitroep van den anderen kant der coupé deed hen dan naar het andere raampje springen, waarbij er een zijn hoofd zoo flink stootte, dat hij een vloek niet onderdrukken kon. Ze verdrongen zich voor de kleine zijruitjes, om tenminste iets te kunnen zien van de totaal verwoeste brug, wier geweldige stalen overspanningen nu tot een vormlooze massa dooreengekronkeld in het snel stroomende water lagen.

„Je kan je haast niet voorstellen, dat bommen zoo'n kracht kunnen

hebben," zei van Leersum, die tegen Berend Willink aangeleund hing. „We hebben al heel wat gezien, de laatste vier en twintig uur, maar zoo erg als dit vast niet."

„Geloof maar, dat de stuka's er op gehamerd hebben," knikte een ander. „Van dien pijler staat bijna geen steen meer."

„Ja, dat moet een voltreffer zijn geweest. Ik ga nou pas zoo'n beetje begrijpen, wat 'n bomvoltreffer beteekent. Die bolsjewieken moeten hier erger dan in de hel gezeten hebben."

„Precies wat ze toekomt. Geen een moet er overblijven," viel een derde fel uit. „We zullen ze wel krijgen, de schoften."

„Zouden we vandaag nog ingezet worden?"

„Daar is niet veel kans op."

„Hoe zoo?"

„Omdat 't te laat wordt."

„Hoe laat is 't?"

„Bij vieren. Oberscharführer Schmitz zei op 't vorige station, dat we nog wel een uur of zes in den trein zouden zitten. Daar zijn er nou zoowat drie van om; voor zevenen zullen we dus niet aankomen. En ik denk niet, dat ze ons voor den eersten keer in het donker zullen inzetten."

„Voor mijn part wel. Hoe eerder, hoe liever."

„Ik heb 'r ook zin in."

„Waar zouwen we ergens naar toe gaan?"

„Wat kan dat nou verdommen. Als we straks maar op die Bolsjies af kunnen gaan."

„Je kan die stomme namen toch niet uitspreken."

„Hé, wat is dat?"

„Ze schieten."

Met Jan Nijland voorop holden een paar naar het andere raampje terug. Nijland boog zijn lange lichaam ver naar buiten.

„Luchtdoelgeschut," schreeuwde hij, en keek, zich omwringend, omhoog. „Ja, daar, schuin vooruit. Vijf Russen. Bommenwerpers. Die komen natuurlijk op ons af."

Inmiddels waren ook de andere batterijen luchtdoelgeschut in actie gekomen en hadden het vuur op de aanvliegende Sovjetbommenwerpers geopend. De witte wolkjes der barstende granaten bespikten het blauw van den strakken zomerhemel. De vijandelijke vliegtuigen werden tot afdraaien gedwongen, waarbij ze in het wilde weg bommen afwierpen. Jan Nijland was een der eersten die het zag en zijn kameraden waarschuwde.

„Ze smijten bommen, jongens," riep hij. „Hou je gedekt. Je kan nooit weten, waar de scherven heenvliegen."

Zelf echter bleef hij uit het raampje hangen en volgde in gespannen aandacht de tuimelende zwarte stippen, die grooter en grooter werden, om dan met een gierend suizen omlaag te schieten. Geweldige explosies weerklonken. Fonteinen van aarde en water werden honderden meters opgeworpen. De dichtsbij inslaande bom kwam echter op minstens vijfhonderd meter van de brug in de rivier terecht.

„Dan doen onze jongens 't beter," glunderde van Leersum.

„En of. Ik vind 't alleen maar jammer, dat onze flak er niet eentje afgeschoten heeft. Dat had ik vandaag nou graag als welkomstverrassing gehad," beweerde Piet Broers.

„Je zal er nog genoeg naar beneden zien halen." Jan Nijland, die zich uit zijn ongemakkelijke positie teruggedraaid had, duwde de op hem leunende jongens van zich af. „Jullie hebben me zoowat gekraakt," gnuifde hij en dan: „maar een aardig gezicht was 't."

„Stalin schijnt 't niet aardig te vinden, dat we komen. Hij wil ons hier al bang maken," gaf een ander te kennen.

Ze begonnen grapjes te maken, tot een van hen schreeuwde: „Jagers. Messerschmidts."

Opnieuw duwden ze elkaar opzij.

„Ja, die gaan er achter aan."

Twee Duitsche jagers schoten uit groote hoogte op de vijf Russische bommenwerpers af, die snel maakten, dat ze wegkwamen.

De trein was inmiddels de brug gepasseerd en vermeerderde zijn vaart. De bommenwerpers en hun beide achtervolgers verdwenen achter een hoogen, beboschten heuvel.

„Verduiveld jammer," zei Berend Willink, en er klonk zulk een spijt in zijn stem, dat de anderen in lachen uitbarstten.

„Je kan nog altijd veranderen en bij de Luftwaffen gaan," zei van Leersum.

„Daar is ie minstens vijftig kilo te zwaar voor," grijnsde Broers. „Dat scheelt altijd een lichte bom of een kist munitie."

„Maar je vergeet, dat als hij zoo'n Sovjetmuskiet zou vangen, hij 'm ook niet meer uit zijn handen zou laten."

Rein ter Beek, een Amsterdamsche jongen, die z'n glazenwasscherspakje voor den veldgrauwen rok der SS verwisseld had, en zich uit hoofde van zijn vroeger lidmaatschap van een amateur-tooneelclub in Sennheim al dadelijk als conferencier van de groep Nederlanders had opgeworpen, lachte luid.

„Niet slecht, die mop, vader," zei hij, terwijl hij van Leersum een klap op den schouder gaf. „Dames en heeren, ik heb de eer, uwes hierbij de nieuwste kreaasje van onze Utrechtsche krachtpatser voor te stelle as Sovjetvliegevanger. Werrekt met lasso en vlindernetje. Vangt die rooje smeerdonders zoo maar in de vlucht en knijpt ze fijn. Kom dat zien, dames en heere. Geen bosjewiek meer in de lucht, waar Berend Willink aan 't graaie is uit z'n eige vliegmesjientje. Geen bomme en geen mitraljeurs meer noodig. Hij pakt se levend en vreet se levend op."

Lachend zochten de jongens hun plaatsen weer op. De spanning van daareven zakte weg. De trein reed nu door uitgestrekte bosschen, die slechts hier en daar door kleinere vlakten met weilanden, wat korenvelden en vervallen dorpjes onderbroken werden. De hitte van den Russischen zomermiddag, die ze daarstraks, bij het zien van de verwoestingen op het reusachtige slagveld, en door de gebeurtenis bij de brug, geheel hadden vergeten, deed zich nu opnieuw in al haar kracht gelden. Loom hingen ze tegen de rugleuning, de gesprekken stokten. Enkelen knikkebolden al spoedig en tenslotte waren ze op Berend Willink na ingedommeld.

De jonge boer, die tusschen Jan Nijland en den Amsterdammer in zat, haalde voorzichtig, om de anderen niet te storen, een paar sneden kommiesbrood te voorschijn en begon te eten.

Berend Willink had een moeilijken tijd achter zich, hoewel hij daarvan niemand, zelfs Jan Nijland niet, iets had laten blijken. Vooral de eerste weken in Sennheim waren zwaar voor hem geweest. Niet, dat de lichamelijke inspanning hem iets gedeerd had, want hij was sterk als een beer en hard werken, al was het dan een ander soort werk, zat hem in het bloed. Maar hij was en bleef boer in hart en nieren, en zijn gedachten, zijn verlangen, had hij niet los kunnen maken van dat kleine plekje grond aan den rand van het bosch, waar hij geboren en getogen was, waar hij vergroeid was met hoeve en akker. Soms, als ze langs de rijpende korenvelden in de omgeving van Sennheim marcheerden, was het hem bijna te machtig geworden en moest hij op de tanden bijten, om zijn heimwee te onderdrukken.

Geleidelijk aan, terwijl de vriendschap met de anderen groeide en hem en zijn kameraden door den omgang met hun Duitsche leiders, de beteekenis van den door hen ondernomen stap steeds duidelijker voor oogen kwam te staan, was dat heimwee minder geworden, al vlamde het op de oogenblikken, dat hij een brief van zijn vader of moeder kreeg, weer even fel op. Nu, terwijl hij in den trein zat, die hem en zijn kameraden naar het front bracht, had hij zijn evenwicht geheel hervonden. Hij was zich volkomen bewust van de gevaren, die hij tegemoet ging. Hij wist, dat hij zijn leven inzette, maar hij wist tevens, waarom hij dat deed, en daarom verontrustte die gedachte hem evenmin, als de nu rustig om hem heen slapende kameraden.

Het liep tegen half zeven, toen de trein stopte. Berend Willink, die door de loomheid van den heeten zomermiddag en de eentonigheid der bosschen ook in een lichten sluimer geraakt was, schrok tegelijk met de anderen wakker.

„We zijn er," riep van Leersum uit, terwijl hij van de bank opsprong en naar zijn ransel greep.

„Kalm een beetje," maande hij. „We zitten midden in een bosch."

„Wat zou dat? Dat 's meteen een goeie dekking."

„Ik zou m'n boeltje toch nog maar even laten liggen," raadde Nijland den ander. „Als jij gelijk hebt, krijgen we zoo wel een bevel."

Er gebeurde niets. De jongens gingen uit de raampjes hangen en riepen elkaar kwinkslagen toe. Vooraan, bij de locomotief, stonden eenige officieren te praten met mannen, die hier klaarblijkelijk als wegwerkers dienst deden. Een paar minuten later wisten ze, wat er aan de hand was.

In den loop van den nacht had een troep partionen, die zich hier in de uitgestrekte bosschen verborgen hielden, een stuk van den spoorweg opgeblazen en de herstelwerkzaamheden waren nog niet heelemaal geëindigd. 't Zou nog wel een Fransch halfuurtje duren, voor ze weer verder konden.

„De smiechten zitte misschien wel vlakbij achter die boome en lache ons uit, omdat ze ons zo fijn te pakke hebbe," zei ter Beek. „Ik zou zoo wel in die struikies daar wille paffe."

„Pas maar op, straks paffen ze op ons, zonder dat we er op verdacht zijn," meende Broers.

„Dat is misschien niet zoo gek als je denkt," knikte Nijland. „Hoe lang rijden we nou al niet door bosschen. Die kunnen onze mannen nooit heelemaal gezuiverd hebben in den korten tijd. Reken maar, dat de mannen van de Nachschub voortdurend op hun hoede moeten zijn."

„Ja, op de Nachschub komt 't hier natuurlijk nog meer an dan in 't Westen," viel van Leersum hem bij. „Die afstanden hier, daar krijg je wat van."

„Geef me de ruimte," riep ter Beek.

„Die heb je hier in ieder geval meer dan in Amsterdam," grinnikte een ander.

„Zou je denke, broer, dan ben je d'r vies naast. In Mokum heb 'k nou zoowat dertig jaar rondgetuind en ben er niet uitgekomme. Hier doen 'k er zoo lang niet over."

Kort daarop zette de trein zich weer in beweging. De grappen en kwinkslagen maakten plaats voor beschouwingen over het tijdstip, waarop zij het doel van hun treinreis bereikt zouden hebben. De spanning in de coupé steeg.

Het landschap, waar ze nu doorreden, werd heuvelachtiger en minder dicht beboscht. Tweemaal nog kroop de trein in slakkengang over een pasgeslagen noodbrug, toen brak het groote oogenblik aan.

De trein stopte.

„Nou komt 't, dat zul je zien," zei van Leersum.

„Aussteigen," klonk van buiten het bevel.

„Asjeblieft," glunderde van Leersum en rukte zijn zwaren ransel tusschen de andere uit het bagagenet.

„Als jullie 'r nou eerst uitgaan, dan geven ter Beek en ik jullie de boel an," kalmeerde Berend Willink.

Weldra stonden ze, gepakt en gezakt, naast den trein op den hoogen spoordijk, waar spoorwegpionieren een hulpstation gebouwd hadden, die hier door een tamelijk wijde, slechts hier en daar met kleine boomgroepen begroeide, vlakte liep. Langs een smallen landweg naderden, in een wolk van stof, enkele auto's in snelle vaart en stopten dicht bij den spoordijk.

De transportleiders droegen de aan hun toevertrouwde vrijwilligers over aan het kommando van de divisie waartoe onze mannen behoorden. Hun taak was volbracht en zij zouden hoogstwaarschijnlijk weer met denzelfden trein terug reizen.

De ongeloovelijke prestaties van de spoorwegpionieren had het mogelijk gemaakt dat de transporten tot vlak achter het front gebracht konden worden. Duizenden kilometers spoorweg hebben deze kerels in den kortst mogelijken tijd gerepareerd en op de juiste spoorbreedte gebracht. Wat deze enorme arbeid voor het strijdende front beteekent, kan men zich nauwelijks voorstellen. Geheel afgezien van het feit, dat het geheele Russische spoorwegnet op Europeesche spoorbreedte gebracht moest worden, moesten ook honderden spoorwegbruggen, dikwijls van den grond af, gebouwd of gerepareerd worden. Op hun terugtocht hadden de Sovjets de spoorwegen wel zoo grondig vernield dat een reparatie in het geheel niet meer mogelijk was en men zonder overdrijving van een nieuw gebouwd spoorwegnet kan spreken. Om een dergelijk werk in zoo'n korten tijd tot stand te brengen, daar behoort meer toe als slechts een bevel. In deze prestaties ligt het geloof van den Duitschen soldaat opgesloten, om het even of dit in de voorste linies of achter het front is, hij weet dat zijn taak daar is waar hij ingezet wordt, en dan hoeft men niet te vragen of hem deze arbeid bevalt, dan is er voor hem slechts één mogelijkheid zijn plicht te doen waar de omstandigheden dit van hem verlangen.

Het zou nog wel een paar uur duren alvorens de tocht verder ging, vandaar dat de mannen het zich gemakkelijk gemaakt hadden. De trein had hun zeer ver gebracht, maar dat wil nu ook weer niet zeggen dat hier het eigenlijke front is. Het wachten was nu op de vrachtauto's, waarmede de tocht voortgezet zou worden. Om den tijd van het wachten op de wagens te verdrijven werd het bedrijvige gedoe op dit „eindstation", tenminste voorloopige eindstation, eens met meer aandacht opgenomen. Ook al was het station zeer primitief ingericht en bestond het hoofdgebouw uit niet veel meer als een aantal planken en zeildoek, toch deed de drukte niet onder voor een werkelijk goederenstation van een groote stad. Daar kwamen en gingen soldaten, auto's reden af en aan, goederenwagens werden op en afgeladen. Groote, zware pantserwagens werden van de vlakke wagons afgereden om dan op eigen kracht verder te rijden. Kanonnen van allerlei kaliber werden door rupsauto's naar hun plaats van bestemming gesleept. Hier kreeg men eerst een goeden indruk wat voor een geweldig apparaat de „Nachschub" van een modern leger is, en dan was dit nog maar een heel klein stukje van het enorme front.

Ter Beek knoopte met een korporaal van de Flak een gesprek aan.

„Ga je nog verder," vroeg ter Beek.

„Natuurlijk, of denk je misschien dat wij den oorlog kunnen winnen door hier te blijven toekijken?"

„Neen, zoo meen ik het nu ook weer niet, maar om dat jij alleen bent en wij met een heelen troep, nam ik aan dat wij de eenigsten waren die nog verder moeten."

„En waar dacht je dan wel dat al die mannen naar toe moesten die hier nog wachten?"

„Ja, je hebt gelijk, nu ik zoo rondkijk merk ik eerst dat van alle mogelijke wapens soldaten hier zijn."

„Maar die zijn toch allen zonder leiding," mengde zich van Leersum in het gesprek.

„Hoe dat zit, wil ik jullie graag vertellen maar dan moeten jullie mij toch eerst zeggen waar jullie vandaan komen, want het dialect wat jullie spreken heb ik nog nergens in Duitschland gehoord."

„Nu, je mag driemaal raden" meende van Leersum.

„Schwaben?"

„Mis geraden."

„Westfalen."

„Weer mis."

„Misschien uit Hamburg of daar uit de buurt."

„Ook niet, ik zal het je maar zeggen, wij zijn Hollanders."

„Werkelijk, jullie alleen of die heele troep waar jullie mee gekomen bent?"

„Neen, niet allemaal, ook Denen, Nooren en Vlamingen zijn erbij."

„Maar hoe ben jullie dan in het Duitsche leger gekomen?"

„Heel eenvoudig, wij hebben ons vrijwillig gemeld,"

„De strijd van onze Duitsche broeders is niet alleen hun strijd, maar net zoo goed de onzen."

„Het is alleen jammer dat wij niet met nog veel meer vrijwilligers hier zijn, maar jammer genoeg wil een groot deel van ons volk nog niet begrijpen, dat ook ons belang in het Oosten ligt."

„Wij zijn er trotsch op dat wij het uniform van de Waffen SS mogen dragen, vooral nu wij weten dat onze Deensche, Noorsche en Vlaamsche kameraden er net zoo over denken en wij gemeenschappelijk voor één doel strijden."

„Het is jammer maar ik moet jullie nu verlaten, maar wij zien elkaar nog wel, het zal toch nog wel een poosje duren voor wij hier weg komen," maar toch wil ik nog jullie vraag beantwoorden, hoe het mogelijk is dat er hier zooveel soldaten zonder eenige leiding te vinden zijn."

„Graag, want ik weet zeker dat zoo iets dergelijks bij ons in het leger volkomen uitgesloten was," zei van Beek.

„Nu, zooals je ziet is dit in het Duitsche leger zeer goed mogelijk. Iedere man, of hij nu verlof heeft gehad, of gezondheidsverlof, of voor dienst een reis gemaakt heeft, reist volkomen zelfstandig met een marschbevel naar zijn eenheid terug. Zoolang zijn eenheid nog niet aan het front staat, is het vrij eenvoudig, want dan heeft zij een vaste standplaats, moeilijker wordt het, als een eenheid ten velde is en geen vaste standplaats heeft. Dan moet hij van de eene front-verzamelplaats naar de andere trekken en op die manier probeeren bij zijn eenheid terug te komen. In oorlogsgebied heeft dan iedere soldaat het recht om auto's aan te houden en te vragen waar zij naar toe gaan. Dan kan men natuurlijk geluk hebben, maar het kan ook zeer goed gebeuren, dat men dagen achtereen zoeken moet alvorens men eindelijk een wagen vindt die toevallig in de goede richting gaat.

„Maar dan is het toch nooit te controleeren."

„En kan men toch dagen onderweg blijven zonder dat er zich iemand iets van aan trekt," voelde van Leersum aan.

„Komt zooiets dan niet dikwijls voor" wou van Beek weten.

„Ik kan het mij niet voorstellen. Het plichtgevoel van den Duitschen soldaat is groot en hij zal er altijd weer voor zorgen zooveel mogelijk op den juisten tijd, zooals op zijn marschbevel is aangegeven, bij zijn troepenonderdeel terug te zijn."

„Ja mijn beste Hollandsche kameraden, dat noemt men dan „Kadaver-Disziplin", dat wil zeggen, onze tegenstanders noemen dat zoo. Zij kunnen zich disziplin niet anders voorstellen als dwang zonder eenig persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel, vandaar dat „Kadaverdisziplin". Maar zij hebben vergeten, dat indien bij een soldaat de verantwoording afwezig is, zelfs de strengste disziplin volkomen zonder waarde is."

„Kameraden, ik moet gaan om mijn spullen in orde te brengen, misschien zien wij elkaar later nog eens, dat hoop ik tenminste. In ieder geval wensch ik jullie allen een heelen boel soldatengeluk, Heil Hitler."

„Het valt mij toch altijd weer op hoe rustig en zeker van zichzelf den Duitschen soldaat is," zei van Beek.

„Zij weten ook precies waarvoor zij strijden, zij hebben de gevolgen van een plutocratensysteem veel meer aan den lijve gevoeld dan wij."

„Het gaat om den toekomst en dat weet iedere Duitsche soldaat. Om de toekomst van het Duitsche volk en die van geheel Europa, misschien zelfs om die van de wereld."

Het was alweer eenige dagen later toen de mannen met hun auto's bij de kern van hun divisie kwamen. En het liefste zouden zij maar direct naar voren willen om actief aan den strijd deel te nemen, maar hun geduld werd nog geruimen tijd op de proef gesteld. Door dezen tijd van wachten op hun inzet, die overigens toch zeer snel voorbij ging, leerden de mannen eerst goed de Germaansche gemeenschap kennen. Hier in hun eigen divisie Wiking strijden de Germaansche vrijwilligers voor hun ideaal; de verbroedering van alle Germaansche volken. Naast Duitschers staan hier Zweden, Noren, Denen, Vlamingen, Zwitschers en Nederlanders, alle verbonden door het Zonnerad, het teeken van de divisie Wiking. Een gemeenschap van Germaansche krijgers.

Uit de gesprekken met hun kameraden, uit de Germaansche landen hadden zij begrepen, dat al deze jongens hetzelfde ideaal en dezelfde stem van het bloed gevolgd waren, om zich, zoo noodig met inzet van hun leven, in te zetten voor het Rijk der toekomst, wat alle Germaansche menschen omvatten zal.

Nadat onze vrijwilligers in groepen ingedeeld waren en zij er voor gezorgd hadden om bijelkaar te blijven, wat ook door hun onderofficier goed begrepen werd, kwam toch eindelijk den dag, waarop het onderdeel waartoe zij behoorden naar het front in marsch gezet werd.

Een half uur later bereikten ze een bosch aan den voet van de heuvelreeks, waar men het vuur van de Russische batterijen hooren kon. Er bleken daar enkele andere compagnieën gelegerd te zijn van een Württembergsch infanterieregiment. De mannen hadden hier hun nachtkwartier al opgeslagen en zaten te eten, toen de troep Waffen SS kwam aanmarcheeren.

Er werd halt gecommandeerd en op de plaats rust.

„Ik voel wel wat voor een goeien hap," zei Broers.

„In ieder geval staan hier keukenwagens genoeg," merkte van Leersum op. „Kijk daar maar, achter die boschjes."

„Ze hebben natuurlijk al op ons gerekend," knikte Broers, en het vertrouwen, dat uit zijn stem klonk, deed Jan Nijland glimlachen.

Op dat oogenblik werd hij zich klaar bewust, hoe sterk in hen allen dat vertrouwen leefde, vertrouwen in den Führer, vertrouwen in de leiding, van den hoogsten officier tot den geringsten korporaal, vertrouwen in de kameraden. Nu, hier, met den vijand vlakbij, beteekende dit vertrouwen nog heel iets anders dan tijdens hun opleidingstijd.

Hij keek om zich heen. Op de bezweete gezichten van de mannen lag dezelfde uitdrukking van rustige zelfverzekerdheid, alsof ze een oogenblik uitbliezen tijdens een marsch langs den voet van de Vogezen.

Opnieuw klonken enkele korte bevelen. Het eindpunt van den marsch was bereikt. Ze zouden den nacht hier doorbrengen, doch bleven in alarmtoestand, omdat op nauwelijks twintig kilometer naar het Oosten sterke vijandelijke afdeelingen stonden.

In kleine groepjes zochten de mannen een plekje uit, waar ze het zich zoo makkelijk maakten als dat in de gegeven omstandigheden mogelijk was. De zon was inmiddels achter de heuvels in het Westen verdwenen, maar nog hing de hitte drukkend tusschen de boomen. De meesten gooiden, evenals de Württembergers, hun bovenkleeren uit, voor ze aan de keukenwagens hun avondmaal gingen halen.

Met de avondschemering viel een koelte over de legerplaats.

„De nachten hier kunnen vervloekt koud zijn," vertelde een der Württembergers, bij wien Nijland en zijn kameraden zich hadden aangesloten. „Soms lig je waarachtig te rillen."

Ze kwamen over den oorlog te praten en vooral over de gevechten van de laatste dagen. De Württembergers bleken deelgenomen te hebben aan den grooten vernietigingsslag bij Gomel en waren nu in dit gebied ingezet tegen den zich taai verdedigenden vijand.

„Ze weten, dat we K. heelemaal in de klem krijgen, als we ze hier wegdrukken, en ze doen alles, om dat te voorkomen," vertelde een van hen. „En je moet toegeven, dat ze vechten, die bolsjewieken. Je kan 't hier niet vergelijken met Polen en het Westen. Daar hebben we ook moeten aanpakken, maar niet zoo als hier. Met heele horden tegelijk loopen ze tegen geconcentreerd mitrailleurvuur in. Terug

kunnen ze niet, want dan worden ze door hun eigen commissarissen neergeschoten. Je kunt je geen voorstelling van zooiets maken. Dat moet je zelf beleefd hebben, voor je 't gelooft."

„Nou, dien kans krijgen jullie gauw genoeg," mengde een ander zich in 't gesprek. „'t Zou me niets verwonderen, als we binnenkort weer voor een omsingelingsslag staan.

„Ja, we geven ze geen kans, zelf het initiatief te nemen. De Führer heeft alles in de hand."

„'t Gaat overal goed. In 't Noorden hebben we R. en de Finnen hebben W. bezet, in het Zuiden hebben we de heele bocht van de Djnepr in onze hand."

„Ik hoorde gister al vertellen, dat we niet ver meer van L. af zitten."

„En K. zal 't ook niet lang meer houden."

Zoo gaven ze allemaal hun meeningen te kennen, vertelden van eigen ervaringen. De nieuwelingen luisterden in gespannen aandacht. Langzaam viel de nacht en spande haar sluiers over dit wijde land, waar de verbitterdste en geweldigste strijd woedde, die de menschheid ooit heeft beleefd.

De Württembergers vertelden van het onophoudelijke spervuur, dat de Duitsche batterijen van alle kalibers dag en nacht in de gelederen van den vijand joegen; over de onvergelijkelijke stootkracht van het pantserwapen, over den inzet van den pantserafweer en de flak, die elkaar naar de kroon hadden gestoken in het vernietigen van de Russische tanks, over het adembenemend ingrijpen van de stuka's en de jagers, over het onvermoeibare, door geen enkele hindernis op te houden voortdringen van de infanterie.

Om deze verhalen weefde de zomernacht zijn stilte. Licht ruischten de boomen. Sterren fonkelden aan het zwartblauw van den hemel. Af en toe liet een nachtvogel een schellen roep hooren. En terwijl soms van heel uit de verte, de stem van het kanon klonk en een dof gezoem van vliegtuigen, die ook in den nacht den vijand met hun bommenlast bestookten, eischte de slaap zijn rechten van de mannen, die den volgenden dag hun vuurdoop zouden ondergaan in die helsche orgie van vuur en staal, die ontketend was, om den wereldvijand weg te vagen.

VI

Voor dag en dauw, den volgenden morgen, werden de mannen zachtjes gewekt. In den killen nevel, die tusschen de boomen hing, sprongen zij, stijf geworden door de koude van den nacht, overeind.

„Wat een land," bromde Broers. „Overdag smelt je, 's nachts bevries je."

Ter Beek stond als een Amsterdamsche aapjeskoetsier-in-den-winter zijn armen over elkaar te slaan.

„Een goeie soldaat moet goed kenne kankere, broer," grijnsde hij, „maar zoo op me nuchtere maag heb 'k liever een bakkie leut inplaas van jou smoessies. As jij nou 's effe de beene nam en koffie voor ons ging hale."

„Eerst vechten en dan eten. Je bent de laatste maanden genoeg vetgemest," kaatste de ander.

„Met 'n vollen buik vecht 'k beter, broekie. Hier heb je me eetblikkie. Zal ik in die tijd je kuchie wel snije. Hei, lange waar kom jij vandaan? Ik had je al gemist."

„Ik was al voor jullie wakker en heb een beetje met onzen Untersturmführer gepraat. 't Gaat straks echt beginnen, jongens. En veel tijd voor 't ontbijt hebben we niet. Over een kwartier hoogstens is 't aantreden."

Ze maakten, dat ze bij de keukenwagens kwamen, verorberden staande hun kuch en dronken de heete koffie uit de eetketeltjes. Even later stonden ze marschvaardig in het gelid. De grauwte van de schemering ging langzaam over in het licht van den vroegen zomerdag, maar de nevel bleef nog tusschen de boomen hangen.

Bevelen werden gegeven. De geweren werden geschouderd. De marsch begon. De marsch tegen den vijand.

„Nou, 't is misschien wel de laatste keer, dat ik me kuchie door me keelsgaat heb gewerkt," beweerde ter Beek tegen Berend Willink, die naast hem marcheerde.

„Dat kunnen we allemaal zeggen," antwoordde deze kalm.

„Een mensch kan maar eenmaal dood gaan, ter Beek," mengde Jan Nijland, die achter hen liep, zich in het gesprek.

„He je dat ook eindelijk door, lange?", grinnikte de Amsterdammer. „Maar voor ik 't hoekie om ga, wil ik toch eerst nog wat van dat rooie tuig naar de commenistenhemel helpe. Dat lolletje motte ze me gunne."

Langs een smal boschpad ging het heuvelopwaarts. De nevel vervaagde en de verbleekende sterrenhemel wees op het aanbreken van den dag. Uit de verte drong reeds duidelijk de stem van het kanon tot hen door.

„We zijn er niet eens het vroegste bij," zei van Leersum.

„De dag is nog lang genoeg, maak je maar niet ongerust," antwoordde Broers.

Het geschutvuur werd heviger. Meer nabij mengden zich batterijen in het gevecht. En enkele malen konden ze zelfs mitrailleurvuur vrij duidelijk onderscheiden.

Toen ze den top van den heuvel bijna bereikt hadden, liet de commandant van hun afdeeling halt houden en stuurde een verkenningstroep vooruit, onder bevel van Unterscharführer Schmitz. Binnen een kwartier waren de mannen terug en brachten verslag uit.

De commandant wendde zich tot zijn mannen.

„We zijn ingezet op de flank van een aanval. We moeten het gehucht nemen, dat aan den voet van dezen heuvel ligt, en het onder alle omstandigheden houden.

„Daar ken ie op rekene," zei ter Beek tegen zijn kameraden ter weerszijden. „Heele steeë houwe we, as 't mot, laat staan zoo'n rood gehuchie."

Ze gingen weer voorwaarts, bereikten den heuveltop. Voor hen lag een vrij wijd, nog in nevelen gehuld dal, waarboven alleen de toppen der hoogste boomen zich verhieven. Van huizen en struiken was nog niets te ontdekken.

De helling, waarlangs ze naar beneden moesten, was tamelijk steil en veel minder dicht begroeid dan de westelijke helling van de heuvelrij. In tirailleurlinie, en van iedere dekking gebruik makend, daalden ze af. Inmiddels verscheen de zon boven de heuvelreeks in het Oosten en zette het landschap in een betooverend mooi kleurenspel. De nevel in het dal lichtte op in een open gloed om kort daarop, terwijl de SS-mannen ongeveer halverwege waren afgedaald, als door een reuzenhand weggevaagd, te verdwijnen. Boomen en struiken, en een kleine verzameling leemen hutten werden zichtbaar.

Bijna op hetzelfde oogenblik klonk van dichtbij mitrailleurvuur. Een kogelregen sloeg dicht voor hen in den grond.

„Ze hebben ons al in de gaten," zei van Leersum, die zich vlak naast Jan Nijland en Berend Willink achter een boschje had laten vallen.

„Van welken kant komt het?" vroeg de jonge boer.

„Van links voor ons," meende Nijland.

Voorzichtig met het geweer in den aanslag, kroop hij iets naar opzij en trachtte de omgeving te verkennen. Het schieten werd heviger. Van meerdere kanten klonk het geratel van machinegeweren. En daartusschendoor het kraken van geweerschoten. De kogels gierden de mannen als venijnige muskieten over de hoofden. Niet ver van Nijland af klonk een kreet. Snel kroop hij naar de beide anderen terug. Geen van beiden bleek gewond.

„Het kwam daar vandaan," meende Berend Willink, op een klein boschje, dicht bij hen, wijzend. „Daar zitten Broers en ter Beek, als ik me niet vergis."

Ter Beek. Zou hij...? Het ging bijna als een schok door Nijland's gedachten. De Amsterdammer was, niettegenstaande zijn eigenaardigheden, altijd een goed kameraad geweest, en als hij, na wat hij daarstraks gezegd had, nu al...

Zonder er bij te denken, dat hij zelf blootgesteld was aan het vuur der bolsjewieken, zette hij zijn linkerhand aan zijn mond en riep:

„He, daar, ter Beek."

„Ha, die lange," klonk het terug. „Heb je door, waar ze met die ruitetikken zitte?"

„Nee, waar?"

„In die boom daar, links voor je uit. Let maar op. Ze hebbe ons net in d'r vizier. Jullie legge beter om ze d'r vet te geven."

Nijland en de beide anderen kropen wat meer opzij, zoodat ze den boom beter op konden nemen. Weer ratelde het mitrailleurvuur, nu vlak over hen heen.

„Ze zette ons onder het stof. Me bek zit vol. Haal ze d'r uit, lange, klonk het achter hem. „Laat kijken, wat je kan."

De leider van de groep, een Noorsche Unterscharführer, die reeds

Dan slippen de wielen in de modder der Russische wegen, maar naar voren moet het, met vereende krachten wordt de wagen weer vlot gemaakt

Opmarschwegen. Altijd weer stukgeschoten wagens

Opmarsch door de Russische steppen

Een vredig tooneeltje

Waffen-SS en Wehrmacht in enge samenwerking

Bespreking in de voorste linie

Bunkerbouw in Karelië

bij 45 graden vorst

Een bibliotheek in de winterstelling

die zelf niet aarzelen hun leven te geven en te samen met hun soldaten in de voorste linies den strijd te beleven. In tegenstelling met de politieke commissarissen, die ver achter het front hun menschenhorden opdrijven en zoo noodig met geweld in den dood jagen.

Nijland keerde zich naar ter Beek.

„Schreeuwde jij daarnet?" vroeg hij.

„En of. Zou jij ook gedaan hebbe, as ze jou twee looie pille tegelijk tege je stale petje gesmete hadde, de rooie schoebers. Eerst krijg ik van de eene kant een pats tege me test, en pal daarop van de andere kant. Rein, daar ga je, zee ik al tege me zellef. Maar onkruid vergaat niet, dat zie je alweer an mijn. En nou motte we 's kijke, of we niet verderop kenne komme, jongens. Hier kenne we niet tot venavond blijve legge. We motte dat durrepie daar beneje bezette en we zelle 't bezette. Zijn we SS-manne of zijne we 't niet."

„We moeten bij die boom zien te komen, waar die kerels in zaten," gaf Jan Nijland als doel aan. „Dan krijgen we een wat meer begroeid gedeelte, waar we beter op kunnen schieten."

„Dan maar met een vaartje er op af," meende van Leersum.

Ondertusschen nam het vuren van den vijand in hevigheid toe, voor ze hun plan hadden kunnen uitvoeren. Overal om hen heen sloegen de kogels in en gierden over hun hoofden.

„We zitten hier net beroerd in het midden," kankerde van Leersum. „Als we aan de flank van de linie zaten, konden we beter opschieten."

„Ken jij uitmake, waar die loeders motte zitte, lange?" vroeg ter Beek.

„Niet precies."

„Maar toch ook in de richting van die boom, niet?"

„Dat lijkt me ook."

„Dan motte we 'r heen."

„Ja, maar hoe."

„Nou, wacht 's effe. As ik daar bij die struikies ben, dan zien ik ook wel kans om bij die boom te komme. Nou, wacht 's effe. Ben 'k soms voor niks van de duine afgerold. Dat ken hier ook. Wacht effe. Ik zal het meteen aan de Unterscharführer vragen."

„Unterscharführer," vroeg ter Beek, „mag ik het opknappen. Als ik daar beneden bij dat boschje komen kan, dan zal het mij beslist gelukken het nest op te blazen. Ik ben niet voor niets van onze

duinen gerold, van boven naar beneden, en dat kan ik ook hier doen. Alleen met een paar handgranaten, dat zal wel genoeg zijn."

Ter Beek kreeg den opdracht, en met een paar handgranaten, die hij als een herinnering aan zijn Amsterdamsche hartjesdagen steevast voetzoekers noemde, kroop hij op zijn buik naar den zijkant van het boschje, liet zich dan, de handgranaten met beide handen boven het hoofd houdend, de helling afrollen. Hij kwam met een schok tegen een der boschjes terecht, die hij als zijn doel had uitgekozen. Even later zagen de anderen, die met het geweer in den aanslag een mogelijken overval op hun kameraad afweren wilden, hem in de richting van den boom voortsluipen. Dan verdween hij uit hun gezichtsveld.

Nog steeds hield het vuren van den vijand aan. Dan, kort achter elkaar, twee heftige ontploffingen. Het droge getik van den mitrailleur in hun nabijheid hield op.

„Vooruit," beval Nijland, opspringend, en zelf ter Beeks geweer nemend. De anderen, Berend Willink met den ransel van den Amsterdammer, volgden en in een ren bereikten ze den boom. Twee bolsjewisten lagen daar, de een dood, de ander met een doorschoten been. Niet ver van hen af lag een lichte mitrailleur en een patronenkist, die door den val uit den boom stukgesprongen was, zoodat de patroonbanden verspreid lagen. Van ter Beek was echter niets te ontdekken.

„Kijken, of dat ding nog werkt," zei van Leersum, den mitrailleur opstellend. „Een M.G. meer kan nooit kwaad."

Samen met Broers onderzochten ze het wapen, terwijl Nijland en Willink den gewonden bosjewist en diens dooden metgezel van hun wapens ontdeden.

„Zouden ze geen geweren gehad hebben?" vroeg Willink.

„Die zullen we hier wel ergens tusschen de struiken vinden," antwoordde Jan Nijland. „Ga jij maar vast daar..." Het geratel van een mitrailleur vlak bij hem deed hem zijn woorden inslikken en zich plat voorover gooien.

In de stilte, die een oogenblik later volgde, klonk een luid gelach op.

„Hij doet 't," riep van Leersum.

„Kaffers," bromde Nijland, overeind springend.

Inmiddels had Berend Willink in een boschje de geweren van de twee bolsjewisten gevonden en sloeg ze met een slag doormidden, zoodat de splinters van de kolven in het rond vlogen.

„En nou naar ter Beek, jongens," zei hij:

Van Leersum nam den veroverden mitrailleur en Broers de patroonbanden. Het vuren had nog niet in kracht afgenomen, maar scheen zich meer naar de vleugel van de aanvalslinie verplaatst te hebben. In de verte nam het kanongebulder in hevigheid toe. Hoog over hen heen vloog een eskader stuka's in Oostelijke richting.

„Hierheen, hierheen," klonk het van wat verderop. „In de richting van ter Beek."

Ze holden in de richting, waaruit ter Beek's stem geklonken had en vonden hem, een twintig meter lager met een triomfantelijk gezicht bij een tusschen struikgewas goed gecamoufleerden zwaren mitrailleur zitten.

„Hebbes manne." „En drie lijkies. Kijk maar. Ze zagge me niet ankomme, die smakkers. Ik van opsij naar ze toe, en toen me voetzoekers midde tussche ze in late knalle. Ze wasse meteen zoo tam as dooie lammetjes."

„Ja, ze zijn goed dood," knikte Nijland, die een blik tusschen de struiken geworpen had. Doch nauwelijks had hij die woorden uitgesproken, of er klonk een knal en een kogel vloog hem rakelings langs het hoofd. Een van de drie bolsjewisten had, hoewel zwaar gewond, nog kans gezien, zijn revolver te trekken en had op Nijland geschoten.

Ter Beek vloekte hartgrondig en sprong door de struiken op den kerel toe, schopte hem het wapen uit de hand. Snel doorzochten ze nu het drietal, maakten de buitgemaakte wapens onbruikbaar.

„Een goed lesje," zei Jan Nijland. „Ze hebben ons van alle kanten gewaarschuwd en gezegd, dat we moesten oppassen voor de trucs van die kerels, maar zooiets dringt pas goed tot je door, als je 't zelf meemaakt. en 't bijna je hachje kost. En nou weer verder, jongens."

In looppas legden ze het stuk naar een volgend groepje struiken af, zonder dat er op hen geschoten werd. Maar toen ze hun afdaling nog verder voortzetten, kwamen ze opnieuw in vijandelijk vuur terecht en midden op een onbegroeid stuk helling moesten ze zich laten vallen.

„Ze hebben me te pakken, geloof ik," zei Broers tegen Berend Willink, die naast hem lag. „M'n rechterarm. Kijk 's even, als je kunt."

Zich op zijn zij wentelend sneed Willink de mouw van den ander open.

„Een schampschot," zei hij. „Anders niks."

„Fijn. Dank je."

Van een korte pauze in het vuren maakten ze gebruik, om op te springen en naar het beschermende boschje te rennen.

„Draai jij eens even een verbandje om de arm van Broers, Jan," zei Berend Willink tegen zijn vriend. „Daar ben je handiger in dan ik."

„Niet noodig," vond Broers. „Een schampschot, anders niks. 't Bloed al niet eens meer. Laten we maar liever zien, dat we nog wat verder komen. We zijn nog lang niet, waar we wezen moeten."

En de daad bij het woord voegend, rende hij, zonder acht te slaan op het vijandelijk vuur, verder de helling af. De anderen volgden hem. Van boschje tot boschje ging het voort. Ook andere groepen wisten steeds meer naar voren te dringen. De bolsjewisten trokken naar het gehucht terug. Het geweer- en mitrailleurvuur nam af, doch eensklaps barstten, hoog boven hun hoofd, granaten met felle slagen uiteen.

„'t Wordt meenens," zei Jan Nijland.

Ze hadden den voet van den heuvel bereikt en drongen nu voorzichtig verder, in de richting van de schamele leemen hutten en stallen, waar de vijand zich genesteld had, gebruik makend van elke dekking, die het terrein hier bood.

„Ze schijnen 't niet leuk te vinden, dat we ze die paar hutten willen afnemen," vond van Leersum.

Langs een greppel wisten ze opnieuw een flink stuk op te dringen. De eerste hutten lagen op nauwelijks nog driehonderd meter van hen vandaan. En ongeveer halverwege tusschen hen en den rand van het gehucht stond een laag, vervallen hok, dat een varkensstal leek te zijn.

„Daar moeten we zien te komen," zei Broers en maakte aanstalten om op te springen.

„Wacht even," antwoordde Jan Nijland en greep hem bij zijn arm." Dat kan een gecamoufleerde veldstelling zijn. Zet er onzen nieuwen mitrailleur even op, van Leersum, dan weten we gauw genoeg, wat we er aan hebben."

Samen met ter Beek bracht van Leersum den buitgemaakten mitrailleur in stelling.

„Maar dan weten ze meteen, waar wij zitten," bromde Broers.

„Dacht je soms, dat ze jou niet zouden zien, als jij daar naar toe wandelt?" kaatste van Leersum, terwijl hij het wapen richtte. „Daar gaat ie."

Fel ratelde het machinegeweer. De kogels sloegen in de vermolmde planken, zoodat de stukken er af vlogen, maar het oude kot wankelde zelfs niet.

„Oppassen, jongens, dat is geen zuivere koffie," concludeerde Jan Nijland, terwijl Broers een nieuwen patroonband inzette. „Wacht even met verder paffen. We moeten eerst zekerheid hebben."

„Wat wou je dan?"

„'s Kijken, hoe dat ding er van opzij uitziet."

Hij kroop een stuk door de greppel terug en werkte zich dan op zijn buik door het gras in de richting van de hindernis. Zich zooveel mogelijk gedekt houdend, volgden de anderen met spanning zijn onderneming. Inmiddels hadden andere groepen van hun compagnie twee stukken infanteriegeschut in stelling weten te brengen en namen nu de hutten onder vuur, terwijl van rechts een andere groep op het gehucht toestormde. De mannen werden echter, toen ze de hutten tot op enkele honderden meters genaderd waren, door zulk een geconcentreerd mitrailleur- en geweervuur ontvangen, dat hun aanval vrijwel onmiddellijk doodliep. Berend Willink en de anderen in de greppel zagen, hoe meerdere van de aanvallers vielen. In de opwinding vergaten ze, Jan Nijland in het oog te houden. Die was, terwijl de strijd woedde en de granaten van het infanteriegeschut in de klaarblijkelijk sterk door de Sovjets gebarricadeerde hutten sloegen, den varkensstal kruipend tot op een kleine vijftig meter van opzij genaderd. Eensklaps sprong hij overeind en rende, met een handgranaat in de vuist er op af, wierp nog in den ren en liet zich weer vallen. De handgranaat kwam midden op het varkenskot terecht. Een vlam sloeg op. Stukken hout werden de lucht ingeslingerd. En nu zagen de mannen in de greppel, dat die planken werkelijk alleen maar tot het camoufleeren van een aarden veldstelling hadden gediend.

„Zet er je M.G. op," beval Berend Willink. „We moeten Jan de kans geven, ze uit te rooken."

De mitrailleur ratelde opnieuw. En Jan Nijland gebruikte zijn kans. Drie handgranaten vlogen door de lucht en troffen alle drie doel.

En nauwelijks was het geluid van de laatste ontploffing wegge-

storven, of de vier man in de greppel sprongen op en gingen er op af. Uit de hutten van het gehucht werd het vuur op hen geopend, maar ze renden door, tot ze veilig achter den aarden wal lagen, waar Jan Nijland ook reeds een schuilplaats had gezocht.

Nog steeds sprongen, meer naar achter, de kartetsen, waarmee de roode artillerie den aanval trachtte te stuiten, maar de Hollandsche jongens trokken er zich niets van aan. Ze joegen hun granaten in de roode stelling, met een kalmte en nauwkeurigheid, alsof het een oefening was in plaats van bloedigen ernst. En onderwijl naderden andere groepen, steeds dekking zoekend, en vurend op alle gaten, waar ze een goede trefkans vermoedden, de hutten.

„Nou 'r maar op af, jongens," zei Nijland, nadat ze even op adem gekomen waren en van achter hun dekking, waar aan den anderen kant zeven doode bolsjewieken naast drie vernielde machinegeweren lagen, de hutten ook onder vuur hadden genomen, tot de laatste patroon van de veroverde licht M.G. verschoten was en ze het wapen onbruikbaar hadden gemaakt.

Weer sprongen ze op, en gebukt stormden ze voorwaarts. Bijna op hetzelfde oogenblik grepen ook de anderen van drie zijden tegelijk aan. Ze bereikten de hutten, waaruit de bolsjewisten haastig trachtten te ontkomen. Er ontstond een hevig handgemeen. Jan Nijland sloeg een Rus, die hem aanviel met een mes, met de kolf van zijn geweer neer, een tweede schoot hij overhoop met zijn revolver. Berend Willink, die vlak bij hem bleef, woedde als een razende Roeland en joeg tusschen twee hutten door een groep van meer dan tien bolsjewisten in het vuur van een M.G., die ze neermaaide.

De laatste hutten van het dorp werden bereikt, maar nog was de strijd niet ten einde, want reeds naderden versterkingen voor de rooden, die, gesteund door twee pantserwagens tot den aanval overgingen, terwijl nu granaten van de vijandelijke artillerie in het dorp insloegen.

Het ging er een oogenblik naar uitzien, dat ze het niet zouden kunnen houden, maar juist bijtijds kwam de Duitsche artillerie in een meer naar het Westen gelegen heuvelstelling in actie en legde den rooden het zwijgen op.

De beide snel naar voren gebrachte stukken infanteriegeschut maakten korte metten met de twee pantserwagens, de M.G.'s joegen hun doodelijken kogelregen in de gelederen der aanvallende horden. Een enkeling bereikte het gehucht, maar werd daar door een welgemikt schot neergelegd.

De aanval kwam tot staan. Een paar aarzelende pogingen werden nog ondernomen, maar een tegenstoot, uitgevoerd onder de aanvoering van den Obersturmführer gaf den vijand den genadeslag. In een wilde vlucht gingen ze er van door, het terrein bezaaid latend met weggeworpen wapens.

Vreemd deed, temidden van het verre, onophoudelijke geweld van het artillerievuur en de zware ontploffingen van de uit de stuka's op den vijand neerhagelende bommen, de stilte aan, die over het veroverde gehucht viel.

Ze bliezen uit, de mannen, waar ze ook zaten of lagen. Ze haalden diep adem en veegden hun verhitte, bezweette en van stof en vuil zwart geworden gezichten af.

Jan Nijland en zijn kameraden waren weer bij elkaar, nadat van Leersum en Broers bij de bestorming van het dorp van hen afgeraakt waren. Toen de bolsjewisten hun tegenaanval ondernamen, hadden ze elkaar, bij een stukgeschoten schuur, even buiten het gehucht, weer gevonden. Nijland en Willink stonden tegen een paal geleund; de drie anderen zaten voor hen, de geweren op hun knieën, en allen waren ze bereid, ieder oogenblik opnieuw in actie te komen. Ze zwegen. Zelfs ter Beek had op dit oogenblik geen woorden gevonden. En eerst nu werd Jan Nijland zich bewust, dat hij dezen morgen zijn vuurdoop had ondergaan. Hij verbaasde er zich over, dat alles, van het eerste moment af, dat de kogels hem om de ooren hadden gefloten, zoo gewoon had geleken, dat er geen greintje van werkelijken angst, niet eens zelfs een aarzeling in hem geweest was.

Hij keek naar de gezichten van de anderen. De spanning, die er onder al het vuil op zichtbaar was geweest, week nu. Ze zagen er weer even rustig uit als altijd, de jongens, even zeker van zich zelf.

Om zijn eigen mond trok een tevreden glimlachje.

„Dat hebben we er niet slecht afgebracht, jongens, voor den eersten keer," zei hij.

Ze knikten.

„Me kuchie verdiend, vandaag," antwoordde ter Beek, met een breede grijns, „al zou 'k niks meer te doen krijge. Maar voor mijn part komt 'r nog zoo'n plukkie rooje, dan kenne ze net zooveel krijge as ze gehad hebbe."

Motorordonnansen — Kradmelders, [1]) zooals de jongens ze in navolging van hun Duitsche strijdmakkers noemden — kwamen het gehucht binnenrijden, een groepje van drie pantserverkenningswagens verscheen en zwenkte naar de heuvels in het Noordoosten af; een compagnie rijwieltroepen volgde, met haar tros. Het gehucht werd een uur lang het middelpunt van leven en beweging. Dan werd er verzamelen geblazen voor de Hollandsche jongens. Ze hadden hun tijd benut om wat te eten en te drinken, en ook om met elkaar over hun ervaringen te spreken. Ze wisten, dat vijf van hen vrij ernstig gewond waren, en dat een kameraad, op dezen eersten ochtend, op het veld van eer gesneuveld was.

Het gaf hun een oogenblik een gevoel van weemoed. Ze dachten even aan een vader en moeder, ver weg in het kleine Holland, die hun zoon nooit weer zouden zien; ze dachten even aan eigen verwanten en vrienden, die nu met hun hart bij hen waren en die ook zij misschien nooit meer de hand zouden kunnen drukken. Maar dit alles werd spoedig weer overvleugeld door het allesomvattende gevoel van trots, dat ze het hem toch maar geleverd hadden; dat ze een viervoudige overmacht van bolsjewisten uit een sterk steunpunt hadden gesmeten; dat ze een aanval van nog sterkere vijandelijke strijdkrachten hadden afgeslagen en de Russen op de vlucht hadden doen slaan.

En toen ze, tegen den middag, opbraken, om een aanval te ondernemen op de heuvels, waarheen de rooden zich na hun vlucht hadden teruggetrokken, toen zongen ze, onder het marcheeren, zonder zich iets aan te trekken van de gloeiende zon, die bijna loodrecht op hen neer brandde, zonder zich iets aan te trekken van het stof, dat hen als een wolk omhulde en hun kelen deed verschroeien. Heel de kracht van hun wezen, van hun geloof in hun ideaal, van hun rotsvast vertrouwen in hun Führer, dat moest zich baan breken na de spannende uren van dien morgen, en dat uitte zich in dien zang uit volle borst.

Ze dachten niet meer aan hun gewonde kameraden, ze dachten niet meer aan den doode, die ook hun lief was geweest als een trouwe makker. En dat was niet, omdat er geen mededoogen in hen was. Maar boven alles was er in hen het verlangen, meer te kunnen doen dan ze tot nu toe gedaan hadden.

[1]) Krad = Kraftrad = motorrijwiel.

VII

De grootste angst en bekommernis van hen, die in het vaderland achterblijven, is steeds weer de gedachte aan het front, daar in het verre, vreemde Russische land.

Ieder van hen weet, dat de strijd, die daar gestreden wordt, de hardste is, die ooit gevoerd moest worden. En ieder van hen heeft iets, misschien zelfs wel veel, gehoord over de strijdmethoden van de Sovjets, voor wie alle middelen bruikbaar zijn, voor wie moreele maatstaven niet bestaan.

Maar juist doordat de vijand strijdt met middelen en methoden, die alle maatstaven van menschelijkheid missen, juist daardoor richt de bijzondere kameraadschap van de mannen, die hier vechten voor een rechtvaardige toekomst voor geheel onze samenleving, zich op de gewonde kameraden. Voor hen wordt, onder welke omstandigheden ook, altijd en door iedereen al het mogelijke gedaan, om te voorkomen dat er niet meer dan strikt noodzakelijk is ten offer vallen aan den bitteren strijd tegen het bolsjewisme.

Duizenden, tienduizenden malen zetten mannen hun eigen leven in, om dat van een gewonden kameraad te redden. Al het andere raakt op zoo'n oogenblik volkomen op den achtergrond. Daar, ergens waar gevaar dreigt, ligt een strijdmakker, gewond, weerloos. Hij heeft zijn eigen leven ingezet in den strijd om de vrijheid van Europa; hij heeft zonder aarzelen het hoogste wat hij bezit, in dienst gesteld van zijn Führer. Daarom is het de duurste plicht van hen, die daartoe in staat zijn, er voor te zorgen, dat hij niet in handen valt van een meedoogenloos wreeden vijand; dat hij niet verbloedt, dat hij niet blootgesteld blijft aan moorddadig vijandelijk vuur. En daarom trekken, overal aan het reusachtige front en op ieder oogenblik van den dag, dappere mannen er op uit, geen gevaren achtend, om hulp, om redding te brengen aan hen, die het meer dan alle anderen noodig hebben, die het meer dan alle anderen hebben verdiend.

Duizenden, tienduizenden voorbeelden van een dergelijken opofferenden heldenmoed zijn er te geven. Samen vormen ze een epos, zoo grootsch, zoo verheven en toch zoo diep menschelijk eenvoudig, dat niets er mee te vergelijken valt...

Het was in een sector van het front, waar van weerszijden zwaar om het bezit van elken meter grond gestreden werd. De Duitsche troepen, die hier in het vuur stonden, hadden sterke stellingen ingenomen. Ononderbroken liepen de Sovjets in taaie verbetenheid storm tegen dezen wal van afweervuur. Door een massalen, geen menschen en materiaal ontzienden inzet van tanks, pantserwagens, artillerie van allerlei kaliber, en vooral van infanterie, trachtten ze een voor hun verbindingen belangrijken weg te heroveren. Telkens weer werden ze teruggeworpen, onder ontzaglijke verliezen aan menschenlevens; doch steeds stormden ze opnieuw aan.

In het helsche vuur van dezen verbeten kamp deden de verdedigers van de stelling koelbloedig hun plicht. Ze stuurden met vaste hand den dood in de gelederen van den vijand, maaiden de aanstormende colonnes neer, weken geen oogenblik. Maar ook onder hen eischte dit inferno van vuur en staal zijn slachtoffers. Velen werden gewond, een aantal lieten hun leven op dit veld van eer.

Laat in den avond kreeg een stuk pantserafweergeschut de opdracht, wat meer naar voren te dringen. Kort daarop ondernam de vijand een der hevigste aanvallen van den dag, met tientallen tanks. Zes en twintig werden er afgeschoten, doch enkele wisten tot het ver naar voren geschoven stuk pantserafweergeschut door te dringen en het tot terugtrekken te nopen. Toen de mannen in hun linie waren teruggekeerd, misten ze een van hen. Twee verkenners gingen naar voren in de vallende schemering en vonden hem levensgevaarlijk gewond door een longschot. Zijn toestand was zoo, dat ze hem niet mee konden nemen. Dat zou zijn dood beteekend hebben. Er was maar één oplossing. Hij moest zoo spoedig mogelijk gehaald worden door een ziekenauto. En terwijl een van de mannen bij hem bleef en zijn wond zoo goed als het ging verbond onder het nog steeds aanhoudend vuur — tweemaal moest hij zich op den grond werpen, zoo laag gierden de kogels over en langs hem heen — kroop de ander naar de eigen linie terug en meldde zijn bevinding. Er ging een telefonische oproep naar achter en enkele minuten later schoot er een ziekenauto door de Duitsche linie heen naar de plaats, waar de gewonde lag. Naast den bestuurder zat een arts. De man, die wist waar de gewonde lag, stond op de treeplank. Nog altijd vuurde de vijand en de mogelijkheid van een hernieuwden aanval op de Duitsche stelling was allerminst uitgesloten, maar dit alles speelde voor de mannen in de ziekenauto geen rol. Ze moesten een dapperen kameraad redden, en het gelukte hun. Nauwelijks waren ze op den terugweg, of daar brak de laatste aanval van dien dag los. Met een doorgeschoten band en een lek in de benzinetank bereikte de wagen de verbandplaats achter het front. Onmiddellijk werd de gewonde, die veel bloed verloren had, geholpen. Zijn bloedgroep was, zooals dat bij alle soldaten het geval is, reeds vastgesteld en zoo was de voor hem geschikte bloedgever al dadelijk gevonden. Een kameraad gaf zijn bloed en redde mede daardoor een strijdmakker het leven.

Den volgenden morgen vroeg, toen de aanvallen van den vijand in kracht waren afgenomen en er een kleine gevechtspauze was ontstaan, kwamen een paar van zijn kameraden uit de voorste linie hem even opzoeken. De oogen van den gekwetste stonden helder. Spreken mocht hij niet, maar het glimlachje, dat om zijn mond trok, was welsprekend genoeg. Ze wisten, de anderen, dat ze zich om hem geen zorgen meer behoefden te maken. En hoe blij stonden de oogen van den dokter en welk een diepe voldoening klonk er uit zijn stem, toen hij met een hoofdknikje tegen de jongens zei:

„Ja, we hebben hem er doorgehaald, hoor."

Een uur later werd de gewonde naar een lazaret, verder achter het front vervoerd, en enkele dagen daarna reeds kregen de mannen van zijn compagnie een brief van hem, waarin hij hen meedeelde, dat het hem uitstekend ging en dat hij hoopte, binnen niet al te langen tijd weer bij hen te zijn.

* * *

Een kleine troep verkenners was in een uiterst onherbergzaam terrein uitgestuurd, om de positie van de vijandelijke artillerie op te nemen. De rooden hadden van de natuurlijke hulpmiddelen, die deze streek hun bood, een uitstekend gebruik gemaakt, om hun artillerie zoo op te stellen, dat de luchtverkenning niet met zekerheid had kunnen aangeven, waar de batterijen stonden, die door hun storings-

vuur steeds weer de aanvalsplannen van het regiment, dat een bepaalde opdracht uit te voeren had, in de war schopten.

De vijf man der verkenningspatrouille hadden reeds eenige zware uren achter den rug — het was een der heetste dagen van dezen toch zoo heeten zomer en de zon brandde meedoogenloos op hen neer — toen ze plotseling door een sterke patrouille der Sovjets verrast werden. Er ontstond een vuurgevecht. Het landschap was met struikgewas en kleinere rotsblokken bezaaid, zoodat de mannen wel een voldoende dekking hadden. Doch de tegenstander had al spoedig begrepen, dat hij zelf ver in de meerderheid was. De rooden volgden een omsingelingstactiek, die noodlottig voor de vijf SS-mannen scheen te zullen worden. Deze waren zoo ver in het niemandsland tusschen de eigen stellingen en die der Sovjets ingedrongen, dat van een snelle hulp door hun kameraden geen sprake kon zijn. Ze moesten het alleen uitvechten en door den steeds gevaarlijker wordenden ring van rooden heen zien te breken, voor deze tot een strijd van man tegen man zouden overgaan, waarbij de SS-mannen tegen de dertig tot veertig rooden geen enkele kans meer zouden hebben.

De situatie werd hachelijk. Hun munitie raakte op. Overal om hen heen sloegen de kogels in en het was een wonder, dat nog geen der vijf gewond was. En recht boven hen brandde de zon.

Hun aanvoerder, een Unterscharführer, die pas enkele dagen geleden bevorderd was, begreep, dat er nog maar één middel was, om zich de rooden niet alleen van het lijf te houden, maar zelfs de mogelijkheid te scheppen, hen geheel van zich af te schudden. Hij wist ook, welk een groot gevaar daaraan voor hem zelf en zijn mannen verbonden kon zijn, maar hij moest uit twee gevaren het minst erge kiezen en bovendien kreeg hij zoo misschien nog de kans, zijn opdracht tot een goed einde te brengen. Hij pleegde een kort overleg met zijn kameraden en vuurde toen de lichtkogels af, die het teeken moesten zijn, dat hij de vijandelijke batterijen ontdekt had.

Seconden, die eeuwigheden leken, gingen voorbij. Steeds dichter naderden de rooden. Toen, ineens, het gieren van een granaat. Zoo dicht mogelijk drukten ze zich tegen den grond. Dan de inslag, op misschen twee, driehonderd meter van hen verwijderd. Andere inslagen volgden, dichterbij. De rooden staakten hun vuur. Het werd hen te benauwd en ze zochten een goed heenkomen. En de vijf SS-mannen maakten van de gelegenheid gebruik, eveneens uit de gevaarlijke zone te komen en de Sovjetische stelling nog wat dichter te naderen. En toen ineens zaten ze in een spervuur van de rooden, waarbij een van hen door een kogel zoo ongelukkig in de dij getroffen werd, dat het been brak.

„We zijn hier vast bij de stelling," zei de gewonde. „Ga jullie je gang maar en laat me hier liggen."

Daar dachten de anderen niet aan. Hun makker daar laten liggen beteekende, dat hij er niet levend af zou komen. Een kort overleg was voldoende. Twee van hen zouden doorgaan, de twee anderen maakten van hun hemden en hun geweren — kogels hadden ze toch niet meer — een draagbaar, waarop ze den gewonde, nadat ze hem zoo goed als het ging verbonden hadden, neerlegden. En toen begonnen ze met hun zware vracht, in een verwoed mitrailleur- en geweervuur, den terugtocht. Van sluipen en dekking zoeken kon geen sprake meer zijn. Ze moesten er doorheen. Iets anders zat er niet op. En ze kwamen er doorheen, beiden met lichte verwondingen van schampschoten.

Toen ze, laat in den middag, doodelijk vermoeid, maar met een opgewekten lach op hun besmeurde gezichten, bij de eigen stelling aankwamen, donderde nog steeds het eigen geschut. En ditmaal had het de vijandelijke batterijen zoo goed onder vuur, dat, zooals later bleek, de rooden meer dan de helft van hun stukken beschadigd hadden moeten achterlaten.

In de omgeving van P., een kleine stad ergens in het midden van het front, had zich een gevecht ontwikkeld, dat van beslissende beteekenis kon zijn voor het verloop van een belangrijke operatie. Alle mannen, die in de voorste linie waren ingezet, hadden in een urenlangen strijd het uiterste gedaan om de felle aanvallen van den tegenstander af te slaan. Ze wisten dat versterking onder weg was, maar tot zoolang moesten ze het uithouden. En de vijandelijke artillerie bestookte hen onophoudelijk. Ze wisten ook, dat de weg, waarlangs deze versterkingen moesten oprukken, voor een deel onder het vuur van de rooden lag, en dat maakte hun positie nog moeilijker.

Onverschrokken hielden kradmelders de verbinding tusschen hen en de naderende versterking in tact. Een van hen stopte op zijn weg naar achter even bij een verbandplaats en meldde, dat er in de voorste linie een ernstig gewonde soldaat lag.

Onmiddellijk werd het bevel gegeven.

„Ziekenwagen voor. Melder, rijd voor en wijs ons de weg."

De weg, dien de auto nemen moest voerde over een kalen heuvel en alles, wat zich daar vertoonde, werd onmiddellijk door de Sovjets onder vuur genomen. De mannen hier bij de verbandplaats wisten maar al te goed, uit eigen ervaring, dat het roode kruis, waarmee de ziekenauto duidelijk gekenteekend was, den rooden allerminst zou verhinderen, ook dit voertuig onder vuur te nemen. Maar dat deed hen geen oogenblik aarzelen. De kradmelder reed weg, de ziekenauto volgde. En de mannen, die achterbleven, keken, voorzoover hun werk hun dat toeliet, in gespannen verwachting de ziekenauto na.

Tot overmaat van ramp brak een bui, die reeds lang gedreigd had, plotseling met kracht los en veranderde in enkele oogenblikken den weg in een waren modderpoel. Snel werden op de verbandplaats de noodige maatregelen genomen om den gewonde, wanneer hij gehaald zou zijn, onmiddellijk te kunnen behandelen. Twee ziekenwagens werden dicht bij elkaar gereden, de deuren geopend en een groot tentzeil gespannen. In enkele minuten was zoo de operatiezaal gereed gemaakt en de benoodigde instrumenten klaar gelegd.

En nu wachtten de mannen op de terugkomst van de ziekenauto. Zou hij het gehaald hebben? Meer dan twee kilometer lang was het stuk, dat de rooden konden bestrijken. Op den heenweg had hij de grootst mogelijke snelheid kunnen rijden, maar op den terugweg zou dat niet mogelijk zijn. Bovendien goot het nog steeds en de weg moest nu wel weinig meer zijn dan een modderzee.

Daar, eindelijk, verschijnt de wagen boven op den heuvel. De chauffeur rijdt als een bezetene. Om hem heen slaan granaten in. Hij zwaait in zigzag van den eenen kant van den weg naar den anderen. Een halsbrekende toer is het. En de helper, die met den gewonde in den wagen is, zal alle zeilen moeten bijzetten, om te zorgen, dat er daar binnen geen ongelukken gebeuren met die felle korte zwenkingen. Eenmaal slaat een granaat zoo dicht bij de auto in, spuit de modder zoo hoog op, dat ze hun hart vasthouden. Als dat goed afgeloopen is... Het is goed afgeloopen. En ze zuchten diep van verlichting.

Een paar minuten later stond de wagen bij hen en werd de gewonde naar de operatietafel gebracht. Het bleek, dat een granaatscherf door de ruit van den wagen was gegaan, een andere had een stuk van het achterspatbord afgescheurd.

De gewonde werd er door gehaald.

* * *

Ook Berend Willink, Jan Nijland en hun strijdmakkers zetten meer dan eens alles op het spel, om gewonde kameraden te helpen.

Ze hadden, na hun eersten inzet, hun aandeel bijgedragen in den vernietigingsslag van B. en maakten nu deel uit van de troepen, die op O. aanrukten.

De Sovjets verdedigden zich taai. Met een krankzinnige verspilling van menschen en materiaal zetten ze steeds weer nieuwe tegenaanvallen in, wierpen nieuwe regimenten — soms met de gebrekkigste uitrusting — in het vuur. Doch dat alles was niet in staat, den Duitschen opmarsch tegen te houden. Stap voor stap, meter voor meter soms moesten de jongens den vijand het terrein afdwingen, onophoudelijk moesten ze zich met heel hun wil en heel hun wezen inzetten. Nauwelijks hadden ze tijd, even iets te eten of te drinken, en van slapen kwam er in die weken ook al niet veel, maar ze hielden het vol, soms met de tanden op elkaar, om niet in slaap te vallen van vermoeidheid.

Ze leerden in die enkele weken ontzaggelijk veel van de kunst der oorlogsvoering. Ze leerden ook begrijpen, van welk een niet te onderschatten belang hun harde opleiding was geweest. Zonder deze zouden ze het er zoo niet afgebracht hebben, zouden ze lichamelijk en geestelijk ineengestort zijn onder deze geweldige, nooit aflatende spanning. Zonder hun harde opleiding hadden ze ook niet, midden in een verwoeden strijd, als kinderen kunnen juichen, toen een kradmelder hen toeschreeuwde, dat K. gevallen was en dat de Duitsche oorlogsvlag van de citadel dier stad woei.

Bij B. hadden ze de geheele werkelijkheid van den oorlog tegen de Sovjets leeren kennen. Ze waren opgerukt temidden van honderden stukgeschoten pantserwagens, ontelbare auto's en stukken geschut, en ze hadden plaatsen gezien, waar de lijken der Sovjetsoldaten geheele wallen vormden, neergemaaid als ze bij hun aanval waren geworden door het moordend mitrailleurvuur.

Ze waren door dorpen en stadjes gekomen, waar geen steen meer op den anderen was blijven staan. Een woest doodenland, dat was het

oord geworden, waar deze geweldige omsingelingsslag in al zijn niet voor te stellen hevigheid dagen achtereen had gewoed.

Meer aan den rand van het slagveld had spoedig, nadat de gedecimeerde resten der Sovjetlegers zich hadden overgegeven en in gevangenschap waren weggevoerd, kilometerslange kolonnen van uitgeputte mannen met lompen aan en grauwe, verwezen gezichten, waaruit nog de ontzetting sprak van de hel, die ze hadden moeten doormaken in het geconcentreerde vuur van de Duitsche batterijen en de bomaanvallen der stuka's, het leven zijn rechten hernomen. De bewoners van de dorpen, die naar de bosschen waren gevlucht om het veege lijf te redden, keerden terug naar hun schamele woonsteden en staarden met domme, verbaasde gezichten naar de voorbijtrekkende Duitsche troepen, die niettegenstaande alle inspanning der laatste weken frisch en vroolijk voortmarcheerden, nieuwe overwinningen tegemoet.

De SS-compagnie, waartoe Berend Willink, Jan Nijland en hun kameraden behoorden, had een uur of tien rust gehad in de nabijheid van een dier dorpjes. De jongens hadden niet alleen gebruik gemaakt van de gelegenheid, daar in de omgeving eens flink te ravitailleeren, zoodat ze dien middag eieren konden eten zooveel ze lustten, maar waren ook met enkele der dorpelingen, die een mondjevol Duitsch bleken te verstaan en zelfs een paar woorden Duitsch konden spreken, aan het praten geraakt.

En zoo hadden ze iets gehoord over de ellende van het bestaan dezer menschen, dat erger was geweest dan de wreedste slavernij in de middeleeuwen, dat ook het laatste greintje van levensblijheid en levensmoed in hen had vermoord, en dat hen tot willooze werktuigen van niets ontziende kwelgeesten, de politieke commissarissen had gemaakt, wier willekeur en wreedheid alle perken der menschelijkheid te buiten gingen.

Ze leerden begrijpen, deze Nederlandsche jongens, dat heel dit systeem van uitbuiting van de werkkracht der massa slechts één doel had nagestreefd: een zoo groot mogelijke productie van oorlogsmateriaal, een zoo groot en sterk mogelijk leger, dat, wanneer de tijd daarvoor rijp zou zijn geweest, Europa had moeten overstroomen met tienduizenden tanks, tienduizenden vliegtuigen, tienduizenden kanonnen, een leger, dat als een onweerstaanbare vloedgolf de verwoesting van de Westersche beschaving tot taak had, de oude cultuur

Het geschut in stelling

Kameraden van de Waffen-SS in een bunker in het licht van de middernachtzon

Alarm! Slechts weinige oogenblikken en de mannen hebben de stellingen bezet

Altijd klaar om iederen aanval direct af te weren

Gevechtsstelling

En smijt zijn vuurgaven op het ijs, waar men iets ver dachts heeft waargenomen

Verdekt opgesteld

MG. in den aanslag

Een der millioenen gevangenen

In de voorste linies: twee kameraden ontmoeten elkaar

De manschappen zijn met schaatsen en witte jakken uitgerust

Artillerie van de Waffen-SS slaat een aanval af

De bunker wordt vrij gegraven

De MG's beveiligen de opmarsch

Ten aanval

's Morgens na den nachtelijken aanval der bolsjewisten

Een hooge uitkijkpost

zou moeten vertrappen en de menschheid de „zegeningen" van het bolsjewisme zou moeten brengen. Ze leerden hier beter begrijpen dan ooit te voren, hoe diep doorvoeld, hoe diep doordacht en hoe ontzagwekkend groot de daad van den Führer, hun Führer was geweest, toen hij, op dien morgen van den twee en twintigsten Juni zelf het bevel had gegeven, zelf aan te vallen en den Russischen kolos, onverwacht nog, aan te grijpen met het wapen, dat de machthebbers in het Kremlin hun groote troef waanden, de verrassing. De geweldige stootkracht van de Duitsche wapenen en van die der verbonden mogendheden, had deze verrassing doen slagen op een wijze, welke de op den aanval gerichte stootarmeeën der Sovjets onmiddellijk in de verdediging had gedrongen.

Ze begrepen nu, beter dan ze het ooit te voren hadden begrepen en gevoeld, waarom zij hier streden, ver van hun eigen vaderland. Ze wisten nu, dat ze hier, in dit wijde Russische land, hun eigen vaderland verdedigden tegen een ondergang, zoo verschrikkelijk, als alleen zij dat kunnen vatten, die de verschrikkingen van het bolsjewisme met eigen oogen hebben aanschouwd. En toen ze den volgenden morgen vroeg opnieuw voorwaarts gingen, was er een lichtheid en een rust in hun gemoed, alsof ze op een schoonen zomermorgen exerceeren gingen.

Dien middag werden ze ingezet tegen de achterhoede van een sterk Sovjetlegercorps, dat zich over een vrij breede rivier terugtrok en daar klaarblijkelijk stellingen wilde innemen om hun tegenstanders den overgang over de rivier te beletten. Samen met een regiment Sleeswijk-Holstijners hadden de SS-mannen de opdracht gekregen, den vijand zoo mogelijk in zijn terugtocht over de rivier te hinderen, een bruggenhoofd aan den anderen oever te vormen en dit zoolang te houden, tot een goede verbinding gevormd en versterkingen aangevoerd zouden kunnen worden, waardoor de opmarsch van de gemotoriseerde eenheden verzekerd zou zijn.

Dicht zaten ze de Sovjets op het lijf, hen geen oogenblik rust gunnend. En terwijl stuka's over hen heen denderden en de overtochtspogingen van het gros der Russen steeds weer opnieuw met hun bommenhagel tot een doodentocht maakten, naderden ze de rivier meer en meer. Steeds grooter groepen bolsjewisten gaven zich over, kwamen met opgeheven handen uit het struikgewas langs den moerassigen rivieroever te voorschijn.

Toen kwam, voor de eerste maal in hun soldatenervaring het oversteken van een breede rivier. Meer naar het Noorden lag een volkomen verwoeste brug, om welks bezit nog heftig gestreden werd. Stormbooten werden door pioniertroepen aangereden en te water gelaten. Wagens met reeds opgepompte gummibooten volgden. De mannen stegen, onder dekking van sterk mitrailleur- en geschutvuur, in de booten. Willink, Nijland en hun kameraden waren in een gummiboot ingedeeld, en terwijl de stormbooten in bliksemsnelle vaart het water kliefden en recht op den anderen oever aanhielden, om, nadat de mannen daar aan land waren gesprongen, een nieuwe lading te gaan halen, peddelden de anderen in hun logge vaartuigen langzaam naar den overkant. Toen ze even over het midden van den stroom waren, werden ze door een vijandelijken mitrailleur onder vuur genomen. Zoo diep mogelijk wegduikend, sloegen ze hun peddels nog krachtiger en sneller in het water, maar de stroomdraad had hen hier te pakken en ze kwamen nauwelijks vooruit. Gelukkig lag het vijandelijk vuur iets te hoog, maar een achter hen aankomende rubberboot werd getroffen. Een der stormbooten zag het gevaar, waarin hun makkers kwamen te verkeeren en nam hen op sleeptouw. Vijf minuten later ongeveer bereikten ook Nijland en zijn makkers den oever, onder bescherming van hoog riet en wat struikgewas. Ze waren wat meer naar het Zuiden afgedreven dan de anderen, doch dat hinderde allerminst. Direct werkten ze zich door het ook hier vrij moerassige oevergebied naar voren en brachten op een geschikte plaats hun zware mitrailleurs in stelling. Nauwelijks lagen ze er, of er sloegen granaten om hen heen in. De artillerie der rooden had een heuvelstelling betrokken en trachtte nu, den overtocht van hun achtervolgers te verhinderen en de kleine troep, die den linkeroever reeds bereikt had, te vernietigen.

Meer dan een uur lang lagen ze daar, achter een lagen aarden wal onder het daverend geweld van de inslaande granaten en de boven hun hoofden uiteenbarstende kartetsen. Van Leersum werd door een granaatscherf licht aan het been gewond, doch dat belette hem niet, samen met de anderen zich dieper in te graven, om op een eventueelen stormloop der Sovjets voorbereid te zijn.

Die stormloop volgde. Het artillerievuur der rooden nam eensklaps snel af, en voor hen doken pantserwagens op, waarachter infanterie oprukte.

Niet ver van hen af waren twee pantserafweerkanonnen in stelling gebracht. Ze zagen, hoe de bedieningsmanschappen het oogenblik afwachtten, dat ze de naderende staalkolossen der Sovjets onder vuur konden nemen.

„Veilig gevoel, zoo'n paar paks bij 't handje," bromde Broers, „want erg prettig zitten we hier nou niet bepaald."

„Hij wil weer bij ze moesie op schoot," hoonde ter Beek. „Man, weet je nou nog niet, dat die blikke dingetjes er alleen maar ankomme om kleine kindere bang te make. Een voetzoeker in ze bandjes en hij zeit geen pap meer."

De voorste tanks waren hen op nauwelijks tweehonderd meter genaderd, toen de paks in actie kwamen. Schot na schot barstte uit de mondingen der korte loopen, en de granaten joegen met doodelijke zekerheid door het staal van de pantserwagens heen. Drie bleven vrijwel onmiddellijk bewegingloos liggen, vier wisten hun stelling tot op even vijftig meter te naderen, toen ook hen het lot der anderen trof. Van een was de munitie geraakt en deze explodeerde met een daverenden slag, die den grond onder hen deed trillen. Hooge steekvlammen sloegen uit het vernielde stalen monster op.

„Is ie effe tof," grijnsde ter Beek. „En nou komme wij an de beurt, jongens, daar heb je de rooie broeders. Geef ze van katoen."

De Sovjetinfanterie had de vernielde tanks bereikt en stormde verder naar voren. De mannen lieten hun mitrailleurs en geweren spreken en nauwelijks halverwege den afstand was deze eerste aanval tot staan gebracht. Enkelen rooden gelukte het, tot vlak bij de stelling te komen, doch daar werden ze door goedgemikte schoten neergelegd.

Er was een aarzeling in de vijandelijke gelederen ontstaan, doch klaarblijkelijk werd een mogelijke terugtocht onmiddellijk door oprukkende reserves tegengehouden.

„Reken maar, dat we er nog niet van af zijn, jongens," waarschuwde Nijland. Ze worden natuurlijk weer opgedreven."

Enkele minuten later brak een tweede stormloop los; ditmaal met nog grooter élan dan den eersten keer. De Sovjets schenen te weten, dat er ook achter hen mitrailleurs stonden, die hen een terugtocht zouden beletten.

Onze jongens schoten, wat ze konden. Bij tientallen tegelijk vielen de bolsjewisten, maar anderen drongen verder op.

„Oppassen, jongens," zei Berend Willink eensklaps, „ze komen daar rechts te veel naar voren. Die pak loopt kans afgesneden te worden."

De mannen van het pakgeschut, dat de flank van de kleine troep dekte, hadden het gevaar zelf al ingezien en trokken in hun richting terug; maar hun positie bleef uitermate gevaarlijk niettegenstaande Berend Willink zijn zware MG. naar rechts had gezwaàid en onafgebroken op de aanvallers vuurde.

„We loopen kans, dat ze ons in de flank komen, jongens. Dan houden we het niet."

Rustig en beheerscht klonk Nijland's stem. En met een snellen blik nam hij de mogelijkheden voor een terugtocht op.

„Je krijgt 't toch niet in je harses, om terug te wille gaan, lange?" vroeg ter Beek, die zijn blik bemerkt had. „Ik begin me hier in me kuiltje net lekker thuis te voele. En blauwe boone hebben we ook nog genoeg, zou ik zegge."

Nijland gaf geen antwoord, doch schoot een Rus neer, die te dicht in de buurt van de terugtrekkende pak-mannen kwam. De situatie begon gevaarlijk te worden. Stormloop volgde op stormloop. De verschrikkelijke verliezen, die de Sovjets leden, verhinderden hen niet, steeds nieuwe massa's in het vuur te werpen. En nog altijd scheen de eigen artillerie, aan den anderen kant van de rivier, niet in de gelegenheid te zijn, de verdediging van de mannen hier te ondersteunen.

„Bliksems," gaf van Leersum te kennen, „dat wordt heeter dan we tot nu toe meegemaakt hebben, jongens."

Tot overmaat van ramp verschenen van rechts ook nog twee zware tanks, wat des te gevaarlijker was, omdat het stuk pantserafweergeschut nog steeds niet opnieuw in stelling was gebracht. De rooden schenen te begrijpen, dat hier hun groote kans lag om den tegenstander op te rollen en zetten op deze flank nog meer mannen in.

„De smeerlappe," schold ter Beek. „We motte die sardineblikkies op wiele klein krijge, anders zien ik waarachtig nog ankomme, datte me met beschaamde kaken naar huis motte."

„Wou jij met een MG. wat tegen die dingen beginnen?" vroeg Broers.

„Nee, met 'n paar te samen gebonden voetzoekers."

„De pak schijnt in de modder te zitten," merkte van Leersum op. „Ze kunnen 'm er zeker niet uit krijgen."

Nijland overzag de situatie.

„Hou ze daar weg, Berend," zei hij tegen Willink.

„Mooi zoo." Dreigend naderden de twee pantsers en in het front doken nog meer tanks op.

„We houden 't niet, mannen," zei Nijland.

Ter Beek vloekte.

„Zoo'n handjevol van dat geboefte krijg mijn hier niet weg," beweerde hij. „En as ze daar niet op die krenge afgaan, dan doe ik 't."

Hij zou zonder eenige aarzeling met handgranaten op de beide tanks afgegaan zijn, dat wisten de jongens. En 't zou niet zijn eerste maal geweest zijn, want een week geleden had hij er ook een op dezelfde manier buiten gevecht gesteld. Maar zijn ingrijpen bleek niet noodig te zijn, want twee man van het groepje pak-kanonniers had ook begrepen, dat er geen andere mogelijkheid was, het gevaar, dat hen van dien kant bedreigde, uit te schakelen. Ze waren, uit hun dekking achter wat laag struikgewas opspringend, op de beide tanks toegerend, de gebundelde handgranaten tot werpen gereed. Het lukte hen, den eersten tank tot stilstand te brengen, en de tweede maakte, nadat een paar handgranaten gevaarlijk dicht in zijn nabijheid neergekomen waren, rechtsomkeert.

Enkele oogenblikken scheen er een verademing te komen voor de mannen, die dit smalle strookje oevergebied tegen een twintigvoudige overmacht verdedigden. De beide pak-mannen, die tenminste de flankbedreiging door de beide tanks ongedaan hadden weten te maken, renden naar hun schuilplaats terug, doch nauwelijks hadden ze de helft afgelegd, of de achterste werd door een kogel getroffen. Nijland en zijn mannen, die hun moedige daad met ademlooze spanning hadden gadegeslagen, zagen hem struikelen en toen vallen.

„Dat is Frans," zei Broers. „Frans van Steeden."

De ander scheen niet gemerkt te hebben, dat zijn kameraad gevallen was en rende door, tot hij de beschutting van het boschje bereikt had. Een oogenblik later zagen ze, hoe twee anderen den gewonde wilden gaan halen, maar bijna op hetzelfde oogenblik begon een nieuwe, heftige flankaanval, die het hun onmogelijk maakte, hun reddingspoging door te zetten. En in het front van de linie naderden de nieuwe tanks snel.

Het ging ernaar uitzien, dat de mannen, met al hun koelbloedigheid niet in staat zouden zijn, dezen nieuwen aanval te weerstaan. Maar

toen, op het laatste moment, met de vijandelijke, wild vurende staalkolossen op nog maar enkele honderden meters van hen verwijderd, dreunde eensklaps achter hen, aan den overkant van de rivier kanongebulder. De granaten gierden over hen heen en sloegen in de oprukkende rijen der Sovjets.

De aanval kwam tot staan.

„Is ie effe tof, manne," zei ter Beek. „Daar komme ze niet doorheen. Nou kenne jullie effe uitpuffe, en nou gane wij Frank effe hale, Berend. Ga je mee?"

Berend Willink was onmiddellijk bereid en onder het nog steeds aanhoudende mitrailleurvuur van den vijand, die er allerminst aan scheen te denken, zijn pogingen zonder meer op te geven, slopen ze naar de plaats, waar hun kameraad lag. Ze kwamen er tegelijk aan met twee pak-mannen.

Het bleek, dat van Steeden buiten bewustzijn was.

„Schot door z'n maag," constateerde Willink.

Ter Beek knikte.

„Ziet 'r niet zoo mooi uit, jongens. „Die mot direct naar den overkant."

Berend Willink tilde den gewonde op, of het een kind was, en voorzichtig, terwijl de drie anderen hem in den rug dekten tegen een mogelijken onverwachten aanval, liep hij naar den oever. Tot tweemaal toe zakte hij tot ver over de knieën in een moerassige plek en moesten de anderen hem met vereende krachten er uit trekken, maar eindelijk toch bereikten ze de rivier en vonden ze een rubberboot, waarin ze den gewonden makker neerlegden.

„Jij krijgt hem er alleen wel over, niet?" vroeg ter Beek aan den jongen boer, „want wij kenne hier nog niet gemist worden."

Berend Willink knikte.

„Ja, ik kom er wel," zei hij. „En ik ben zoo gauw mogelijk weer terug."

„'k Zal je plaassie warrem houe," grinnikte ter Beek.

Berend Willink kreeg den gewonde veilig aan den anderen oever, waar hij onmiddellijk naar de dichtstbijzijnde verbandplaats gevoerd en onmiddellijk geopereerd werd. Willink, die mee had mogen gaan, stond er bij en keek in gespannen aandacht naar de snelle, zekere bewegingen van den chirurg, die daar, in de open lucht, onder een tusschen vier stangen gespannen tentzeil heel zijn kunnen inzette, om een dapperen kameraad het leven te redden.

„Zou hij 't halen?" vroeg Willink aan den verpleger, die den dokter assisteerde.

Deze knikte kort.

Het laatste verband werd gelegd en daarna werd de patiënt, die nog steeds buiten bewustzijn was, in een inmiddels voorgereden ziekenauto geschoven, die hem naar een verder achter het front gelegen lazaret zou brengen.

„Zou hij 't halen, dokter?" waagde Berend Willink het nu, den chirurg aan te spreken.

De geneesheer keek hem recht in de oogen.

„Een vriend van je?" vroeg hij.

Berend Willink knikte.

„Natuurlijk, dokter," zei hij.

Er verscheen een glimlachje op het ernstige gelaat van den ander.

„Maak je dan maar niet te veel zorgen, m'n jongen," zei hij. „Hij zal er wel door komen, geloof ik."

„Dank U, dokter."

Willink salueerde en ving den terugweg aan naar zijn kameraden. Hij had het geluk, dat hij met een stormboot over kon steken, doch eerst toen de avondschemering was gevallen en de twaalfde aanval van de bolsjewisten met nog grooter verliezen dan te voren was afgeslagen, kreeg hij de gelegenheid naar zijn strijdmakkers te gaan, die hij nog in hun zelfde stelling vond.

„Hoe is 't met hem?" was hun eerste vraag.

„Best," antwoordde Berend Willink. „De dokter zegt, dat hij 't er door haalt."

„Dan haalt ie 't er ook door," knikte van Leersum, „want met den dokter is 't bij ons al net zoo goed in orde als met de rest."

Terwijl Berend Willink in enkele korte zinnen zijn verslag over de operatie van hun strijdmakker uitbracht, staarde Jan Nijland, die even op zijn rug was gaan liggen om wat uit te rusten, van de geweldige inspanning van dezen dag, naar de enkele al zichtbare sterren.

Hoe groot, dacht hij, was het vertrouwen van hen allen in elkaar, in hun leiders en in hen die hen in de uren des gevaars uit de handen van den dood moesten redden. En hij wist dat juist dit vertrouwen

een der voornaamste pijlers was en zou blijven van hun eigen kracht en uithoudingsvermogen. Hij wist, dat als hij, wanneer en onder welke omstandigheden dan ook, gewond zou raken, er altijd kameraden klaar zouden staan, om hem weg te halen uit het gevaar en in handen over te geven van doktoren, die in alle opzichten voor hun zware taak berekend zijn.

VIII

„Met mij gaat het goed."

Dat zijn vaak de eenige woorden, die onze jongens in het Oosten op hun veldpostgroet naar huis zetten. „Met mij gaat het goed."

Na dagenlange marschen door stof en regen, na de geweldigste inspanningen, na de hardnekkigste gevechten tegen een vijand, die voor niets, hoe gemeen en onmenschelijk ook, terugschrikt, vinden ze vaak geen tijd, wat meer naar huis te berichten, zijn ze vaak ook te uitgeput en verlangen te zeer naar een paar uur slaap, om iets anders te kunnen schrijven.

Maar hoe kort het bericht ook is voor degenen, die in het vaderland achtergebleven zijn, hunkerend naar een levensteeken van hun man of zoon, hun broer of verloofde, daar ergens in de geweldige ruimte van het verre Rusland, het geeft misschien beter dan welke lange omschrijving ook weer, wat vader en moeder, vrouw of verloofde willen weten.

Het gaat hun goed, onze jongens in het Oosten. Daarvan zijn ze zelf zoo diep doordrongen, dat veelal bij hen niet eens het verlangen spreekt, wat dieper op hun levensomstandigheden in te gaan; waarbij ze dan natuurlijk vergeten, dat de achtergeblevenen toch wel wat meer willen weten; zooals uit de vele vragen blijkt, die in brieven van thuis voorkomen; vragen, die zich vooral aan de vrouwelijke verwanten opdringen en haar met zorg vervullen.

Zelf vindt hij al die vragen meestal wel wat overdreven, soms zelfs belachelijk. Het gaat hun goed, heel goed, en wat komt de rest er op aan.

Maar de verwanten thuis willen weten, hoe 't nu eigenlijk met hun verzorging gesteld is; waar ze slapen — waarbij dan natuurlijk gedacht wordt aan de verhalen en berichten over krotten, die ze ook op de film hebben gezien, en aan het daarin huizende ongedierte, dat de vreeselijkste ziekten moet verspreiden. Ze willen weten, hoe

't staat met hun waschgelegenheden, en of ze wel op tijd schoon ondergoed krijgen, of er voldoende doktoren zijn en of ze daar in die wildernis, tusschen die vreemde menschen met hun geheel andere levensgewoonten, niet al datgene te zeer missen, waar ze in eigen land aan gewend waren.

Zoo staan er nog tientallen vragen meer in die brieven van thuis; vragen, die ze ook daarom niet beantwoorden kunnen, omdat ze er eenvoudig geen tijd voor hebben.

Het gaat hun goed. Daar moeten de anderen het maar mee doen. Straks, als ze die rooden niet meer zoo zonder ophouden op de hielen moeten blijven, zullen ze misschien wel een extra-uurtje vinden, om eindelijk eens wat van hun ervaringen aan het papier toe te vertrouwen. Maar eerder moeten ze daar thuis niet op rekenen.

Het is ieder, die iets van de bodemgesteldheid en de levensomstandigheden in Rusland afweet, zonder meer duidelijk, dat Westeuropeesche soldaten in dit land aan vele gevaren zijn blootgesteld. Het ongewone klimaat brengt groote bezwaren met zich mee. De heete zomers kenmerken zich door buitengewoon hooge temperaturen overdag, terwijl de nachten zeer koud kunnen zijn. In herfst en voorjaar geeselen hevige slagregens het land. De uiterst strenge winters slaan alles in een ijzigen ban. De terreinmoeilijkheden zijn vele: moerassen, uitgestrekter dan meerdere Nederlandsche provincies bij elkaar, steppen, die aan tropische jungles doen denken en reusachtige, gedeeltelijk ondoordringbare oerwouden. In het Zuiden verheffen zich bergketenen, hooger dan de Alpen, die met eeuwige sneeuw en ijs bedekt zijn. Voeding, huisvesting, kleeding en levensgewoonten der bevolking wijken al evenzeer van de bij ons geldende vormen af. Dit alleen al kan tot allerlei moeilijkheden aanleiding geven. Nog gevaarlijker echter zijn de in die streken voorkomende ziekten. De inheemschen zijn hiervoor minder gevoelig, maar voor vreemden leveren zij een groot gevaar op.

Dit alles en nog vele andere soortgelijke bedreigingen waren de Duitsche legerleiding te voren nauwkeurig bekend, en zij heeft daartegen bijtijds al die maatregelen getroffen, waartoe de moderne wetenschap haar in staat stelde.

Elke soldaat wordt reeds tijdens zijn opleiding over alle gevaren, welke hem in het Oosten wachten, ingelicht. Doktoren hebben hem lessen gegeven in het voorkomen der verschillende ziekten. Aan alles is hierbij gedacht, van de meest verscheiden zalven tegen huidaandoeningen tot vitaminetabletten toe.

Dat er in dezen vreeselijken strijd tegen de Sovjets vrijwel geen sprake is van ernstige ziektegevallen, moet echter niet alleen aan de getroffen voorzorgmaatregelen, maar ook aan het zegenrijke werk van de frontdoktoren toegeschreven worden, die zoowel tijdens het gevecht als in de rustpauzen onze mannen terzijde staan.

Voor een belangrijk deel is die uitstekende gezondheidstoestand ook te danken aan onze mannen zelf, die, diep doordrongen van de groote waarde der uitgevaardigde hygienische voorschriften al het mogelijke doen, om de reeds zoo zware taak der frontdoktoren zooveel mogelijk te verlichten. Zindelijkheid en voorzichtigheid, dat zijn de twee wetten, waaraan ze allen bij voortduring gehoorzamen. Daardoor blijven ze kerngezond; ze zijn, dank zij hun training, hun lichamelijke en geestelijke gehardheid, tegen alles opgewassen.

Elk oogenblik, dat overblijft, nadat ze hun wapens en andere voertuigen verzorgd hebben, besteden ze aan de verzorging van hun lichaam.

Na een langen marsch door stoffige velden, of over wegen, die als gevolg van een plotselinge onweersbui, met hevige stortregens, in modderpoelen zijn veranderd; na een heet gevecht om bolsjewistische stellingen en dorpen, wordt indien eenigszins mogelijk een bad genomen in een beek of rivier, of sleepen onze jongens emmers water uit de dorpshut, om het zweet van den dag, dat met stof en vuil vermengd, als een dikke, vieze brei op het gezicht ligt, weg te wasschen en af te boenen. Scheren doen ze zich vrij geregeld, en daarna gebruiken ze goede wodka om de huid te ontsmetten. Hun ondergoed wordt dikwijls door hen zelf in het heldere water van een beekje of een riviertje gewasschen. En voor tandenpoetsen nemen ze koffie of thee, omdat het gebruik van ongekookt water gevaarlijk, en daarom verboden is.

Voor drinken zorgen de veldkeukens. Dagelijks zenden die verkenners uit, op zoek naar de zuiverste bronnen. Wanneer water gevonden is, dat voor gebruik geschikt is, wordt daarvan zooveel thee en koffie gezet, dat er voor alle veldflesschen, ook bij de grootste hitte en de hevigste dorst, voldoende is.

Tenslotte zij hier, ter geruststelling van allen, die verwanten of

bekenden aan het front in het Oosten hebben, nadrukkelijk vermeld, dat de verzorging van de troepen in een vijandelijk land altijd de beste is, die men zich maar denken kan. Het komt er hier immers vooral op aan, de jongens zoo gezond en krachtig mogelijk te houden. Daarom krijgen ze veel en goed eten. Aan versche groenten is niet zelden gebrek, maar de nadeelige gevolgen, die daaruit zouden kunnen ontstaan, weet de moderne wetenschap immers geheel te voorkomen door toediening van het vitamine C. Dat krijgen de jongens dan ook in voldoende hoeveelheden. Bovendien kunnen ze hun vitamine C rantsoen zelf aanvullen met augurken, komkommers en uien, welke ze overal in de tuinen vinden.

En het ongedierte? Ongetwijfeld zijn er maar weinig woonsteden in het „paradijs van den arbeider" waar het niet van allerlei ongedierte wemelt, en waar het niet zoo vuil is, en zoo stinkt, dat bij ons de armste er niet in zou kunnen wonen. Toch zijn gevallen van verluizing bij onze jongens aan het Oostfront zoo goed als niet voorgekomen. Dat is hoofdzakelijk ook al weer het gevolg van hun eigen voorzichtigheid. Ze kennen de gevaren, die de luizen hier met zich meebrengen, in den vorm van vlektyphus en andere verschrikkelijke ziekten, en een gewaarschuwd mensch telt voor twee. Bijna altijd kan men dan ook waarnemen, hoe voorzichtig ze zijn bij de keuze van hun kwartier. Meestal slaan ze hun tenten niet te dicht bij de hutten en huizen der Russen op. En als het kwartier-betrekken in een huis niet vermeden kan worden, nemen ze geen risico en zetten eerst een reinigingsploeg aan het werk, meestal bestaande uit Russische vrouwen, die onder het scherpe toezicht van een of meer soldaten net zoolang boenen en schrobben tot het huis van boven tot beneden een grondige beurt heeft gehad.

Zoo leven zij, onze jongens. Vechten, marcheeren, zorgen voor hun wapens en andere benoodigdheden, waar ieder oogenblik hun leven van kan afhangen, en dan nog de zorg voor hun eigen lichaam en hun gezondheid, die ook al tijd vraagt. Daarnaast blijft meestal maar weinig tijd voor het schrijven naar huis over. „Met mij gaat het goed" zetten ze dan maar vlug op hun veldpostgroet, dat is het voornaamste, en daar moeten ze het thuis maar zoolang mee doen.

Wel een tikje anders staan ze tegenover de brieven, die van thuis komen. Die kunnen niet lang genoeg zijn. Die vormen den band met al het liefs, dat ze achtergelaten hebben, den band met het vaderland. Die lezen ze en herlezen ze ieder oogenblikje, dat ze er gelegenheid voor kunnen vinden. En als er kiekjes bij ingesloten zijn, daar kunnen ze hun gulzige oogen bijna niet van losmaken. Daar vergeten ze zelfs hun eten voor.

Berend Willink en een aantal van zijn strijdmakkers kregen hun eerste brieven van thuis enkele dagen, nadat ze in het gevecht bij de vorming van een bruggenhoofd — na den omsingelingsslag bij B. — de rooden opnieuw uit hun stellingen hadden geworpen en aan den rand van een woud een paar uur van een zalig nietsdoen konden genieten. Het was eigenlijk een toeval, dat ze de post daar kregen, maar ze waren er des te verheugder over.

Berend's vader schreef, met stijve hanepooten, zooals vereelte boerenknuisten, die beter met schop en riek weten om te gaan dan met pennen, die op het papier krassen, dat alles thuis zoo goed ging als ze het zich maar konden wenschen. De oogst was uitstekend uitgevallen en goed binnengekomen en ze zagen den winter met vertrouwen tegemoet. Ze hoopten, dat het dan in Rusland al afgeloopen zou zijn. en hij weer in hun midden zou wezen.

Moeder had wel wat gesukkeld, den laatsten tijd, schreef hij, maar dat was nu gelukkig ook weer voorbij. Veel te berichten wist hij verder niet. In het dorp nam de stemming tegen de nationaal-socialisten en tegen Duitschland toe, en ze smokkelden, zooveel ze maar konden. Ze hadden hem, boer Willink, ook een paar maal een aanbod gedaan, om een deel van zijn voorraad klandestien op te koopen, maar hij had natuurlijk geweigerd. En als hij nu 's Zondags in de kerk kwam, draaiden velen, die vroeger altijd een praatje met hem gemaakt hadden, het hoofd af. Dominee had zelfs in een van zijn preeken een toespeling gemaakt, die niet was mis te verstaan, maar Berend moest zich van dat alles niets aantrekken en zijn plicht blijven doen, zooals hij dien zag. Verder moest hij hun hartelijke groeten overbrengen aan Jan Nijland.

Nijland zelf, een der weinigen, die heelemaal geen post hadden ontvangen, keek zijn kameraad glimlachend aan, toen deze hem den brief had laten lezen.

„Goed ras, jullie Willinks," zei hij. „En als je naar huis schrijft, doe hun dan ook mijn groeten. Die dominee zal ik later wel eens ver-

tellen, wat er met hem gebeurd zou zijn, als wij hier niet voor hem gevochten hadden en nog steeds vechten."

„Zit een dominee je vader dwars, Berend?" vroeg van Leersum, die naast hen zat en zijn eigen brief ook reeds had gelezen.

„Dwars zitten kun je 't niet noemen," antwoordde Nijland in Willink's plaats. „Zoo'n beetje achterbaksch gestook in een preek. Niets van aantrekken. Dat komt later allemaal wel in orde."

„Dat zeg jij, maar je moest er maar eens tusschen zitten, daar. Mijn vader schrijft me, dat ze hem op zijn werk niet meer aankijken en de buren draaien hun koppen om, als ze hem of mijn moeder zien aankomen. De vervloekte schoften. Lafbekken zijn het. Ze moesten met hun groote bekken zelf maar hier eens moeten staan."

„Wind je niet op, man," antwoordde Nijland. „Iedereen, die in onze toekomst gelooft, moet er offers voor brengen. Anders heeft, wat je straks bereikt, geen blijvende waarde."

„Ja, ja, dat is zoo, maar alles goed en wel, als ze daar oude menschen op zoo'n gemeene manier pesten, gaat je bloed koken."

„Ken je, om af te koele, strakkies een paar rooje extra om zeep hellepe," grinnikte ter Beek, terwijl hij Nijland een briefje toestak. „Mot je leze, wat me wijf schrijft. Die hebbe ze ook gepest, maar die heb herses in d'r kop, al zeg ik 't zellef. Die pest ze terug, en goed ook, wat jij, lange?"

Het gesprek werd algemeener, maar dan keerden ze weer tot hun brieven terug, om die nog eens en nog eens te herlezen.

Berend Willink had den zijne ook weer te voorschijn gehaald, maar een blik op Nijland, die met de handen onder het hoofd voor zich uit zat te staren, deed hem het epistel weer opvouwen en wegstoppen in zijn borstzak.

„Waarom schrijf je zelf niet 's naar huis, Jan?" vroeg hij.

„Je hebt ook zoo'n vervloekt harde kop."

Nijland haalde de schouders op.

„Dat begrijp jij niet, Berend. Dat kun je niet voelen, als je zooiets zelf niet hebt meegemaakt. Ik heb in Sennheim naar huis geschreven, maar geen taal of teeken van mijn moeder gehoord. Het eenige briefje, dat ik daar gekregen heb, een paar dagen voor we weggingen, was van Rietje, die me vroeg, of ik nu toch niet van mijn dwaling terug wilde komen. Dat heb ik je toen maar niet eens verteld. Trouwens, maak je daarover geen zorgen, Barend. Mij doet het niets meer. Straks gaan we er weer op los en slaan de bolsjewieken nog verder achteruit. Dat is 't belangrijkste. Over de rest praten we niet meer."

Dien middag kreeg hun compagnie de opdracht, door het bosch op te rukken tot de spoorlijn, die er doorheen liep en deze te volgen tot het volgende station, dat ze zoo mogelijk bezetten moesten.

Ze kwamen maar langzaam vooruit door het dichte onderhout; moesten soms door moerassige gedeelten waden, waar ze tot over de laarzen in de modder wegzakten, maar eindelijk bereikten ze, in tirailleurlinie den spoorweg.

Er was geen vijand te zien. Als een lange, rechte vore was de spoorbaan door het hooge woud getrokken. De rails glinsterden in de zon. In de verte trilde de lucht en misvormde de ijzeren staven tot rimpelige golflijnen.

Langs den spoorweg, doch steeds tusschen de boomen blijvend, ging het voorwaarts, het opgegeven doel tegemoet. Vreemd en drukkend was de stilte, die hier heerschte. Niets was er, dat op oorlog duidde. En toch kon ieder oogenblik uit een verborgen schuilhoek het vuur op hen worden geopend.

Eensklaps kregen ze een teeken. Onmiddellijk zochten ze dekking en wachtten.

„Een gepantserde trein van de rooden," ging het even later van mond tot mond.

Zich zooveel mogelijk verborgen houdend, turen de mannen den spoorweg af en zien heel in de verte een donker gevaarte, dat langzaam nadert.

Een bevel wordt gegeven.

De beide paks moeten zich opstellen.

Het is de eerste maal, dat ze tegenover een dergelijk gevechtstuig komen te staan en ze hebben er zin in. Als die trein tot hier komt, heeft hij zijn laatsten rit gemaakt.

Nu is het maar wachten, rustig wachten. Ook dat is een deugd, die ze bij hun opleiding grondig hebben beoefend. Geduld heeft een soldaat evenzeer noodig als al het andere, dat voor de oorlogsvoering van belang is. Als het noodig is, moet je op het juiste moment weten toe te slaan, maar je moet ook dat goede moment kunnen afwachten. En hier is nu zoo'n geval. Natuurlijk zijn de rooden op dit gevaarlijke boschtraject, waar ze ieder oogenblik een overval kunnen verwachten,

op hun hoede. Daarom kan te haastige spoed, te groote voortvarendheid alles bederven. En ze moeten hem eerst zoo onder schot hebben, dat hem den terugweg onmogelijk wordt gemaakt.

Dus wachten ze, zonder eenige beweging te maken. Er is geen wind. Nergens ritselt een blaadje, en dus mag er ook geen struikje, geen takje bewegen.

Langzaam, tergend langzaam, nadert de pantsertrein. Dan zien ze, dat er nog een tweede pantsertrein volgt, die ook al zoo'n slakkengang heeft.

Soms is het, of ze stil staan.

Ja, nu staan ze warempel stil.

Er klimt iemand uit een der voorste wagens, anderen volgen. Ze staan daar, beraadslagen klaarblijkelijk; klimmen dan weer in de wagens.

Voorwaarts gaat het weer, tot een vijfhonderd meter verder de trein stopt. De tweede rijdt door tot vlak erachter. Dan klimmen mannen uit de stalen gevaarten en loopen naar elkaar toe; ze schijnen weer te beraadslagen.

„Zouden ze wat in de gaten hebben?" vraagt van Leersum, die naast Nijland achter een laag kreupelboschje staat en tusschen een paar takken door naar het schouwspel op de spoorbaan staart.

„Ik weet 't niet," antwoordt de ander, „maar heel waarschijnlijk lijkt 't me niet."

„Mij ook niet. Als ze nou maar niet door iets anders afgeschrikt worden; dan zouden we 't pretje nog missen. Ik had me er al op verheugd."

Het lijkt werkelijk, of zijn vrees in vervulling zal gaan. De rooden stijgen weer in en even later rijdt de tweede trein achteruit. De eerste volgt zijn voorbeeld.

„Verdomme," vloekt ter Beek, „zien kenne ze ons niet. En ze stinke allemaal zellef zoo, datte ze ons vast en zekers niet kenne ruike. Hoe kenne die smakkers nou wete, datte we ze hier een sinterklaaskedootje hadde wille geve."

„Schreeuw niet zoo. Jou kunne ze in ieder geval mijlen ver hooren," maant Broers.

„Nou moe. Mot je hem hoore. Hij zal... maar wacht 's effe, manne. Hij komt warachies terug."

Ze kijken naar de twee treinen. Werkelijk, het is geen gezichts-

De stad is genomen, reeds rollen de eerste pantsers door de straten. De grootste opmerkzaamheid is geboden, ieder oogenblik kunnen de mannen op verzet stuiten

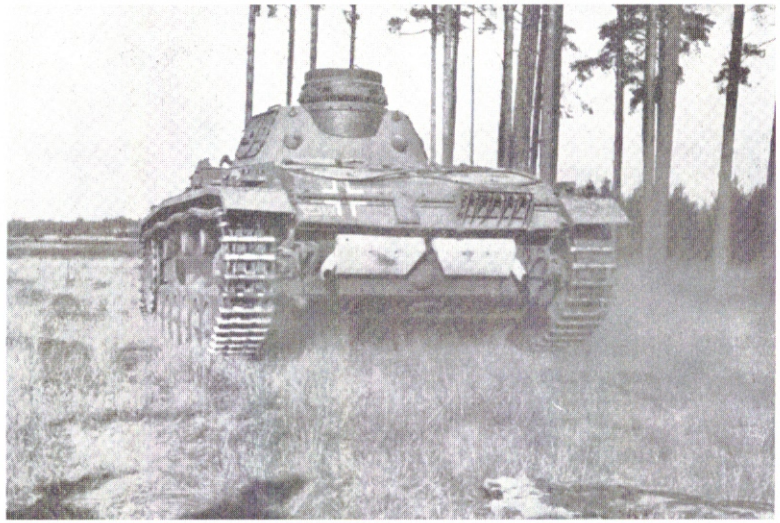

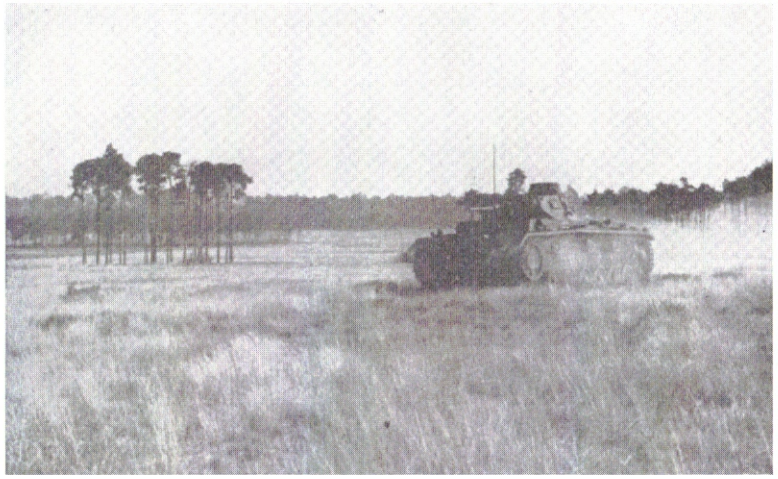

Pantsers stormen voorwi

De stad is in onze hand, wel blijven de jongens op hun hoede

Onze weg voert door verwoeste en brandende dorpen

In brand geschoten voertuigen van de rooden. Straatgevecht

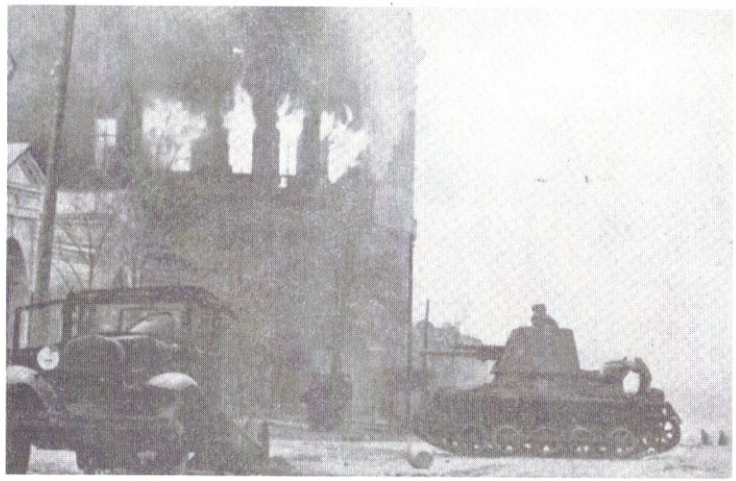

Ook de inwendige mensch moet verzorgd worden

Vooruitgeschoven verkenningspost in stelling

Licht machinegeweer gaat in stelling

Een machinegeweertroep heeft dekking gezocht

Van huis tot huis behoedzaam voorwaarts

Zoo vervoerden we er reeds duizenden

Door ons vuur vernietigd

Hierste voorzichtigheid is geboden

In een goede stelling wordt de vijand waargenomen

Panisers worden onder vuur genomen door een afdeeling Flak

Nauwkeurig worden de krijgsgevangenen op verborgen wapens onderzocht

bedrog. De treinen naderen weer. Nog langzamer bijna dan daareven, maar ze komen. Een nieuwe spanning groeit. De mannen bij de pantserafweerkanonnen zijn klaar om onmiddellijk in actie te komen.

Maar opnieuw gooien de Russen roet in het eten. Weer stoppen de treinen; ten derde male speelt zich het spelletje van de uitstijgende, pratende en weer instijgende Sovjetsoldaten af. En dan gaat het weer achteruit, wat sneller dan daareven zelfs.

„Zou je ze niet, de vervloekelinge," kankert ter Beek.

„Je hebt daarnet te hard geschreeuwd," pest Broers. „Daar kunnen ze niet tegen. Wij zijn zoo langzamerhand aan die taal van jou gewend, maar de rooden moet 't nog wat te rauw in de ooren klinken."

„Verrek jij," bromt de Amsterdammer. „As ze met dat spelletje doorgaan, zitte we hier morrege nog."

De Russen gaan werkelijk met het spelletje door. Weer naderen de treinen, weer stoppen ze, weer wordt er daar, langs de spoorbaan, krijgsraad gehouden. En weer rijden beide treinen terug.

„Ze hebben de heen-en-weer-ziekte," mort ter Beek.

„Als ze maar dicht genoeg bij ons komen," merkt van Leersum nuchter op. „Dat is 't eenige, wat er op aan komt."

Zoo ver gaan de treinen echter ditmaal terug, dat de mannen de hoop bijna opgeven. Maar dan keert eensklaps de kans weer. Een der treinen komt nu met vrij groote snelheid nader.

De ander volgt, maar op grooter afstand en langzamer.

De rails beginnen te gonzen.

Het oogenblik van ingrijpen is niet ver meer.

„Hij tippelt 'r in," grijnst ter Beek.

„Sst," doet van Leersum. „Pas op."

Daar dondert eensklaps het eerste pakgeschut los. Het tweede volgt enkele seconden later.

Met een schok staat de gepantserde trein stil.

De beide paks vuren uit alle macht. Een mitrailleur begint te ratelen.

De mannen staan met hun geweren in den aanslag om de rooden, als ze zich ergens laten zien, meteen mores te leeren. Even lijkt het, of de verrassing den vijand verlamd heeft, maar dat duurt slechts enkele oogenblikken. Dan barst een verwoed afweervuur uit de gepantserde wagens los. Spoedig beseffen de jongens, dat dit niet zoo'n licht verteerbaar kostje is als ze eerst meenden. Die pantsertrein is een ware vesting op wielen; hij bezit een geweldige vuurkracht.

En al hebben ze hem met hun goed gerichte schoten tot staan gebracht, veroverd hebben ze hem nog lang niet.

Een heftig vuurgevecht begint. Een der mannen van het rechter-pantserafweergeschut wordt door een kogel in het hoofd getroffen en is onmiddellijk dood. Twee anderen worden gewond.

„Daar motte we met voetzoekers op af," meent ter Beek.

Maar zoo eenvoudig gaat dat niet. De locomotief laat stoom uit en hult de voorste wagens in witte wolken.

Daardoorheen jagen de rooden een waar spervuur met hun mitrailleurs.

„Ze kunnen niet meer terug, en daarom krijgen we ze, zoo vast als een huis," zegt Broers.

Ze liggen daar met hun vijven naast elkaar en nemen de schietgaten van de laatste twee wagens onder vuur, zoo regelmatig en rustig, alsof het een oefening in schijfschieten is, en malen niet om de kogels, die hun om de ooren vliegen. Ze loeren op een kans, het stalen monster met hun handgraten te lijf te gaan.

Dan ineens gebeurt het.

In de hitte van den strijd en het lawaai der schoten hebben ze het niet eerder gehoord.

Nu dringt het tot hen door.

Daar zijn stuka's.

Die hebben de pantsertreinen ook ontdekt en duiken nu als roofvogels op hun prooi neer.

De mannen aan den rand van het bosch hooren het gieren en zoeken zoo snel ze kunnen dekking achter de zware boomen. Nauwelijks zijn ze veilig of daar suizen de eerste bommen neer. Drie, vier, vijf geweldige ontploffingen. Stukken ijzer worden door de lucht gewerveld, rukken zware takken van de boomen.

Dan is het gebeurd. Van pantsertrein en spoorweg is slechts een hoop verbogen en uiteengescheurd ijzer overgebleven.

De stuka's stijgen met zwaar motorengeronk, om zich even later op hun tweede prooi te werpen, die tevergeefs tracht te ontkomen. Ook aan hem voltrekt zich in enkele oogenblikken het noodlot. Dan verdwijnen de vliegtuigen even snel als ze gekomen zijn.

De mannen van de Waffen ϟϟ begraven hun dooden kameraad aan den rand van het bosch. Een oogenblik staan ze in eerbiedig zwijgen bij het graf van een goed vriend. Dan klinkt er een kort bevel en rukken ze verder op, den spoorweg langs, naar het bevolen doel.

Zonder eenigen tegenstand kunnen ze het stationnetje bezetten. In den avond komt er versterking en krijgen ze gelegenheid, wat te rusten. Na het avondmaal nemen de meesten hun brieven nog eens ter hand. Van Leersum besluit zelfs, nu maar eens uitvoerig naar huis te gaan schrijven.

„Dat hebben ze wel verdiend," zegt hij, nadat hij Nijland zijn voornemen te kennen heeft gegeven en diens vulpen heeft geleend.

Eindelijk heeft hij een plekje gevonden, waar hij zijn epistel in elkaar kan zetten. Maar al te best vlot het niet. Er is zooveel gebeurd. Waar moet hij mee beginnen? Brokstukken van zinnen warrelen door zijn hoofd.

„Lieve moeder en vader," begint hij. „We zitten hier op een klein stationnetje aan den spoorweg naar C. Dat hebben we een goed uur geleden bezet, zonder dat er een Rus te zien was. En..."

De rest wil niet. Hij probeert zijn gedachten bij elkaar te halen, maar behalve dat stationnetje, waar hij nu rustig zit, is er eigenlijk niets, wat de moeite waard is om over te schrijven. Zelfs niet die twee pantsertreinen van vanmiddag, waar die stuka's zoo haarfijn hun bommen op gesmeten hebben. Wat kan ze thuis zooiets nou eigenlijk schelen. Dat kun je toch niet zoo goed beschrijven ook. Zooiets kunnen ze beter in den bioscoop gaan zien. Bovendien moet ie feitelijk eerst nog zijn geweer eens goed onder handen nemen. Het is heelemaal niet uitgesloten, dat de bolsjewisten vannacht een aanval op het station ondernemen, en dan moet het zijn dienst weer doen.

En daarom eindigt hij, eensklaps een besluit nemend, zijn briefje: „...met mij gaat het goed"

jullie Karel."

IX

Het beeld, dat de oorlog in het Westen toonde, is volkomen verschillend van wat er zich op het uitgestrekte Russische slagveld afspeelt. Hier werden de Duitsche legers en die van de verbondenen voor situaties geplaatst, die volkomen andere middelen en methoden eischen dan in het Westen en op den Balkan. Maar de Duitsche legerleiding, en vooral de Führer bleek ook hier weer een zoodanig inzicht in de moeilijkheden te bezitten, dat ze overwonnen konden worden. Een zeer belangrijk en in vele opzichten beslissend onderdeel van de gevoerde taktiek vond zijn uitdrukking in de geweldige omsingelingsslagen; een ander onderdeel was de inzet van de cavalerie.

Voor dezen oorlog was in de West Europeesche landen en ook in Duitschland iedereen, zoowel in burgerlijke, als militaire kringen, ervan overtuigd, dat de taak van de ruiterij, en vooral haar aanvallende taak, die in vorige oorlogen van groote beteekenis was geweest, tot het verleden behoorde. De gemechaniseerde wapens, de tanks, de pantserwagens, het stormgeschut, hadden immers de plaats van de cavalerie ingenomen niet alleen, maar haar prestaties verre overtroffen. Waarom dan nog de zooveel langzamer en zooveel kwetsbaarder ruiters in te zetten?

Toch is het, hier in het Oosten, heel anders uitgekomen. De groote, open vlakten in Rusland en de slechte, vaak volkomen onbruikbare wegen bereidden aan de gemechaniseerde strijdmiddelen vaak zulke onvoorziene en schier onoverkomelijke moeilijkheden, dat men meermalen gedwongen was, naar andere middelen uit te zien. Wat was begrijpelijker, dan dat men onder deze omstandigheden weer naar de ruiterij teruggreep? Men nam de cavalerie weer in het organisme van het leger op, al gaf men haar niet meer dezelfde op den voorgrond tredende plaats van vroeger.

De Russen hadden, dat bleek al spoedig na het uitbreken van den

strijd, hun cavalerie op het vroegere, zeer hooge peil gehouden, en zetten hun ruiterij meermalen in bij een directen, snellen aanval, die voor de Duitsche troepen vaak verrassend genoeg kwam, vooral in het begin van den oorlog. Later waren de verbonden legers er beter op ingesteld, maar toch blijft het daar, waar het terrein de mogelijkheid tot een verrassenden ruiterij-aanval biedt, altijd oppassen.

Dat ondervonden Jan Nijland en zijn kameraden van de Waffen-SS, toen ze bij den grooten aanval op O. de opdracht hadden gekregen, met hun compagnie een bepaald punt bij een klein dorp te houden, wanneer de vijand in dezen sector een aanval mocht doen.

Het landschap was tamelijk open. Voor hen strekte zich een vlakte van meerdere kilometers diepte uit, die overging in een licht beboscht heuvelachtig terrein, dat den vijand goede gelegenheid tot verrassende aanvallen bood. Steunpunten waren er voor onze jongens vrijwel niet. Hun linkerflank werd gedekt door een klein maar vrij dicht bosch, doch voor de rest moesten ze hun dekking zelf verzorgen, door zich in te graven. De Hauptsturmführer had de stelling vrij ver voorbij het dorp, tot aan een wegkruising, vooruitgeschoven en de zware machinegeweren en de paks zoo tactisch mogelijk opgesteld om op iedere aanvals- en doorbraakpoging van den vijand voorbereid te zijn. En toen het eenmaal zoover was, konden ze niets anders doen dan maar rustig afwachten, wat er gebeuren zou.

Het was weer eens een snikheete dag, en uren lang lagen ze daar achter hun aarden wallen, de oogen steeds gericht op de boschjes in de verte, waar de vijand vandaan moest komen, als hij wat wilde ondernemen.

Tegen den middag, toen de van hitte trillende lucht boven de vlakte de boschjes in het verschiet als het ware deed dansen en waggelen, verschenen er, vrij onverwacht, enkele Sovjet-verkennerspatrouilles.

„Eindelijk tenminste wat," bromde van Leersum. „Ik was bijna gaan gelooven, dat we geen oorlog meer hadden."

„As de baas ons nou maar 's op die snuiters daar losliet," vond ter Beek. „Leg ik hier nou maar te legge of om te vechte, zeg ik maar."

Een half uur later kreeg hij zijn zin. De eerste Sovjetverkenners waren spoedig teruggetrokken, maar er kwamen andere opdagen, die zich wat dichter bij hun stelling waagden. De Hauptsturmführer vond het onder de gegeven omstandigheden beter, er zelf maar een paar man op uit te sturen, om na te gaan, of daar in de verte wellicht voorbereidingen tot een aanval werden gemaakt. Jan Nijland en ter Beek boften, dat de Hauptsturmführer juist bij hen in de buurt was, toen hij die beslissing nam; zij werden met nog drie anderen aangewezen. Ze kregen hun instructies en toen wipten ze uit hun kuilen en kropen door het hooge gras een stuk vooruit, om dan, meer naar links, van een ondiepe terreinplooi gebruik te maken, die hen een goed stuk in de richting van de boschjes bracht.

„Ter Beek kan nou tenminste zijn hart luchten," zei Broers tegen Berend Willink. „Maar voor ons blijft 't een saaie beweging."

De ander knikte.

„Ja, gek, dat je eigenlijk niet meer buiten actie kan," antwoordde hij. „Ik wou ook, dat ze maar kwamen."

Daar klonk uit de verte een kort geweervuur. Klaarblijkelijk had een Sovjetpatrouille onze jongens ontdekt en was er een kleine schermutseling ontstaan. Meestal liep dat er op uit, de de bolsjewieken, als ze zich niet sterk in de meerderheid wisten, snel terugtrokken.

Er viel weer stilte over het wijde land. De Sovjet-patrouilles waren verdwenen. Ingespannen tuurden de mannen in de stelling voor zich uit, maar ze zagen niets, dat de eentonigheid zou kunnen verbreken.

Na een klein uur kwamen de verkenners terug. Nijland rapporteerde den Hauptsturmführer, dat ze niets bijzonders hadden kunnen ontdekken, tenminste niet in de naaste omgeving. Wel vermoedde hij, dat er verderop, achter de eerste heuvelrij, artillerie stond opgesteld.

Het werd middag. De zon stond bijna loodrecht boven hen, de thee uit de veldflesschen hadden ze uit verveling opgedronken, en de voorraad kuch, dien ze dien morgen hadden meegekregen, was ook verdwenen. 't Werd werkelijk tijd, dat de vijand een beetje actiever begon te worden.

Toen, eensklaps, doken er twee patrouilles te paard op.

Onmiddellijk waren de jongens op hun hoede. Ze hadden nog wel geen nadere kennis met de Roode cavalerie gemaakt, maar uit de verhalen van hun Duitsche kameraden wisten ze, dat die bolsjewistische ruiterij gevaarlijk uit den hoek kon komen.

De verkenners naderden hun stelling tot op enkele honderden meters. Een schietbevel werd niet gegeven, en de rooden verdwenen, zooals ze gekomen waren.

„Ze hebben ons vast en zeker gezien," meende Broers.

„Dan komt er straks tenminste een beetje leven in de brouwerij," bromde Jan Nijland.

Dat gebeurde kort daarna, maar anders dan ze verwacht hadden. Plotseling nam roode artillerie hun stelling onder vuur. De schoten lagen slecht en ze trokken zich van het spektakel der voor en achter hen inslaande granaten niets aan. Maar ze bleven scherp opletten, want de vijand zou niet voor niets zooveel kruit en lood verspillen. Na het artillerievuur kwam er natuurlijk een stormaanval, daar hielden ze rekening mee.

Meer dan een half uur duurde de beschieting.

„Of ze effe respect voor ons hebbe, die bolsjies," grijnsde ter Beek.

„We hebben per stuk minstens drie granaten gekregen," antwoordde Broers. „En als we straks nog een paar pantserwagens kapotschieten, is het een dure grap voor ze geweest."

Het was echter geen tankformatie, die op hen afkwam, toen het geschutvuur even plotseling ophield als het begonnen was, doch een geheel ruiterregiment, dat aan kwam stormen.

Heel het landschap voor hen scheen gevuld met paarden en ruiters en onwillekeurig kwamen ze onder den indruk van het voor hen onbekende gebeuren. Toch bleven ze kalm. Er werd geen schot gelost. De aarde dreunde van het galoppeeren der snel naderende paarden.

Het bevel van den Hauptsturmführer, pas op honderdvijftig meter afstand het vuur te openen, werd herhaald. Met de vingers aan den trekker, wachtten de jongens af. De vijandelijke ruiters hadden de sabels getrokken en het zonlicht flikkerde op het glanzende staal der geduchte wapens.

„Niks geen lollig gezicht, die hakmessies," vond ter Beek. „En de smakkers zwaaien d'r mee of ze ons zoo in reepies wille hakke. Dan zien ik toch liever de tanks van de rooie. Daar heb je houvast an. Dit is me te levendig."

De anderen antwoordden niet, maar hielden hun oogen strak op den naderenden vijand gericht.

Toen de Sovjetruiters tot op ongeveer driehonderdmeter genaderd waren, vielen er uit de linie enkele schoten. Een paar jongens hadden hun ongeduld niet kunnen bedwingen. Eenige ruiters stortten uit het zadel, maar dat bleef zonder uitwerking op den razenden galop der anderen.

Nu zijn ze op tweehonderd meter... nog honderdtachtig... honderdzeventig... Ze waaieren uit en stormen voort... Dan eensklaps ratelen de mitrailleurs en klinkt het snelvuur der geweren. Als een bliksemstraal slaat het in de rijen der aanvallers. Bij tientallen worden ze neergemaaid. Mannen en paarden vallen, slaan over den kop. Hoog steigeren andere paarden. In enkele oogenblikken is het een afschuwelijke chaos geworden, deze prachtige ruiterschare.

Nog dringen de achterste rijen op, springen over de gevallenen heen, om even later eenzelfde lot te ondergaan. Bijna niemand komt door den stalen gordel, die de zware en lichte mitrailleurs hebben gesmeed. En de weinigen, die er wel doorheen hebben weten te breken, worden een gemakkelijke prooi van de geweerschutters.

Nieuwe rijen komen aangerend, snel als de wind. Het lijkt den jongens bijna, of de paarden met de buiken over den grond glijden. De ruiters staan in het zadel, de scherpe klingen dreigend opgeheven tot den doodelijken slag. Maar ook zij vallen in den vuurstraal der M.G.'s, die geheel de aanvalslinie bestrijken en den vijand nergens de kans tot een massale doorbraak laten.

Dan gebeurt er iets ontzettends. De mitrailleur op de linkerflank valt uit. De jongens hooren het onmiddellijk. En ook de vijand moet het bijna dadelijk bemerkt hebben. De groote massa zwenkt op slag af en stormt in de richting van het boschje, dat de linkerflank dekt. De drie andere zware machinegeweren trachten het gat, dat in den verdedigingsgordel gekomen is, te stoppen, doch een deel van de ruiterij is reeds doorgebroken.

De Hauptsturmführer ziet het gevaar en rent naar den bedreigden vleugel, om zijn mannen daar aan te sporen.

De overgebleven mitrailleurs blijven hun moordende vuurstralen uitspuwen.

Seconden worden eeuwigheden.

Dan heeft het afweervuur de doorgebroken groep te pakken. Op nauwelijks vijftig meter van de verdedigingslinie zijn ze, dan vallen opnieuw rijen ruiters. De voorsten worden teruggeworpen. Die achter hen komen worden mee terug gesleept. En eensklaps is de aanval volkomen ineengestort; vluchten zij, die nog in leven zijn, zoo snel mogelijk om het veege lijf te redden. Op het slagveld blijven honderden doode paarden en honderden doode en gewonde bolsjewisten achter. Daar tusschen loopen paarden, die hun ruiter hebben verloren.

Enkele grazen zelfs rustig te midden van dit tooneel van dood en verderf.

„Gossie," zegt ter Beek, nadat hij zijn laatsten patroon op de wegvluchtende rooden verschoten heeft en zijn zakdoek te voorschijn haalt om zijn bezweet gelaat af te vegen. „Gossie, die was nie mis. En al kenne we nou met de heele kompie een week fijne paardebief ete, ik heb toch eigenlijk liever kuch met Sovjettankies. Die legge nie zoo zwaar op de maag."

Ze zouden echter eerder dan hun lief was, nogmaals met de roode cavalerie in aanraking komen en ditmaal was het bijna verkeerd afgeloopen.

Ze waren dien middag, nadat ze den vijandelijken ruiteraanval zoo glansrijk afgeslagen hadden, verder opgerukt en hadden een heuvelstelling bezet, waar ze, zonder dat ze verder met den tegenstander in gevecht waren gekomen, den nacht doorbrachten. Den volgenden morgen waren ze, van hun hoogen uitkijkpost uit, getuige van een pantserslag, die zich op de wijde vlakte voor hen afspeelde. De Russen, die tot in de omgeving van O. teruggedrongen waren en de verovering van deze voor hen zoo belangrijke stad met alle middelen wilden voorkomen hadden in den vroegen morgen een vertwijfelden aanval ondernomen, waarbij ze alle gemechaniseerde oorlogsmachines inzetten, die ze hier hadden kunnen verzamelen. Honderden tanks en pantserwagens rukten, gevolgd door infanterie, in slaglinie over de vlakte op om een doorbraak door de Duitsche linie te forceeren. Maar de legerleiding van de Duitsche en verbonden troepen had deze wanhoopspoging voorzien en haar maatregelen genomen. De stoot der Sovjetpantsers werd opgevangen en er ontwikkelde zich een pantserslag, waarin de Duitsche afweerwapens reeds in het begin tientallen tanks onklaar schoten.

De Nederlandsche SS-mannen op den heuvel werden volkomen meegesleept door het adembenemende schouwspel en zelfs ter Beek vergat zijn gewone opmerkingen. De ontzagwekkende krachtmeting, die zich daar voor hun oogen afspeelde, benam hun het woord.

Meer en meer bewoog zich de strijd in hun richting en soms kwamen de granaten der Sovjetartillerie in de helling voor hen terecht, waar eenige kleinere groepen paks opgesteld waren, samen met enkele middenkaliber stukken flak, die hier als pantserafweergeschut waren ingezet. Onafgebroken donderde het geschutvuur, en daartusschen door klonk, als een zware ondertoon, het dreunen der motoren. Steeds meer pantserwagens der rooden kwamen, over de heuvels in het Oosten, aan den strijd deelnemen. De Sovjetinfanterie ondernam enkele malen felle aanvallen op de flankstellingen van haar tegenstander, die alle echter met zware, bloedige verliezen werden afgeslagen.

De Nederlandsche SS-mannen zagen staaltjes van den grootsten heldenmoed, van opoffering en doodsverachting, die hun bijwijlen den adem benamen.

Drie, viermaal werd de aanval der Sovjets tot staan gebracht, maar steeds weer werden nieuwe reserves in het vuur gebracht en menigmaal leek het den toeschouwer, of de toestand op sommige gedeelten van het afweerfront gevaarlijk begon te worden. Eenmaal geloofden ze zelfs, dat het den rooden gelukt was, een doorbraak te forceeren. Doch een tegenstoot van hun eigen pantserwapen keerde nog bijtijds het gevaar. Als het al een gevaar geweest was, want onze jongens kregen dien ochtend sterker dan ooit den indruk, dat alles, wat de vijand ondernam, door de Duitsche legerleiding voorzien was en dat overal onmiddellijk die tegenmaatregelen werden getroffen, die noodig waren.

Toen dan ook bij een zeer hardnekkigen aanval der Sovjets, die een tijdelijk terugwijken van enkele batterijen der Duitsche afweerartillerie tengevolge had, ter Beek ongeduldig opmerkte, waarom er nou geen stuka's ingrepen, antwoordde Berend Willink, dat die wel zouden komen, wanneer het noodig was. En dat het niet noodig geweest was, bleek kort daarop, toen in een fellen tegenstoot het verloren terrein niet alleen herwonnen werd, doch een sterke pantserafdeeling der rooden vrijwel geheel vernietigd werd en de rest zich snel terugtrok.

En toen, eensklaps, gebeurde er iets, dat hen hun leven lang zou bijblijven. Plotseling daverden achter hen paardenhoeven. De grond dreunde van het geweld der aanstormende ruiters. De Sovjets hadden een sterke groep cavalerie een verrassenden flankaanval laten ondernemen, en de voorste gelederen waren de mannen op den heuvel reeds op ongeveer driehonderd meter genaderd, aleer de laatsten het gevaar, dat hen zoo onverwacht in den rug bedreigde, gewaar werden.

De heuveltop was een nagenoeg vlak plateau, met licht struikgewas begroeid, dat den aanstormenden ruiters geen groote moeilijkheden bood. De SS-aanvoerder begreep onmiddellijk de beteekenis van

dezen aanval en wist, dat hij alles moest doen om dezen te keeren. Gelukte het aan deze ruiterhorde over den heuvel door te breken, dan zou ze in den rug komen van een der voornaamste afweerlinies tegen de nog steeds oprukkende Russische pantserwagens.

Snel, maar volkomen beheerscht, gaf hij zijn bevelen. En zijn mannen, die hem in deze weken van ononderbroken gevechten, hadden leeren kennen en hoogachten, volgden die bevelen in het volste vertrouwen in zijn leiding op. Toch waren nog zooveel kostbare seconden verloopen, eer ze de positie ingenomen en de zware mitrailleurs in stelling hadden gebracht, dat de vijand hen op nauwelijks honderd meter was genaderd.

Het was een ruitergroep van tenminste duizend man, die in een breed, eenigszins gebogen front, op de Nederlandsche SS-compagnie toeraasde. Iets verder naar links was een tweede, minstens zoo sterke groep de compagnie Brunswijkers, die naast hen lag, bijna even dicht genaderd. Daar ratelden de mitrailleurs los. Het was of er een schok door de voorste gelederen der Sovjets ging. Hetzelfde schouwspel, dat den dag tevoren zulk een diepen indruk op de SS-mannen had gemaakt, herhaalde zich, maar in veel gevaarlijker nabijheid. Want achter de eerste, in haar vaart gestuitte linie drongen de andere ruiters op en naderden de mannen meer en meer. Honderden rooden vielen, maar honderden andere drongen nog steeds op. Verschillenden waren de SS-mannen reeds tot op enkele meters genaderd en werden met revolverschoten neergelegd. De Hauptsturmführer was de eerste geweest, die, met den revolver in de hand, op de kleine, door den vuurgordel der mitrailleurs heengebroken ruitertroep was toegesprongen. Hij wist binnen enkele seconden drie bolsjewistische ruiters van hun paarden af te schieten, werd door den vierden echter zoo onverwacht aangevallen, dat hij den flitsenden sabelhouw niet geheel afweren kon en in den arm getroffen werd. Een oogenblik later legde een der anderen den bolsjewiek neer en sprong naar zijn aanvoerder toe, om hem bij te staan. Hoewel hij hevig bloedde bleef de Hauptsturmführer zijn mannen aanvuren.

Nog andere groepen ruiters wisten door het spervuur der mitrailleurs heen te breken en er ontstond op verschillende plaatsen een verbitterd handgemeen. Berend Willink sloeg met den kolf van zijn geweer twee Russen van hun paard, ter Beek maakte van zijn geliefde handgranaten gebruik, om er een aantal buiten gevecht te stellen. Nijland spietste een bolsjewiek aan zijn bajonet, toen deze zijn arm al had opgeheven om Broers, die met een van zijn paard gegleden Rus vocht, den doodelijken slag toe te brengen.

Ze hoorden niets meer van het gedonder der kanonnen achter hen, ze merkten niet, dat stuka's boven het slagveld waren verschenen en hun bommen met doodelijke zekerheid op de pantserwagens der bolsjewieken lieten neerregenen. Er was maar een ding, dat al hun zintuigen volkomen in beslag nam: de vijandelijke ruiters terug te werpen. En daarin slaagden ze, vóór de versterking, die onmiddellijk naar hen toegezonden was, op den heuvel aankwam.

De bolsjewisten sloegen op de vlucht, achternagezet door pantserverkenningswagens, die het meerendeel nog op de helling van den heuvel in het zand deed bijten.

Het gevecht had nog geen half uur geduurd, en toen onze jongens, na hun wonden te hebben verbonden — zij waren er bijna geen van allen zonder kleerscheuren afgekomen; enkelen waren zelfs, met hun Hauptsturmführer, door een verkenningswagen naar de naastbijzijnde verbandplaats gebracht, omdat hun wonden te groot waren voor het noodverband — hun aandacht weer aan het slagveld wijdden, ontdekten ze, dat daar een groote verandering had plaatsgegrepen. Ze zagen de kraters der bomtreffers, de omvergeworpen, half uiteengereten en brandende tanks der Russen over de vlakte verspreid liggen en bemerkten, hoe de eigen gevechtswagens naar voren waren opgerukt, den terugwijkenden vijand achterna.

Even later kregen ze zelfs bevel, hun stellingen vele kilometers naar het Oosten te verschuiven.

„Ik ken van me leve geen paardevleesch meer zien, al is 't in de zuiverste boter gebraje," bromde ter Beek voor zich heen, terwijl hij onder het loopen zijn pijnlijken rechterschouder wreef, die met een paardenhoef had kennis gemaakt.

De jongens lachten.

„Een grap was 't zeker niet," erkende Broers.

„En we mogen blij zijn, dat we er zoo goed afgekomen zijn," meende van Leersum. „Ik hoop maar, dat we onzen Hauptsturmführer gauw weer terug hebben."

„Die komt straks met een verband om zijn arm weer bij ons, daar kun je op rekenen," zei Broers.

„Man, heb je gezien hoeveel bloed hij verloren heeft?"

„Dacht je, dat die zich voor zooiets in een lazaret zou laten opnemen? Ik wed met je, dat ie vanavond weer bij ons is."

Van Leersum haalde bakzeil.

„Nou je kan misschien wel gelijk hebben," knikte hij. „'t Is een taaie, onze Hauptsturmführer."

„Die vecht door, tot ie heelemaal geen bloed meer heb," beweerde ter Beek. „Au verdomme," vloekte hij, want hij had zich bij het spreken was bruusk omgewend zonder daarbij aan zijn gekneusden schouder te denken. „Ik zal vader Stalin zegge, dat ie ze knolle voortaan gummihakke onder laat sette. We leve toch zekers niet meer in de Middeleeuwen."

Wat de Middeleeuwen precies met zijn klaaglied te maken hadden, werden ze niet meer gewaar, want op dat oogenblik werden ze ingehaald door een pantserverkenningswagen, die bij hen stopte. Hun Hauptsturmführer en twee der andere gewonden stapten uit.

„Wat zei ik je?" knikte Broers.

De anderen zwegen, doch keken naar het vergenoegde gezicht van hun aanvoerder.

„Goed gewerkt, jongens," was alles, wat hij zei. Maar voor zijn mannen beteekende dat meer dan een ellenlange verkondiging van hun dapper gedrag. En zelf wisten ze, dat ze niet meer hadden gedaan dan hun plicht, tegenover hun Führer en hun vaderland.

X

„Amsterdam, 24 November 1941.

Lieve Jan,

„Je zult wel heel verbaasd zijn, dat je van mij een brief krijgt. Ik hoop tenminste heel, heel erg, dat je hem krijgt. Zie je, lieve jongen, er is zooveel gebeurd, de laatste maanden hier, waardoor ik ben gaan begrijpen, wat jou er toe gebracht heeft, naar het Oostfront te gaan. Heelemaal begrijp ik het misschien nog niet, Jan, want het is zoo vreemd, als je de dingen anders leert zien, dan je ze eerst zag. En soms is er wel iets in me, dat me even aan het weifelen brengt. Maar als ik dan denk, hoe jij daar ergens, in dat verre onherbergzame Rusland in sneeuwstormen en ijzige kou vecht voor je ideaal en voor ons allen hier, dan is die twijfel spoedig weer verdwenen.

„Ik heb het er zelf ook heel moeilijk door gekregen, want moeder en Piet verklaren me voor gek en het is zoo erg geworden, dat ik het huis ben uitgegaan en nu in Amsterdam een betrekking heb gekregen en daar op een kamertje woon. Ik heb geprobeerd met ze te praten, ze iets te doen begrijpen, van wat ik ben gaan voelen, maar dat heeft niets gegeven. Ze luisteren niet eens, willen niet luisteren. Ze klampen zich maar vast aan hun kleine, benauwende ideeën, en heelemaal nu, nu het offensief in Rusland vastgeloopen schijnt te zijn, zooals ze hier beweren, klemmen ze zich vaster dan ooit te voren aan de gedachte, dat nu spoedig de groote kans voor Engeland zal komen. Ik zou er soms wel om willen lachen, maar dan denk ik, dat ik nog zoo kort geleden eigenlijk net zoo was en net zoo dacht, en dat ik tegen jou niet anders ben geweest dan zij tegen mij. En ik kan nu zoo goed voelen, hoe dat voor jou geweest moet zijn, vooral toen aan vader's sterfbed. Ik hoop, dat je mij dat nu zult kunnen vergeven,

Jan. Ik weet, dat ik veel aan jou goed te maken heb. En ik hoop, dat het niet te laat voor mij zal zijn om dat nog te kunnen doen, broer. Natuurlijk vraag je je zelf nu af, waaraan die onverwachte verandering te wijten is. Eigenlijk zijn er twee dingen gebeurd, die er wel de oorzaak van zullen zijn. Er kwam in October een nieuw meisje bij ons op kantoor, waartoe ik me dadelijk aangetrokken voelde. Toen we dien middag naar huis gingen zagen we, dat ze een N.S.B.-speldje op haar mantel had. Dat was voor de anderen voldoende, om haar den rug toe te draaien en ik zelf wilde het ook doen, maar ze keek me op zoo'n eigenaardige manier aan, dat ik het toen niet doen kon. We gingen samen de deur uit en ze zei tegen me, dat als ik liever niet met haar op straat gezien wilde worden, ze me dat heelemaal niet kwalijk zou nemen. Ze zei, dat het misschien niet prettig voor me zou zijn, als anderen vertelden, dat ik met een N.S.B.ster op straat liep. Zie je, Jan, dat trof me dieper dan ik me zelf bekennen wilde, en ik ben met haar meegeloopen. We moesten dezelfden kant uit.

„Den volgenden dag ging dat weer zoo. Eigenlijk vond ik me zelf een gek, en toch werd ik kwaad, als de anderen haar negeerden. En toen kwam al heel gauw een dag, dat de anderen mij spottend begonnen aan te kijken, en een maakte zelfs een opmerking, dat je toch wel kon merken, dat ik een broer had, die aan het Oostfront tegen de Sovjets vocht. Ik werd woedend en wilde iets zeggen, maar ik hield me in, want ik begreep, dat ik het er alleen maar erger door zou maken.

„Dien middag, zei Truus — zoo heet ze — dat het voor mij toch maar beter zou zijn, als ik me niet meer met haar bemoeide, maar ik zei, dat het me niets schelen kon, dat ik haar aardig vond, of ze N.S.B.ster was of niet, en dat ik dat toch nooit zou worden. Toen glimlachte ze, en nu weet ik, wat dat lachje beteekende, hoewel zij zelf nooit iets gedaan heeft, om mij tot andere gedachten te brengen.

„Het kwam er na een paar weken al van, tegen het einde van de vorige maand, dat ik een keer met haar mee naar huis ging. De Zondag daarna ging ik haar opzoeken. Wat me daartoe gebracht heeft, weet ik niet, Jan; het was bijna, alsof iets me er toe dreef. Haar broer was met een vriend uit Amsterdam over. En die vriend... Je begrijpt het al wel, niet? Hij heet Hans de Ruiter en is chemiker. En hij is nationaal-socialist. Al heel lang. Hij wilde ook naar het Oostfront, maar is afgekeurd. Den volgenden Zondag is hij weer overgekomen en toen hebben we samen gwandeld. En toen... ik hoef je dat nu niet alles meer te schrijven, niet? Later, als je weer bij ons bent, met verlof — want dat zal toch niet zoo lang meer duren, hoop ik — zal ik je alles zelf vertellen.

Ik heb nu heel veel dingen anders leeren zien, Jan. Ik weet nu, dat ik een dapperen broer heb; ik weet nu, waarvoor jij daar vecht. Kun jij me alles vergeven, wat ik je heb aangedaan? Schrijf je me heel spoedig?

Je zus Rie."

Het was op een dag in de tweede helft van December, toen Jan Nijland dezen brief ontving. Hij zat met een aantal van zijn kameraden in een goed verwarmde blokhut, enkele kilometers achter het front, aan den rand van een bosch, dat hen tenminste eenigszins tegen de snijdende Noordooster-stormen beschutte.

Buiten joeg de sneeuw over de velden. De thermometer wees bijna dertig graden onder het nulpunt aan, maar daarbinnen, in de goed gebouwde blokhut, was het warm, ook in de harten van de jongens, die daar na hun wacht aan het front, in de snijdende koude van den Russischen winter, enkele uren konden verpoozen. Een koerier had dien morgen post gebracht en voor het eerst sinds zijn vertrek naar het opleidingskamp te Sennheim had Jan Nijland ook een brief gekregen. Hij las hem drie, viermaal achter elkaar, tot hij elk woord kende, en de tranen stonden hem in de oogen, toen hij hem, zonder iets te zeggen aan Berend Willink te lezen gaf.

De jonge boer, die zijn eigen korten brief van huis van a tot z gespeld had, las het schrijven aandachtig door.

„Fijn voor je," was alles, wat hij zei, toen hij zijn vriend den brief terug gaf.

Jan Nijland knikte.

„Ja fijn." En zich tot van Leersum wendend, vroeg hij een vel papier en een potlood. Even later was hij bezig, zelf een brief te schrijven.

De winter was eerder en feller ingevallen, dan ieder had verwacht. Zoo hevig was eensklaps de kou, zoo snijdend de sneeuwjachten, dat in die eerste dagen het geweldige verzorgingsmechanisme van

het Duitsche leger voor schier onoverkomelijke moeilijkheden leek te staan.

Weer was het, als zoovele malen in dezen vrijheidsstrijd van het Duitsche volk en de met hem verbonden landen, het genie van den Führer, dat door een enkelen maatregel, de verkorting van de frontlijn, niet alleen het gevaar van afsnijding bezwoor, dat verschillende legercorpsen dreigde, doch daarmee tegelijkertijd den grondslag legde voor een succesvollen afweerstrijd tegen te verwachten aanvallen.

De bolsjewisten maakten van deze voor hen zoo onverwachte hulp der natuur — wellicht ook in den waan, dat de verkorting van de frontlijn een terugtrekken der Duitsche legers beduidde — een dankbaar gebruik en trachtten door voortdurende aanvallen de kracht van den Duitschen afweer te breken. Doch hoewel de bolsjewisten aan kou en sneeuwstormen gewend waren, hoewel de ijzige winden de Duitsche troepen bijna voortdurend recht van voren bestormden, hielden Hitler's soldaten stand, onverbiddelijk stand, en wisten door elastische verschuivingen van hun frontlijn den aanvallende vijand steeds weer de troeven uit handen te nemen en zijn offensieven te doen doodloopen in het alles vernietigende vuur van de goed opgestelde batterijen.

Alle weersomstandigheden en sneeuwstormen ten spijt ondernam het luchtwapen iederen dag opnieuw vernietigende aanvallen op de Sovjet-stellingen, op de wegen en spoorlijnen der bolsjewisten achter hun front. De koenste staaltjes haalden de dappere vliegers uit, en de verzorging door de lucht van de diep achter het vijandelijke front voorgeschoven egelstellingen was een meesterstuk van inzicht en kunnen.

Doch ook de infanteristen bleken geenszins voortdurend aan hun winterstellingen gebonden. Ze ondernamen verkennings- en storingstochten tot ver achter de bolsjewistische linies; en de skiloopers legden hierbij afstanden van honderden kilometers af, tot diep in het vijandelijke gebied, waar ze de hun opgedragen taak met koelbloedige doodsverachting en onverzettelijke wilskracht volvoerden.

Ook de Nederlandsche SS-mannen hadden hier een werkzaam aandeel in.

Nadat Jan Nijland, Berend Willink en hun kameraden hun klein aandeel hadden bijgedragen in den slag, die zijn bekroning had ge-

Besprekingen voor den verderen opmarsch

Een gepantserde auto is ver naar voren, nu stormt de infanterie ten aanval

Geweerschutters hebben dekking gezocht

Alle beschikbare vervoermiddelen worden gebruikt

Zelfs het water vormt geen beletsel om voorwaarts te komen

Het valt niet mee door de modder, maar het doel wordt bereikt

Een welwillende boer wijst ons den weg

Dankbaar wordt van een „opstapje" gebruik gemaakt

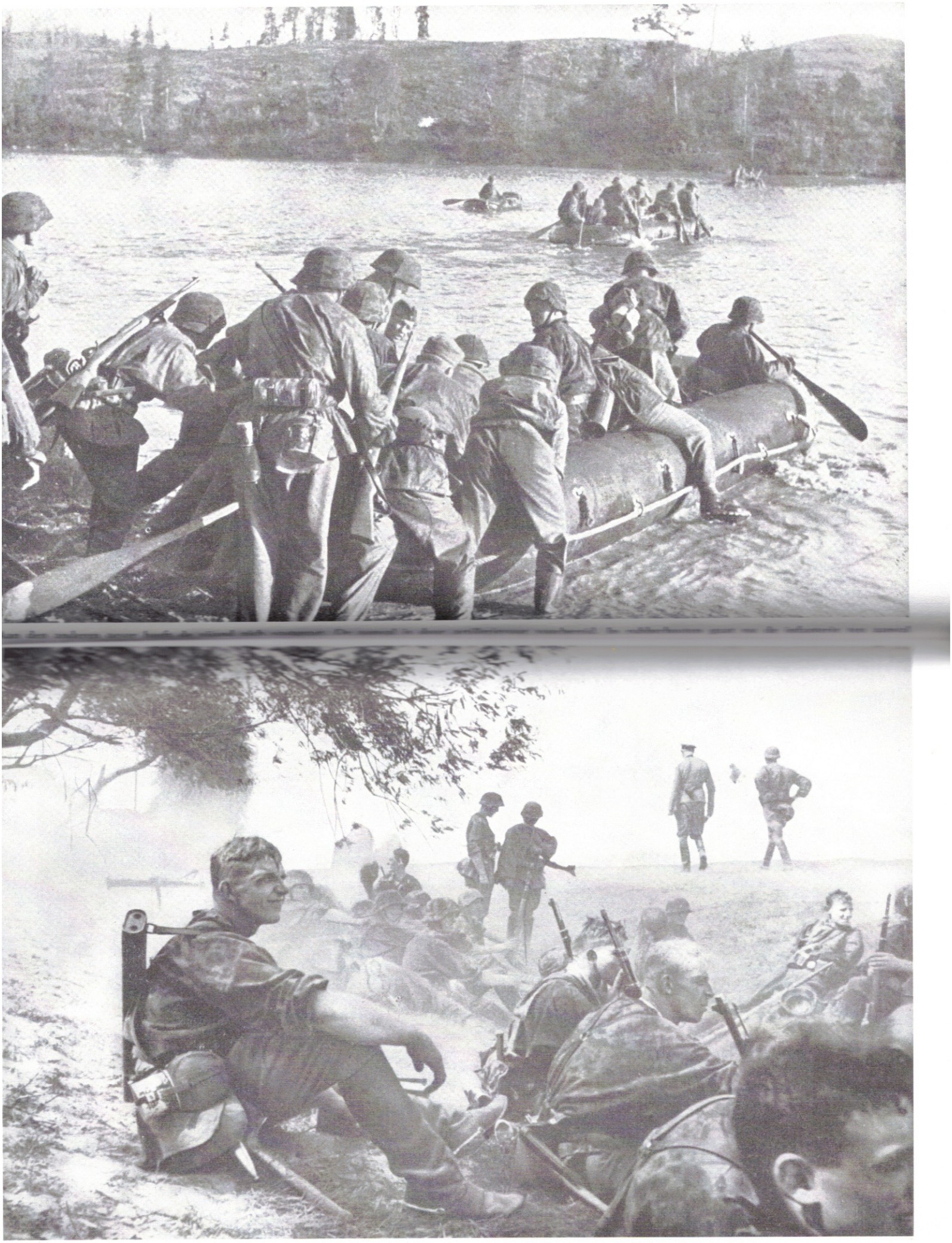

Hier rusten de jongens een oogenblik, lang kan het niet zijn, de Rus mag niet met rust gelaten worden

Voetje voor voetje richten de jongens, die een stoottroep gevormd hebben, voorwaarts

Een ver vooruitgeschoven stoottroep klaar ten aanval

De spits van een Kradschutzen-Afdeeling (Motorschutters) heeft contact met den vijand

Eens de trots van vader Stalin

Een stoottroep door pantsers ondersteund rukt naar voren

vonden in de verovering van O., waren ze verder naar het Oosten ingezet, en daar had de onverwachts invallende winter hen verrast. Ze hadden in enkele dagen hun stelling, niettegenstaande ze door ware modderzeeën moesten baggeren en onder aanhoudende stortregens meermalen zware vrachtauto's, die in den modder waren blijven steken, weer op gang moeten helpen, ver vooruitgeschoven. En toen, ineens, was de vorst gekomen. De vette, decimeters dikke modderbrij was in weinige uren tijds veranderd in een keiharde massa, waarin de wielen van wagens en kanonnen onwrikbaar bleven vastzitten. Den volgenden dag reeds hadden de bolsjewisten aangevallen. Ondanks alle ongunstige factoren zouden de SS-mannen dezen aanval hebben afgeslagen, doch daar kwam het consigne: terugtrekken. En ze trokken terug, al vechtende.

Terugtrekken.

Het was van een ongekende hardheid voor deze mannen, die tot nu toe niets anders hadden gekend dan een zegevierend oprukken. Maar ook onder deze nieuwe omstandigheden bleef hun vertrouwen in hun leiders, in hun Führer even groot als ooit te voren, en de terugtocht was geen vlucht, doch slechts een strategische beweging, die straks zou blijken, zijn nut af te werpen.

Bijna dertig kilometer moesten ze terug naar de hun aangewezen stellingen en op den weg daarheen kwam ook de sneeuw in stormvlagen. De bolsjewisten bleven voortdurend aanvallen en van hun compagnie verloren ze vier man, terwijl vele anderen gewond raakten en enkelen met bevroren handen of voeten eindelijk de stelling bereikten.

Toen was ook voor hen de afweerstrijd begonnen, die alles eischte van hun taaie uithoudingsvermogen. Vooral de eerste weken was het hard voor hen geweest. En wanneer ze na hun aflossing in de inmiddels gebouwde blokhutten kwamen, vielen ze neer, waar ze maar een plaatsje konden vinden, en sliepen aan een stuk hun vrijen tijd uit. Maar ook hier deden hun training en de op het oorlogsterrein opgedane ervaring al spoedig hun invloed gelden; en na eenigen tijd gewenden ze aan de koude en konden hun vrije uren ook nog voor andere dingen gebruiken dan alleen maar slapen.

Het was, of in dezen tijd, nu ze niet alleen tegen den vijand maar ook tegen de even gevaarlijke en verraderlijke elementen moesten vechten, hun saamhoorigheidsgevoel nog sterker werd. Ze wisten,

dat ze meer dan ooit op elkaar waren aangewezen, van elkaar afhingen. En dat deed alle kleine meeningsverschillen verdwijnen, deed alles, waarover anders misschien wrijving was ontstaan, zoo nietig lijken.

Ze wisten, dat er van zegevierend voorwaartsrukken gedurende dezen winter geen sprake meer zou zijn, maar ze wisten ook, dat een nieuwe zegevierende stormloop zou worden ontketend, wanneer deze kou weer verjaagd zou zijn door de voorjaarszon. Om dit te kunnen bereiken, was hun standhouden hier een eerste vereischte, als basis voor de komende successen; waardoor hun taak, zooals hun aanvoerder hun had gezegd, nog grooter was geworden.

Toen, op den achtsten December, kwam het bericht van Japans intrede in den oorlog. Nijland, Willink en enkele anderen zaten in een der voorste bunkers van de frontlijn, toen van Leersum het hun kwam vertellen. Hij was zelf juist afgelost, doch had onmiddellijk zijn vrijen tijd opgeofferd en den zwaren tocht naar de voorste linie, tegen een orkaan bij een temperatuur van veertig graden onder nul in, gemaakt, om de kameraden daar op de hoogte te brengen van het heugelijk nieuws. In de blokhut hadden ze, zoo moe als ze waren, een vreugderonde gedanst; in den bunker werd de tijding met een gejuich begroet, dat het geraas van den storm een oogenblik overstemde.

In den loop der volgende dagen vernamen ze bijzonderheden over de vernietiging der Amerikaansche vloot bij Hawaï. Ze waren toen in hevige afweergevechten gewikkeld tegen een stormloop der Sovjets, met tanks en infanterie. En niettegenstaande alle ontberingen — het was den bolsjewieken tijdelijk gelukt, zoo ver in hun frontlinie door te dringen, dat de achterwaartsche verbindingen meer dan een dag lang afgesneden waren, zoodat de verdedigers op het kleine rantsoen etenswaren waren aangewezen, dat ze voor geval van nood altijd bij zich hadden — vochten ze door en hielden stand in het trotsche bewustzijn van de uiteindelijke overwinning.

Een paar dagen later nam de aanvalskracht der bolsjewieken sterk af. Tegelijkertijd luwde ook de storm, maar de vorst nam nog toe. Wanneer 's avonds de sterren, met een in West Europa ongekenden glans, aan den zwarten hemel fonkelden, en de etenhalers kwamen, dan waren de soep en de koffie in de ketels tot klompen ijs geworden, die ze moesten stukhakken en daarna voorzichtig op hun kleine kooktoestel in den bunker ontdooien.

In die weken voor Kerstmis en Nieuwjaar vielen de bolsjewisten nog meerdere malen aan, maar steeds werden ze teruggeslagen of zoo listig in een val gelokt, dat soms vrij groote gevechtsgroepen afgesneden en in de pan gehakt konden worden.

Helder als de dag, was soms de nacht verlicht door de tientallen lichtraketten, waarvan door beide partijen gebruik werd gemaakt. Lichtspoormunitie teekende haar banen af tegen den donkeren hemel, dag en nacht donderden de kanonnen. En om hen heen was de wereld maagdelijk wit, hingen de takken der sparren en dennen omlaag onder de zware sneeuwvracht, waarop overdag de zon met verblindenden glans scheen, en waarin 's nachts de sterren zich duizendvoudig weerspiegelden.

Ze leerden in die weken ontberingen kennen, grooter dan ze ooit voor mogelijk hadden gehouden, maar het deerde hun sterke lichamen en hun geestkracht niet. Ze werden er nog meer door vereend, voelden nog sterker, van welk een geweldige kracht straks de Groot Germaansche gemeenschap zou zijn, die temidden van zulke ontberingen en offers groeide. Door dit louterend vuur aaneengesmeed, zouden zij straks met het opbouwend werk voor het nieuwe Europa kunnen beginnen, waarvoor hier, onder het gedonder der kanonnen, de fundamenten werden gelegd, hechter als van het hardste graniet.

Zoo braken de Kerstdagen aan. Op den tweeden Kerstdag hoorden ze, dat Hongkong door de Japanners genomen was en dat bracht een nieuwe golf van geestdrift. Twee dagen later kregen ze pakjes van huis, kleine versnaperingen en wat snuisterijen, waar ze hier niets aan hadden, maar die door liefdevolle handen voorzichtig waren ingepakt en die iets van de sfeer van thuis met zich meebrachten.

Niemand was hen vergeten. Ze lieten elkaar hun geschenken zien als blijde kinderen; ze lachten en schertsten en in hun ziel was een traan om de liefde van hen, die achtergebleven waren in het vaderland.

Den dag daarna vielen de Sovjets driemaal achtereen met pantsers en infanterie aan, in een verwoede poging een bres te slaan in het afweerfront. Tot driemaal toe liep de bolsjewistische infanterie storm op hun loopgraven en bunkers; en werden de half uitgehongerde en slecht uitgeruste mannen door de kogels der machinegeweren neergemaaid. Tot driemaal toe strandde een aanval der pantserwa-

gens in het felle afweervuur der paks en der in den strijd op den beganen grond ingezette flaks. Vier pantsers werden al bij den eersten aanval in brand geschoten, toen ze de linie nog op geen vijfhonderd meter genaderd waren, drie andere werden bij den tweeden aanval vernield en lagen wat dichterbij. Bij den derden aanval, waaraan minstens vijf groote twee-en-dertig tonners deelnamen, wisten ze dichter tot de Duitsche linie te naderen, maar toen was het ook met hen gedaan. Twee ervan bleven op nauwelijks tweehonderd meter van de voorste loopgraaf liggen, een derde geraakte wat verderop in brand, waarna de twee andere zich haastig terugtrokken.

Den volgenden nacht ontdekten de wachtposten, dat de bolsjewieken de beide voorste kolossen als observatieposten gebruikten. De Hauptsturmführer werd gewaarschuwd en onmiddellijk nam hij het besluit, ze te vernietigen.

„Ze moeten de lucht in," kwam Broers zijn kameraden in de loopgraaf melden, „en wij moeten mee om het op te knappen.

„Reuze werrekie," grijnsde ter Beek.

„Het treft. 't Is pikkedonker," merkt Jan Nijland op.

Er werden twee stoottroepen gevormd van ongeveer tien man. Tegen elf uur ging het er op los, de eene groep naar de kolos, die meer links lag, de tweede naar den anderen tank.

Ze hadden witte mutsen op en witte lakens omgeslagen, om tegen ontdekking gevrijwaard te zijn, want de Sovjets werkten op de meest ongelegen oogenblikken met lichtkogels, en ze hadden altijd scherpschutters bij de hand, die ieder verdacht voorwerp dadelijk onder vuur namen.

Met het geweer in den aanslag, de handgranaten in den gordel en in de schachten van hun laarzen, slopen ze de loopgraaf uit en waadden door de dikke sneeuwlaag in de richting van den tank, die daar ergens voor hen liggen moest. De lucht was betrokken en het zou waarschijnlijk straks wel weer gaan sneeuwen. Hun Unterscharführer ging voorop, daarachter kwamen Willink, Broers en van Leersum; ter Beek en Nijland sloten de rij.

In ganzenmarsch ging het voort, stap voor stap door de hoogopgewaaide sneeuw baggerend. Nog waren ze in de dekking van het dennebosch, maar reeds zwenkten de voorsten af, het open veld op. Vlak voor hen duikt even later de stalen kolos, als een zwarte vlek in het witte landschap op. Het maakt op de mannen even den indruk van een gewond, reusachtig beest, dat weet, dat zijn laatste uur geslagen heeft.

Plotseling zagen ze rechts van zich een aantal donkere gestalten heel rustig op den pantserwagen toeloopen. Het moeten bolsjewieken zijn, die zich klaarblijkelijk van geen enkel gevaar bewust zijn, daar ze niet eens de moeite hebben genomen, zich door witte mantels of doeken onzichtbaar te maken. Een oogenblik later klinkt een schot. Een der zwarte gedaanten valt neer in de dikke witte vacht. De Unterscharführer heeft met dit revolverschot het teeken tot den aanval gegeven. Handgranaten suizen door de lucht en komen temidden van de volkomen verraste bolsjewieken terecht. Ze laten zich snel in de beschuttende sneeuw vallen. Jan Nijland opent het vuur op hen uit zijn licht machinegeweer. Inmiddels heeft de pionierofficier, die met twee van zijn helpers deel van het groepje uitmaakt, den tank bereikt en de lading aangebracht.

Terwijl een paar bolsjewieken schreeuwend op de vlucht slaan, klinkt dan helder door den vriesnacht de stem van den pionierofficier:

„Ladung fertig."

Dan volgen de drie schrille fluittonen, die voor de mannen het bekende waarschuwingsteeken zijn, dat ze dekking moeten zoeken. Drie, vier minuten hebben ze, om uit het gevaarlijke gebied te komen, en die hebben ze, in de rulle, hooge sneeuw meer dan noodig. Zoo snel ze kunnen, enkelen nog vurend op de vluchtende bolsjewieken, trekken ze terug, en nauwelijks zijn ze op voldoenden afstand en liggen ze in de sneeuw, of daar volgt de ontploffing.

Alles dreunt en beeft. Stukken staal vliegen overal heen. En onder den rand van hun helm door zien ze een steekvlam van tientallen meters omhoog schieten, die de omgeving hel verlicht. Die tank zal nog wel eenigen tijd branden, en daarom is het zaak, nu ijlings terug te trekken naar hun onderkomens. Reeds is de artillerie der Sovjets in actie gekomen. Granaatwerpers doen hun felle slagen hooren. Om hen heen dondert en kraakt het. Twee man, waaronder de pionier-officier worden door granaatsplinters gewond; de officier zelfs vrij ernstig, naar het zich laat aanzien.

Het kostte hun kostbaren tijd, maar ze dachten er niet aan, hem daar achter te laten, al zou het maar geweest zijn, om hem straks te gaan halen. Hijgend bereikten ze hun onderkomens en gaven den

gewonde aan den frontdokter over, die zich dadelijk over hem ontfermde en hen geruststelde met de mededeeling, dat het wel een flinke wond was, maar dat er, dank zij hun hulp, geen gevaar voor zijn leven was.

In hun kleinen bunker bliezen de mannen even uit en ontdooiden een beetje. Toen werd er weer alarm geblazen en moesten ze hun loopgraaf in. Maar de aanval der bolsjewisten werd in den kiem gesmoord. En nog dien avond kwam de Hauptsturmführer bij hen. Stuk voor stuk liet hij het licht van zijn zaklantaarn op de gezichten van de zeven mannen vallen, die aan de onderneming hadden deelgenomen. En met bewogen stem, die de jongens nog nooit van dezen ijzerharden vechtjas hadden gehoord zei hij:

„Mijn beste SS-kameraden, het is prachtig gelukt. Flinke kerels zijn jullie, Nederlanders. Met jullie wil ik alle duivels uit de hel halen."

XI

De wintermaanden waren voorbijgegaan in een vrijwel onafgebroken afweerstrijd. Slechts enkele keeren hadden de elementen zoo sterk gewoed, dat ook de Sovjets zich niet buiten hun stellingen hadden kunnen wagen; het waren slechts weinige, korte perioden van betrekkelijke rust geweest, die onzen jongens aan het winterfront waren gegund.

Hun moreel had er niet in het minst onder te lijden gehad. Zeker, de overwinningsmeldingen van hun Japansche wapenbroeders hadden ze steeds weer met gejuich begroet, maar als een opbeurend middel hadden ze die geenszins van noode gehad.

Nu was de lente in aantocht, volgens de kalender, maar het bleef vriezen en de sneeuwstormen hielden met even groote hevigheid aan, als was het midden Januari. Maar ze wisten, dat het straks — al zou dat straks in dezen ongewoon strengen winter misschien nog wel een paar maanden uitblijven — als de zon de sneeuw zou hebben doen smelten en den doorweekten grond zou hebben opgedroogd, weer voorwaarts gaan. Dan zouden de Sovjets ondervinden, dat hun krachtverspilling van dezen winter vergeefsch zou blijken te zijn geweest. Dan...

Als ze in hun blokhut zaten, of soms ook, wanneer de stilte in den bunker hen te machtig werd, — hielden ze beschouwingen over die nabije toekomst, en maakten plannen en nog eens plannen. Dan gaven ze aan de hand van kaartjes, die ze uit de enkele kranten hadden geknipt, welke ze uit Holland hadden gekregen, hun meening over de operaties te kennen, die dan zouden moeten volgen; dan stieten ze in gedachten reeds tot Wolga en Kaukasus voort.

Veel post en veel lectuur kregen ze in die maanden niet uit Nederland. Ze begrepen, dat het niet anders kon, dat de verbindingen onder deze omstandigheden wel voor belangrijker zaken in stand gehouden moesten worden. Maar de weinige brieven en de enkele kranten, met nieuws van weken her, werden letter voor letter gelezen.

Zoo ging de tijd voorbij, met vechten, met uren van vertrouwd samenzijn, met wachten in storm en sneeuw en poolkoude op den aanval der Sovjets. Steeds moesten ze voorbereid zijn op onverwachte overvallen, zoowel van grootere, door pantsers ondersteunde gevechtsgroepen als van kleine, met witte mantels goed gecamoufleerde patrouilles. Geen oogenblik mocht hun waakzaamheid verslappen, en steeds weer moesten ze bereid zijn, in te grijpen, hoe zwaar de omstandigheden ook waren.

Meermalen drongen ook hun eigen patrouilles tot ver achter de linies der bolsjewieken door en verstoorden hun achterwaartsche aanvoerwegen, waarbij ze den vijand meermalen belangrijk materiaal verliezen toebrachten. Menigmaal ook haalden ze, wanneer het wachten in bunkers en loopgraven te lang en te vervelend werd, allerlei stoute stukjes uit, vaak met bijna jongensachtigen overmoed, omdat hun daadkracht het niet langer uithield en die vervloekte bolsjewisten maar niet wilden aanvallen.

Op een nacht, het liep tegen einde Maart en nog steeds hield de winter aan, vonden ter Beek en van Leersum, dat er maar iets gebeuren moest, omdat er al in een week niets van belang was voorgevallen.

„Ze denke daar an den overkant vast en zekers, datte we doodgevrore zijn," beweerde ter Beek vrij onlogisch, „en daarom motte ze maar 's zien, datte we kiplekker zijn en ze graag weer 's op theevisite wille hebbe."

„Wat wou je doen?" vroeg Berend Willink, die zooiets wel mocht.

„'k Weet nog niet. Heb jij geen goed ideetje, lange," wendde hij zich tot Nijland, die al meer met goede invallen op de proppen gekomen was, waar ze heel wat plezier aan beleefd hadden en waarvan, naar ze meenden, de bolsjewisten nog altijd nachtmerries moesten hebben.

Het was ditmaal echter Broers, die met een idee kwam.

„We hebben verleden week een nieuwe hakenkruisvlag gekregen, jongens," zei hij.

„Wat wou je daarmee doen?"

„In die half kapot geschoten boom, vlak bij hun linie planten."

„Een reuze-idee," stemde ter Beek onmiddellijk enthousiast in, „ik ben van de partij. Wie gaat 'r nog meer mee, manne?"

„Dat kan een verdomd gevaarlijk grapje worden," waarschuwde Nijland.

„Ben jij anders nog al vies van," kaatste ter Beek onmiddellijk.

„Ik zou jullie er alleen maar opmerkzaam op maken, dat er een flink mijnenveld tusschen de stellingen ligt."

„Je zou toch zegge," grijnsde de Amsterdammer. „Man, anders zou 'r toch ook niks an wese."

„Ik dacht, dat je anders aan die andere geschiedenis met die mijnen wel je buik vol zou hebben," antwoordde Nijland.

Ter Beek haalde zijn schouders op.

„Je zwamt, lange," zei hij. „Gaan je mee of niet?"

„Natuurlijk. Wie is er nog meer van de partij?"

Ze wilden allen, maar na eenig beraad werden van Leersum en de Zwart, een jongen uit Brabant, die zich hoe langer hoe meer bij hun groepje aangesloten had, uitgekozen. Twee man gingen de vlag halen en toen ze die in de loopgraaf hadden gebracht, trokken ze er met hun vieren op uit.

Het avontuur, waar Jan Nijland op doelde, had zich een goede maand daarvoor afgespeeld.

Ze waren met hun compagnie ter aflossing naar een frontgedeelte gezonden, dat een twintigtal kilometers noordelijk lag en waar het den bolsjewieken was gelukt, eenige dorpen te bezetten, die van te groot strategisch belang waren om ze den vijand in handen te laten.

Na een moeilijken marsch door een boschgebied waren ze midden in den nacht in een klein, smerig dorp aangekomen en hadden daar, zoo goed als het ging, enkele uren geslapen. Toen ze weer verder moesten, was het nog donker en er hing een dikke mist. Er waren in den nacht een aantal groote vrachtwagens in het dorp geconcentreerd en daarin werd de tocht naar het bedreigde gedeelte van het front voortgezet.

Toen ze het dorp uitreden, begon het langzaam te schemeren. Geleidelijk aan trok de koude mist op en een mooie winterdag, bijna zonder wind, brak aan. Oneindig ver en wit lag de besneeuwde Russische vlakte voor hen. In de verte, rechts van hen, zagen ze een kolonne tanks in dezelfde richting optrekken; deze moest tegelijk met hen den aanval ondernemen.

Na een moeilijken tocht van ruim een uur bereikten ze een klein,

bijna geheel in puin geschoten dorpje, waar onder dekking van een vrij uitgestrekt en dicht bosch de auto's goed gecamoufleerd achtergelaten werden. Daarna ging het weer te voet voorwaarts. Van vrij dichtbij klonk reeds kanongedonder en een paar eskaders stuka's vlogen hoog over hen heen. Kort daarop hoorden ze uit de verte het inslaan van bommen.

Door hoog opgewaaide sneeuwwallen heen moesten ze zich een weg banen, tegen een heuvel op. Hijgend van inspanning bereikten ze den top.

„Ingraven," werd er bevolen; en nauwelijks waren ze er mee bezig, of reeds barstten de eerste vijandelijke schrapnels boven hun hoofden. De Sovjets schoten goed, dien morgen. Klaarblijkelijk hadden ze de vorige dagen reeds een goede gelegenheid gehad, zich op dezen heuvel in te schieten.

Waarnemingsposten werden vooruitgeschoven, en na een half uur trad de Duitsche artillerie zoodanig in actie, dat de vijandelijke batterijen hun vuur moesten staken en de SS-mannen gelegenheid kregen, verder op te rukken. In breede, estafettevormige formatie ging het verder, in de richting van een dorpje, dat zich op de helling van een tegenoverliggenden heuvel afteekende en dat genomen moest worden. Reeds sloegen daar de granaten der eigen artillerie in, teneinde het dorp stormrijp te maken. Ook een kleine formatie tanks rukte in die richting op.

De Sovjets vonden het klaarblijkelijk in die vooruitgeschoven positie niet al te veilig en trokken terug, zoodat onze mannen niet alleen het dorp konden bezetten, doch den geheelen heuvelkam zonder strijd in handen wisten te krijgen.

Daar barstte het vuur der Sovjets weer rond en boven hen los en veroorzaakte eenige verliezen. Snel groeven ze zich in de dikke sneeuw en wachten af, tot ze weer zouden moeten ingrijpen in het verdere verloop van den strijd.

Op enkele kilometers voor hen lag een dorp, dat zich als een vooruitgeschoven post nog in handen van de bolsjewisten bevond, en waarop zich nu het vuur van de Duitsche artillerie concentreerde. Uit hun eigen waarnemingspost werden voortdurend telefonische aanwijzingen gegeven en steeds nauwkeuriger lag het vuur.

Het duurde dan ook niet lang of een voltreffer vernietigde het grootste huis van het dorp, dat wel iets op een schoolgebouw geleek en dat klaarblijkelijk de commandopost der bolsjewisten was.

Terwijl ze vol spanning naar het gebeuren keken, dat zich daar voor hun oogen temidden dier witte wereld afspeelde, verschenen eensklaps drie Sovjetjagers, op het Spitfiretype lijkende, ten tooneele. Bijna rakelings scheerden ze over den heuvelkam heen en beschoten de daar liggende mannen met hun boordwapens. Onze jongens lieten zich daardoor echter geenszins in de war brengen en schoten met geweren en lichte mitrailleurs terug. De rustverstoorders vlogen door zonder iets geraakt te hebben en deden vervolgens, tot groote vreugde der SS-mannen in scheervlucht een aanval op het dorp, waar de Sovjets zich nog steeds handhaafden en een verwoed afweervuur op de eigen vliegtuigen openden. Dit was weer eens een dier tallooze gevallen, waaruit duidelijk bleek, dat de inlichtingendienst van den vijand dikwijls faalde.

In den loop van den middag werd een stormaanval op het dorp bevolen, en onze jongens wisten, niettegenstaande het heftige afweervuur der nog steeds niet volkomen uitgeschakelde mitrailleurnesten der bosjewisten, het dorp tot op enkele honderden meters te naderen. Ter Beek was de anderen een stuk voorgekomen en merkte eensklaps, dat hij midden in een mijnenveld zat, dat de Sovjets hier in de dikke sneeuwlaag hadden gelegd. Hij had den jongens, die voor een laatsten storm op het dorp hun voorbereidingen troffen, nog juist bijtijds een waarschuwing kunnen toeschreeuwen, maar zelf was hij in een uiterst moeilijke positie geraakt, zooals hij daar, vrijwel zonder eenige dekking als een uitstekend doelwit voor de bolsjewieken lag. Van verder voorwaarts sluipen was geen sprake; naar links of rechts kon hij evenmin. Er zat dus niets anders op, dan terug te kruipen, maar ook dat hield de noodige gevaren in. Er bleef hem echter geen andere keus en voorzichtig, zonder zijn hoofd te durven opheffen, krabbelde hij, zich steeds zoo plat mogelijk in de sneeuw drukkend, in de richting van zijn makkers terug. Hij had niet alleen kans, ieder oogenblik met zijn voeten een mijn te raken, maar ook een der vele kogels, die overal om hem heen insloegen, konden een mijn doen ontploffen en dan was het met hem gedaan.

Zijn geluk liet hem echter ook ditmaal niet in den steek en hij kwam onbeschadigd bij zijn strijdmakkers terug. Maar het zweet liep hem over het gezicht en hij erkende, dat hij „hem nooit meer geknepen" had dan in dat kwartiertje.

Later in den middag, toen de artillerie nogmaals had ingegrepen en pioniersafdeelingen de mijnenvelden hadden opgeruimd, werd het dorp genomen en de vijand verder teruggeworpen. Dien avond, toen ze naast een stevig houtvuur zaten, vertelde de Amsterdammer nog eens, hoe hij zich wel gevoeld had, daar tusschen die mijnen.

Onwillekeurig dacht Jan Nijland aan die oogenblikken terug, toen ze door het donker van den nacht in de richting van de Russische stelling slopen, om daar de hakenkruisvlag in den boom te bevestigen. Ze waren er tot nu toe uitstekend afgekomen, zijn Nederlandsche SS-kameraden en hij. Slechts drie van hun compagnie hadden op het veld van eer hun leven gelaten, enkele tientallen waren gewond geweest, de meesten allerminst ernstig, en zoo waren ze nog ongeveer allen bij elkaar zooals ze Sennheim verlaten hadden.

Ze wisten dat andere afdeelingen van de Standarte Westland grootere verliezen hadden geleden, maar hun was het geluk tot nu toe goed gezind geweest en misschien waren ze daardoor wel een tikje overmoedig geworden. In ieder geval, zoo besloot Jan zijn gedachtengang, zouden de rooden raar opkijken, als ze morgenochtend boven hun eigen stelling het hakenkruis zouden zien wapperen. Misschien zouden ze er wel door in de war raken en dan was er wellicht een kans om tot een verrassenden aanval over te gaan. Op die manier zou er misschien nog iets goeds van komen. En als dat al niet mocht gebeuren, dan was het toch de moeite waard, aan de verbaasde smoelen te denken, die de bolsjewieken trekken zouden, wanneer ze merkten, wie er 's nachts tot in hun stellingen doorgedrongen waren.

Dat hun onderneming allerminst zonder gevaar was, daarvan waren ze zich alle vier drommels goed bewust. Ieder oogenblik kon de vijand een of meer vuurpijlen afschieten en de vier mannen ontdekken. En dan zouden de vijandelijke mitrailleurs onmiddellijk in actie komen. Bovendien was er het mijnenveld, waar ze langs moesten en waarvan ze in het donker niet precies de grenzen kenden. Daarenboven was het allerminst onwaarschijnlijk, dat de bolsjewieken in de voorafgaande donkere nachten dat mijnenveld nog verder uitgebreid zouden hebben.

Met de uiterste voorzichtigheid gingen ze voort en zonder dat er iets gebeurde, bereikten ze den boom. Een paar minuten later wapperde het dundoek hoog boven in den kapotgeschoten stam.

Ze stonden op het punt den terugtocht te aanvaarden, die heel wat eenvoudiger zou zijn, omdat ze nu de reeds gemaakte sporen konden volgen, toen er eensklaps een kink in den kabel kwam in den vorm van een hond, die luid blaffend op hen toekwam.

„Laat 'm dicht bij ons komen en sla 'm dan dood met de kolf van je geweer," beval Nijland.

Maar de hond kwam niet zoo dicht bij, dat ze dit voornemen konden uitvoeren. En het kon niet uitblijven, dat hij met zijn geblaf de aandacht van den vijand op hen richtte. Ieder oogenblik kon er een vuurpijl opgaan.

„Loopen dan maar, jongens," zei Nijland, nadat ze enkele malen een vergeefschen uitval naar den hond hadden gedaan.

Ze renden zoo hard ze konden en bereikten hun loopgraaf, even voor de eerste vuurpijlen de lucht ingingen. In de verte bleef de hond blaffen.

Den verderen nacht verheugden ze zich op het schoone gezicht, dat ze den volgenden morgen zouden hebben. Langzaam, heel langzaam, brak eindelijk de schemering aan.

„Of 't nou nooit licht wordt," mopperde ter Beek.

Toen 't licht werd, ging er een gejuich door de loopgraven.

„Is ie effe fijn," glunderde ter Beek, terwijl hij met een breede grijns op zijn gezicht naar de groote hakenkruisvlag keek, die in den morgenwind fier boven de bolsjewistische linies wapperden.

„En nou zorrege, datte ze d'r met hun leelijke pooten niet an kenne komme," zei ter Beek, terwijl hij een zwaren mitrailleur op den boom richtte.

Er ontstond een duidelijk waarneembare beweging in de bolsjewistische linie. Maar van een verwarring, zooals Nijland gehoopt had, was geen sprake en van een aanval kwam daarom voorloopig nog niets. Wel stuurden de Sovjets er een patrouille op uit, om de vlag uit den boom te verwijderen, maar dat was precies naar den zin van onze jongens. De rooden werden met een zoo welgemikt mitrailleurvuur ontvangen, dat vier van de zes man op het slagveld achterbleven en de twee overlevenden ijlings naar de veilige loopgraag terugvluchtten.

Dien dag ondernamen de Sovjets nog meerdere pogingen, om het

gehate symbool weg te halen, maar ze kregen geen kans, den boom dicht genoeg te naderen. Later in den middag, toen ze minstens twintig man verloren hadden bij hun vergeefsche pogingen, en ze eindelijk schenen in te zien, dat het hun op die manier niet lukte, schoten ze er met mitrailleurs op, klaarblijkelijk om den vlaggestok op die manier kapot te krijgen, maar ze hadden geen geluk, en toen de avondschemer over het strijdtooneel viel, woei de hakenkruisvlag, zij het doorzeefd met kogel-gaten, nog steeds als een symbool der Duitsche macht.

„Nou motte we ze geen kans geve, datte ze n'm nou weg gaan hale," vond ter Beek. „Dat heb die vlag niet verdiend, manne."

„Wat wou je dan?" vroeg Broers.

„Ik gaan 'm zellef hale, en morgenochtend gaan ik 'm weer brenge. Daar rekene ze vast en zeker niet op."

Een paar kameraden vonden het wel een te gewaagd spelletje, maar de anderen waren het er mee eens en boden zich aan, hem bij zijn onderneming te helpen.

Dien nacht echter zou het niet noodig zijn. Want of de bolsjewisten in het planten van de vlag binnen hun linie een teeken hadden gezien van een mogelijken verrassenden aanval, dan wel dat ze op een andere manier een dergelijken aanval vermoed hadden, ze schoten zoo ongeveer den geheelen nacht vuurpijlen af en bij het licht hiervan konden onze mannen de vlag in den boom even goed beschermen als ze het overdag hadden gedaan.

Den volgenden avond zouden ter Beek en een aantal anderen afgelost worden, maar ze wilden het niet, omdat ze hun vlag niet in den steek wilden laten. En toen de schemering dien avond gevallen was, haalden ze het stoute stukje uit, de vlag uit den boom weg te nemen. Het bleef dien nacht rustig en waarschijnlijk hadden de bolsjewisten er wel mannetjes op uitgestuurd, om die gehate trofee weg te halen, maar die waren natuurlijk met leege handen teruggekeerd, om den volgenden morgen tot hun verbazing en woede te merken, dat het dundoek opnieuw uitdagend binnen hun linie wapperde.

„Nou krijge we 't zellefde spelletje weer," verheugde ter Beek zich. „En vanavond gaan we 'm weer hale, jongens," voegde hij er triomfantelijk aan toe.

„Dat ga je niet," zei Berend Willink.

Ter Beek keek hem verwonderd aan. Hij was niet gewend, dat hij

Aan de overzijde van de rivier heeft de vijand zich vastgezet en wordt nu onder vuur genomen.

De vijand krijgt geen tel rust.

Nog is de tegenstand niet gebroken, de verzethaarden worden met „Pak" (Pantserabwehrkanon) beschoten

van dien kant in zijn plannen gedwarsboomd werd, want Willink was juist altijd iemand, die wel van een waaghalzerijtje hield. Hij kon best met hem opschieten, al zei die boerenknul dan nooit veel. Maar je wist, wat je aan hem had.

„Hoor hem," antwoordde hij. „Wou jij 't alleen doen?"

Berend Willink schudde het hoofd.

„Niemand van ons gaat dat doen," zei hij. „Dacht je soms, dat die lui daar zoo stom zijn, dat ze aan tooverij gelooven? Als jullie vanavond gaat, loop je in een val, waar je waarschijnlijk niet meer uitkomt."

„Daar heb je gelijk aan, Berend," mengde Nijland zich in het gesprek.

„Dus jullie wille die vlag in de hande van de rooje late?" vroeg ter Beek, een tikje verwonderd en een tikje kwaad.

„In ieder geval gaan jij en de anderen er je leven niet voor verspelen," antwoordde Berend Willink.

„Dan moeten we er wat anders op zien te vinden," meende Broers. „Die vlag moeten we toch terug hebben."

„D'r moest zoo langzamerhand maar eens een stormaanval plaats hebben," gaf van Leersum te kennen. „We zitten hier nou al lang genoeg."

De stormaanval kwam, maar van den kant der bolsjewisten. Onverwacht werd een sterk granaatvuur op de Duitsche stelling geopend en na een beschieting van meer dan een uur, waarbij zwarte aardfonteinen voor hun loopgraven omhoog spoten, zagen onze jongens de Russen op hen toestormen.

In het nu volgend gevecht, waarbij drie aanvalsgolven in hun geconcentreerd vuur verstikt werden, dachten ze niet aan hun vlag; maar toen de Sovjets tegen den middag terugtrokken op hun eigen stellingen, honderden dooden en minstens evenveel zwaargewonden in het niemandsland tusschen de beide linies achterlatend, zagen de mannen, dat hun vlag daar nog steeds wapperde, gerafeld weliswaar, maar als het ware bewust van haar eigen kracht.

„Dat doet je goed, jongens," liet van Leersum zich ontvallen.

Ze voelden het allen. Die vlag daar beteekende meer dan alleen het trotsche teeken van het nationaal-socialistische Duitschland. Het was een symbool, een levend teeken geworden voor alles, wat ze aan idealen voor de toekomst in zich droegen; het was tegelijkertijd het

teeken van hun wil, om dezen strijd tot de uiteindelijke overwinning te voeren.

's Middags herhaalden de bolsjewisten nog tweemaal hun aanval; ditmaal ondersteund door tanks, die echter spoedig vernield en brandend liggen bleven. Toen, terwijl de zon reeds ter kimme neigde, was hun aanvalskracht klaarblijkelijk uitgeput. Nog dienzelfden middag gingen de Duitsche troepen tot een tegenaanval over en dreven de bolsjewisten uit hun stellingen.

's Avonds, toen er een gevechtspauze was ingetreden, gingen ter Beek en Nijland de vlag halen, die ze als een zegeteeken en tegelijkertijd als het zinnebeeld van hun verknochtheid aan het Groot-Germaansche gemeenschapsideaal in het vervolg bij zich droegen, waarheen de strijd hen ook voerde.

XII

De zon had het eindelijk gewonnen van de koude en de sneeuwstormen. Het was een moeilijk bevochten zege geweest en de winter had nog allerlei ijselijke troeven bij de hand gehad, zooals Nijland dat uitdrukte, voor het weer wat dragelijk voor onze jongens was geworden. Maar tenslotte was er toch een einde gekomen aan een winter, zoo streng en zoo lang als men zich bij menschenheugenis niet herinneren kon.

Niemand dan hij, die zelf aan het front in het Oosten heeft gestaan gedurende deze lange, lange maanden van de vreeselijkste koude en de ontzettendste beproevingen, kan begrijpen, hoe in alle opzichten juist de maatregelen van den Führer geweest zijn, toen hij eensklaps met deze onvoorziene moeilijkheden rekening had te houden. Alleen hij kan weten, hoe er voor de mannen gezorgd is, hoe met schier bovenmenschelijke inspanning en wilskracht hun verzorging ononderbroken onderhouden werd, waardoor het hun mogelijk was, stand te houden tegen de steeds maar weer losbrekende aanvallen van den vijand. Hij alleen kan weten, hoezeer de taktiek van hun legerleiding er op gericht was de eigen menschen te sparen, zoodat deze afweerstrijd met zoo weinig mogelijk verliezen aan menschen en materiaal gepaard ging, terwijl daarentegen de vijand zoowel zijn menschenreserves als zijn materiaal opgebruikte in een mate, die volkomen onverantwoord was. Geen enkel blijvend resultaat hebben ze in dien winter behaald, de bolsjewisten; hoewel zij toch ongetwijfeld alle omstandigheden mee hadden. De ongebroken geest, de ongebroken wilskracht en gezondheid der Duitsche soldaten en de met hen verbondenen, hun geloof in de overwinning en hun vertrouwen in hun Führer, deed hen standhouden op een wijze, die niet te beschrijven valt.

Maar nu was dan eindelijk de zomer in aantocht, nadat de lente nog vele ijskoude regenvlagen had gebracht, die de bovenlaag der

diep bevroren grond in nieuwe modderpoelen veranderd hadden, die 's nachts door de koude der diepere grondlagen weer bevroren en zoo de operaties der troepen nieuwe, ongekende moeilijkheden berokkenden.

Doch ook dezen werden overwonnen en eindelijk brak de dag aan, dat opnieuw de stootkracht van het Duitsche wapen bewezen werd. De met een geweldige massa aan menschen, pantsers, kanonnen en vliegtuigen opgezette doorbraakpoging bij C. eindigde in een der grootste en bloedigste nederlagen, die de bolsjewisten ooit geleden hadden. En daarna drongen in het Zuiden de Duitsche en verbonden legers met een onweerstaanbare stootkracht op. S. werd veroverd, het schiereiland K. viel opnieuw in Duitsche hand; in de groote bocht van den Don werden de bolsjewisten uit al hun sterke stellingen verdreven en geheel het vruchtbare Oekrainische land bezet. R. werd genomen en de overgang over de monding van den Don bedwongen. Waarna de verbonden troepen naar het Zuiden opdrongen, op Koeban en Kaukasus aan. De Koeban werd veroverd, de uitloopers van den Kaukasus vielen in Duitsche hand; in een stormloop, die met niets te vergelijken is, werd het groote oliegebied van Maikop veroverd.

Naar het Oosten, langs den Kaukasus, stieten de Duitsche pantserlegers door en bergtroepen bedwongen den Elbroes, den hoogsten top van dit reusachtige gebergte, en daarmee van Europa. En het waren Nederlandsche SS-mannen, die aan dat alles aandeel hadden.

In Juni, toen de wegen en velden onder de zomerzon opgedroogd waren, waren onze mannen naar het Zuiden gedirigeerd en hadden aan de bestorming van R. deelgenomen. Daarna drongen ze verder zuidwaarts door de eindelooze steppen ten Noorden van de vruchtbare Koebanvallei. Dagenlang marcheerden ze door stof en zon, steeds weer vechtend en de Sovjets voor zich uitdrijvend. Zwaar was de inspanning in deze hel van hitte en dorst, maar ze vochten en marcheerden met een lach op hun gelaat, want ze wisten, dat zij nu deel hadden aan een der grootste operaties van dezen oorlog, aan een der beslissendste ondernemingen, die ten doel had, de bolsjewieken af te snijden van hun voornaamste oliebronnen en van een hunner voornaamste voorraadschuren. Ze wisten, dat, terwijl andere legergroepen den Don in het Oosten van den grooten boog bedwongen hadden en van drie kanten op S. aanrukten, zij zelf hier den bolsjewistischen wereldvijand den doodsteek zouden toebrengen, en dat gaf hun een diepe vreugde.

Zij werden als een der eerste groepen ingezet bij de vorming van een bruggenhoofd over den middenloop van den Koeban. Ze waren hier door onafzienbare maisvelden en velden vol met zonnebloemen opgerukt en ze leerden daardoor de beteekenis van dit gebied voor Europa kennen. Hier hadden ze niet alleen een graanschuur veroverd, die straks met haar geweldige voorraden voor geheel Europa beschikbaar zou zijn, voorraden, die reeds den komenden winter groot gewicht in de schaal zouden leggen bij de verzorging van Duitschland en de bezette gebieden, maar ook een plantaardige oliebron aangeboord, die voor de vetverzorging van onschatbare waarde zou blijken, want de olie uit zonnebloempitten is beter en rijker dan de Midden- en West-Europeesche raapzaadolie. En reeds dezen zomer zou die bron overvloedig gaan vloeien, daar zouden de landbouwpioniers, die na hen kwamen, wel voor zorgen.

Nu lag het vruchtbare Koebandal al weer achter hen en hadden ze de eerste heuvelrijen aan den voet van het groote scheidingsgebergte tusschen Europa en het Nabije Oosten veroverd. De tegenstand van de bolsjewisten was hier weer sterker geworden. Overal hadden ze van de voor hen zoo gunstige terreinomstandigheden een dankbaar gebruik gemaakt en het met diepe ravijnen doorsneden, dicht beboschte bergterrein overal met veldstellingen doorspekt.

Twee volle dagen lagen onze jongens nu reeds in een aanhoudend artillerievuur van de Sovjets. Twee volle dagen. Wie het Russische trommelvuur kent, weet wat dat beteekent. Uit alle kalibers verdragend geschut, dat de bolsjewisten in deze stelling hadden samengetrokken, met granaatwerpers, met pantser- en luchtafweergeschut vuurden ze onafgebroken over de volle breedte van het front. De aanvallende Duitsche troepen en de formaties van de SS, die hier ingezet waren, bleven het antwoord echter geenszins schuldig. De SS-batterijen, samen met de batterijen van de weermacht, haar granaatwerpers en de vuurmonden der pantserwagens, zaaiden dood en verderf onder de Sovjets. Overal brandde het woud, dat voor de bolsjewistische stellingen lag. Kleine, knetterende vuurtjes waren dicht over den grond gekropen en hadden overal het dichte kreupel-

hout aangetast. Zelfs het mos, dat hier in dikke lagen den bodem bedekte, brandde. Dan lekten rossige vlammen omhoog tegen de droge, harsrijke stammen der dennen en sparren, die in een oogwenk in gloeiende reuzenkaarsen veranderden.

Ieder windzuchtje joeg milliarden gloeiende deeltjes op en voerde ze als een vonkenregen over de bosschen en in de richting der Sovjetstellingen.

Stammen brandden door en de vallende kronen gaven nieuw voedsel aan den vraatzuchtigen, alles verteerenden gloed. Nu eens wit, dan weer zwartgrauw, steeg een dikke walm boven het brandende bosch op. En over deze hel van hitte gierden de granaten, sloegen tusschen de brandende boomen in, wierpen asch en vuur, aarde en stukken gloeiend hout omhoog.

Een onbeschrijfelijk inferno, dit gevechtsterrein, waar onze jongens met harde, verbeten trekken, met brandende oogen en zwoegende longen, dorstig en stoffig in hun smalle loopgraven lagen, loerend op de vijandelijke boomschutters, die nog overal, waar het vuur zijn verterend werk niet had verricht, hun tegenstanders trachtten te bestoken. Maar ze waren vertrouwd geraakt met deze gevaarlijke vijanden en wisten ze steeds weer onschadelijk te maken.

Het matte zilver van hun zegerunen op de kragen van hun uniform was reeds lang glansloos geworden, het zwart van die kragen grijs als de rest van hun uniform. Velen hadden hun jassen en hemden uitgegooid en lagen met naakt bovenlijf in de gloeihitte van het strijdtooneel.

Met kloppende harten en hijgenden adem liggen zij dicht tegen de rookende aarde aangedrukt. Al hun zinnen gericht op het terrein voor hen, elke gedachte bij den vijand. Want ze weten uit ondervinding, dat dubbele waakzaamheid geboden is, als geen nevenman zichtbaar en geen vijand herkenbaar is. Maar ieder van hen weet, uit welke richting de bolsjewieken zullen komen, wanneer ze een aanval zouden ondernemen. Daarheen zijn de loopen van geweren en mitrailleurs gericht. En wanneer ze een beweging van den vijand vermoeden, klinkt er geweervuur en verlaat kogelsnoer na kogelsnoer de monden der M.G.'s.

Vaak genoeg, wanneer de stuka's zich op den vestingberg der bolsjewieken storten, slaan de wervelingen der inslaande bommen geweldige gaten in de rooksluiers. Dan nemen onze SS-mannen nieuwe doelen op de korrel, dan wordt het rhythme der geweerschoten sneller, harder, verbetener.

Acht en veertig uur liggen ze zoo. Ze roeren nauwelijks het eten aan, dat de etensbrengers, hun kameraden, onder de grootste moeilijkheden en gevaren naar boven hebben gebracht. Acht en veertig uur achtereen zenden ze schot op schot naar den overkant, waar de vijand ligt. Acht en veertig uur lang gieren de granaten hun over het hoofd en slaan soms angstwekkend dicht bij hen in. Menig kameraad wordt gewond en waggelt langzaam terug naar den arts, die iets achter de voorste linies een verbandplaats heeft ingericht. Enkelen worden zoo zwaar getroffen, dat hun kameraden hen erheen moeten dragen.

Acht en veertig uur van de hoogste beproeving, die een mensch kan doorstaan, acht en veertig uur van een stil heldendom, waaraan ze straks echter, wanneer ze afgelost zijn, niet al te lang, en dan alleen nog maar glimlachend zullen denken.

Eindelijk brak dan het oogenblik aan, dat ze afgelost werden. Met doodmoede ledematen sleepten ze zich naar de kleine weide, die, beschut tegen het vuur en de granaten, hun een veilige schuilplaats bood. Ze vielen er neer zooals ze waren, en sliepen. Een lag er aan den rand van het kleine, heldere beekje, dat hier zijn weg tusschen het hooge, malsche gras zoekt, zijn hoofd bijna in het water. In zijn rechterhand een brief, vastomklemd. Dien droeg hij altijd bij zich, een brief van thuis, dien hij ook nu weer, als alle avonden voor het slapen gaan, had willen herlezen. Maar de slaap had hem overvallen, voor hij er een letter van had gezien. Een ander ligt met het gezicht op zijn arm. Zijn haar doornat van het zweet. Asch en stof zijn er in vastgekoekt. Aan zijn handen kleeft bruine aarde.

Zoo liggen ze daar allen, en hun slaap is als de dood.

Maar toen ze den volgenden ochtend vroeg gewekt werden, ontwaakten ze frisch als altijd, met een lach op hun gezicht en een kwinkslag op de lippen. Ze schoren zich, baden in de beek. Een nieuwe dag brak aan. Een nieuwe dag, die nieuwen strijd zou brengen.

Bij een vermolmden boomstam aan den rand van de wei stond hun commandant. Zijn kraag stond open. Een bonte doek was daardoor even zichtbaar geworden, die een lieve hand bij het afscheid om zijn hals heeft gelegd. Hij rookte een sigaret en keek naar zijn

mannen, die straks weer hun plicht zouden gaan vervullen. Jongens met merg in hun knoken, jongens, waar hij op aan kan, wat er ook gebeurt.

Den volgenden dag werd de vijand uit zijn sterke veldstellingen verdreven en verder naar het Zuid-oosten teruggeworpen. Dicht zaten ze hem op de hielen, hem geen tijd latend, zich opnieuw vast te zetten.

Maar het terrein werd steeds moeilijker. Door dichte oerwouden, moesten ze zich met kapmessen en spaden een weg banen. Voor de gemechaniseerde wapens was hier niet veel meer te doen, die moesten om dit gebied heen trekken. Het kwam hier vooral op de infanterie aan, die al deze hindernissen overwinnen moest onder het voortdurend vuur van de bolsjewisten.

Het was op een Zondag, toen ze een sterke groep bolsjewisten in een bosch ingesloten hadden en den tegenstander systematisch vernietigden, dat van Leersum door een geweerschot doodelijk werd gewond. Ze waren in tirailleurlinie door dicht struikgewas heengedrongen en zoover uit elkaar geraakt, dat ze hem niet onmiddellijk hulp konden verleenen. Toen ze bij hem kwamen, was hij reeds buiten bewustzijn en kort daarop, terwijl Berend Willink en Broers hem voorzichtig naar de verbandplaats terugdroegen, blies hij den laatsten adem uit.

Met verdubbelde woede gingen ze daarna op de bolsjewisten los. Niet een van de ruim vierhonderd ingesloten rooden ontkwam. Er werden slechts enkele krijgsgevangenen gemaakt.

Dien avond begroeven ze hun kameraad. Stil stonden ze aan zijn graf, met het eenvoudige houten kruis, waarop zijn helm hing. Zwijgend stonden ze daar, Jan Nijland, Berend Willink, ter Beek, Broers en al de andere kameraden. Een goed en dapper vriend was van hen heengegaan, had zijn leven geofferd voor zijn Führer en zijn vaderland. Ze zouden hem nooit vergeten, en ze wisten allen, dat ze door zijn dood nog sterker gebonden waren aan hun taak. Die zouden ze, ten koste van alles, tot een goed einde brengen. En als zij zelf daarvoor met hun leven zouden moeten betalen, dan stonden anderen, dapper en stoutmoedig als zij zelf, klaar om hun werk over te nemen en te voleinden.

Ze spraken niet, aan het graf van hun vriend. Ze hadden er geen behoefte aan, iets te zeggen, geen behoefte, naar een ander te luisteren. Hij was een van hen geweest, een der trouwste en offervaardigste, en zijn geest zou bij hen blijven, in alle komende tijden.

Drie dagen daarna, tijdens een gevecht om een sterke bunkerstelling, die de Sovjets ter weerszijden van een smallen hollen weg hadden aangelegd, werd Jan Nijland vrij ernstig gewond.

Ze hadden met hun zwaren mitrailleur dekking gevonden achter een rotsblok. Berend Willink bediende het wapen, Nijland verkende de omgeving en gaf aanwijzingen.

„Ik geloof, dat we hier niet veel bereiken," zei hij tegen zijn strijdmakker. „We moeten ze in de flank zien te komen."

„Vooruit dan maar," antwoordde de ander, en wilde den mitrailleur reeds opnemen, toen Nijland snel een waarschuwing liet hooren. Links van hen kwam een groepje bolsjewisten aansluipen door het dichte onderhout.

„Vuur," beval Nijland.

Willink, die zich vlug weer had laten vallen, liet het zware wapen op de aanvallers spelen, die zich terugtrokken en begonnen te schieten. Nijland waagde zich iets te veel opzij van het rotsblok, om eenige der vijandelijke schutters met zijn geweer onder vuur te nemen en kreeg een schot in zijn rechterschouder.

„Ze hebben me te pakken, Berend," zei hij, terwijl hij zijn geweer losliet.

„Erg?" vroeg de ander, terwijl hij door bleef schieten.

„Nee."

„Waar?"

„M'n rechterschouder," antwoordde Nijland, zijn pijn verbijtend.

„Kun je alleen naar de verbandplaats komen? Ik hou ze hier wel in bedwang."

„Ik denk 't wel."

„Zijn de anderen hier in de buurt?"

„Broers en ter Beek liggen een twintig meter verderop."

„Zal ik ze gaan halen?"

„Welnee. Ik kom er alleen wel door."

„Goed. Als 't kan blijf dan in de verbandplaats, tot we afgelost worden. Dan kom ik bij je."

Hij kreeg geen antwoord, en toen hij naar zijn vriend keek zag

hij, dat die bewegingloos naast hem lag. Er ging een schok door hem heen. Zou Jan Nijland..." Hij dorst de gedachte niet ten einde denken.

„Ter Beek," schreeuwde hij.

„Hieroo. Wat is er?" klonk het uit de verte terug.

„Kom bij me. Nijland is gewond," riep hij.

Het leek hem een eeuwigheid, voor de ander bij hem was. In dien tijd durfde hij den mitrailleur niet te verlaten, omdat de bolsjewisten nog altijd vlakbij in het struikgewas zaten en in hun richting schoten.

Eindelijk verscheen de Amsterdammer.

„Neem het M.G. over," zei Willink bruusk, en kroop naast Nijland; keerde hem voorzichtig op zijn rug en onderzocht hem. Nijland was bewusteloos, constateerde hij. De kogel was door den schouder gedrongen en klaarblijkelijk in de rechterlong terecht gekomen. In ieder geval was de verwonding zoo ernstig, dat er onmiddellijk geholpen diende te worden.

„Hoe is 't?" vroeg ter Beek, toen er even een korte stilte was gevallen.

„Ziet er niet goed uit. Longenschot, geloof ik," antwoordde Berend Willink.

Ter Beek vloekte.

„Dan mot ie meteen naar achtere."

„Ja natuurlijk."

„Maar dat krijg jij alleen niet gedaan."

De bolsjewisten begonnen opnieuw te vuren, nu iets meer links. Ter Beek liet onmiddellijk zijn machinegeweer in die richting spelen. Berend Willink overlegde inmiddels, wat hem te doen stond. Hier, met die moeilijke opgave voor hen, konden geen mannen gemist worden. Maar Jan Nijland mocht hier niet blijven liggen, met de groote kans op een inwendige verbloeding. Hem alleen wegdragen had hij wel gekund, maar juist bij een dergelijke verwonding zou dat veel te gevaarlijk zijn. Nijland moest met een draagbaar worden vervoerd en daar had hij nog iemand anders bij noodig. Hij nam snel een besluit.

„Ik ga een Roode Kruissoldaat halen," zei hij. „Jij bent zoolang verantwoordelijk voor hem," vervolgde hij, terwijl hij een noodverband om Nijland's schouder legde.

„Ken je an mijn overlate," antwoordde ter Beek. „D'r komt hier geen bolsjewiek door, al zou ik ze rauw op motte vrete."

Zonder verder iets te zeggen, sloop Berend Willink zoo snel als hij kon door het struikgewas, tot hij buiten het bereik der bolsjewisten was; rende toen in één stuk door naar de verbandplaats. Even later was hij met een hospitaalsoldaat en een draagbaar weer op weg naar voren.

Het vuren was heviger geworden. De bolsjewisten hadden klaarblijkelijk ingezien, dat hun van dien kant het grootste gevaar dreigde en versterkingen laten aanrukken, die het onzen jongens uitermate moeilijk maakten. En zoo moesten Willink en zijn helper onder een waren kogelregen den gewonden kameraad halen. Ze wisten, dat er geen tijd te verliezen was, en trokken zich van de over hen heen gierende kogels niets aan. Ze renden tusschen de struiken door, tot ze de plaats bereikt hadden, waar de gewonde lag. Er was een derde man bijgekomen, die ter Beek hielp, het machinegeweer bedienen. Ze hadden samen Nijland vlak achter zich gelegd, zoodat hij geheel buiten het bereik der vijandelijke kogels was.

Vlug, maar uiterst voorzichtig legden Willink en zijn helper den gewonde op de draagbaar en toen begon een moeilijke tocht.

Driemaal moesten ze de draagbaar neerzetten en zich zelf laten vallen, omdat ze in het vuur van de bolsjewisten raakten, maar tenslotte bereikten ze de veilige zone en konden ze hun kameraad aan de goede zorgen van een frontdokter overgeven. Enkele oogenblikken stond Berend Willink in twijfel, of hij blijven zou, tot de dokter zijn vriend onderzocht en zoo mogelijk behandeld had, maar de gedachte aan de anderen, die daar, nauwelijks een paar kilometers verder, op leven en dood streden, om de bolsjewieken een belangrijke positie te ontrukken was sterker dan al het andere.

„Hoe denkt U, dat het met hem is, dokter?" vroeg hij.

De jonge frontdokter, die bezig was, het noodverband los te maken, keek den ander even aan.

„Kan ik nog niet zeggen," antwoordde hij rustig. „Er schijnt een vrij ernstige inwendige bloeding plaats gevonden te hebben, maar in ieder geval is er nog hoop."

Een oogenblik aarzelde Willink nog.

„Mag ik vanavond of morgen, of wanneer het kan, nog even bij U komen om te vragen, hoe het met hem gaat?" vroeg hij.

„Zeker," was het korte antwoord.

Berend Willink bracht den groet, draaide zich om en keerde naar zijn kameraden terug...

„Is ie d'r goed afgekomen?" vroeg ter Beek onmiddellijk, toen hij zijn plaats bij de zware M.G. weer had ingenomen.

„De dokter kan nog niets zeggen," antwoordde Willink.

„Nou, maak je maar niet ongerust. Als ze d'r wat an doen kenne, hale ze dat lange end d'r best door, hoor. En de vollegende keer sleep ie ons naar de dokter. Ieder op ze beurt wat, anders krijg je te veel kapsones," verkondigde hij bemoedigend. „En nou zelle we die rooie sallemanders nog 's een veegie uit de pan geve. De krenge zijne taai vandaag. Ik zei daarstraks al, we motte bij dat heuveltje zien te komme, dan hebben we beter vat op ze, maar ik zou eerst wachte, dat jij terug was. Wat denk je d'r van?"

Berend Willink verkende de omgeving. In hun kleine groepje, was het altijd Jan Nijland geweest, die in dergelijke gevallen de leiding op zich had genomen. Nu was hij het, die ook in dit opzicht de plaats van zijn vriend had in te nemen. Even zag hij het bewegingloze lichaam van zijn makker in den geest voor zich, de grauwe tint, die het gebruinde gelaat had aangenomen. Dan zette hij het beeld van zich af. De strijd moest verder gestreden worden, dat was het eenige, dat er nu opaan kwam.

„Een goed idee, ter Beek," zei hij rustig. „Houd jij ze hier met je M.G. in bedwang, dan haal ik nog een paar man, om dat heuveltje te nemen."

„Ga je gooi," knikte ter Beek. „Van mijn krijge ze hun vet, daar ken je op rekene."

Jan Nijland kwam bij in een lazeret, vele kilometers achter het front. Minuten lang staarde hij, nog half in den doezel van de verdooving, waarin hij geopereerd was, voor zich uit, dan drong het heel, heel langzaam tot hem door, wat er gebeurd was.

Hij bewoog even zijn hoofd. Dat ging. Dan werd hij zich een gevoel van pijn in schouder en rug bewust; trachtte zich te bewegen, maar zijn lichaam was als lood.

Een zuster kwam op hem toesnellen.

„Ruhig, ruhig," zei ze glimlachend. „U mag zich niet bewegen, voorloopig nog niet, tenminste."

Hij keek haar aan. Een lachje twinkelde in haar oogen. Een weerbarstige blonde lok sprong onder de witte muts vandaan.

„Wat heb ik, zuster?" vroeg hij. Hij herkende zijn eigen stem niet. Zoo vreemd klonk die.

„Niets ernstigs, gelukkig," antwoordde ze. „Tenminste, nu niet meer. U moet alleen een tijdje flink rust houden en voorloopig ook niet praten."

„Niet praten," herhaalde hij zacht. Het beeld van het lieve gezicht voor hem vervaagde en even later sliep hij.

Toen hij een paar uur later wakker werd, was hij zich zijn toestand helder bewust.

„Zuster," zei hij, toen een verpleegster langs zijn krib kwam. Ze kwam onmiddellijk naar hem toe. Hij herkende haar. Ze was ook daarstraks aan zijn bed geweest.

„Wat is er?" vroeg ze.

„Hoe staat 't met me?" vroeg hij.

„Zoo goed als het maar kan," antwoordde ze. „Maar het komt er nu vooral op aan rust te houden en niet teveel te praten."

„Ja goed, zuster, maar is er kans, dat ik weer aan het front kom?"

„Dat geloof ik zeker. Maar vraag dat morgen of overmorgen maar aan den dokter."

„Goed, dat zal ik doen," antwoordde hij. „Eerlijk gezegd, zuster geloof ik, dat ik honger heb."

„Dat mag ik hooren," lachte ze. „Ik zal gauw wat voor U halen."

Eerst twee dagen later kreeg hij gelegenheid, den dokter te vragen, hoe het met hem stond.

„Nou al weer zin om naar voren te gaan?" vroeg deze lachend.

„En of, dokter, ik voel me best."

„Toch nog een paar weken geduld hebben. Je bent er net op het kantje af doorgehaald, mijn vriend. Als je kameraden je niet zoo gauw naar de verbandplaats hadden gebracht, zou het mis gegaan zijn. De kogel had een groote slagader geraakt en er was een ernstige inwendige bloeding ontstaan.

Gelukkig is je long niet beschadigd."

„Kom ik er weer heelemaal boven op?"

„Ja, daar twijfel ik niet aan."

„Fijn dokter. En bedankt."

De dokter maakte een afwerend gebaar. En terwijl hij, samen met een verpleegster, het verband vernieuwde, vroeg Nijland naar de gebeurtenissen der laatste dagen.

„Dat gaat uitstekend," antwoordde de arts. Gisteren hebben we M. veroverd. En ten Oosten van den Don rukken we van drie kanten naar S. op. In het Zuiden moeten de voorsteden al bereikt zijn."

„Fijn."

Hij vergat er de pijn door, die het omleggen van het nieuwe verband hem deed.

„En hebt U misschien wat van mijn Nederlandsche kameraden gehoord, dokter?"

„Ik heb hier meerdere van jullie gehad, m'n jongen. Flinke kerels allemaal. En jullie aandeel in den strijd in dezen sector is van groote beteekenis, dat hoor ik allerwegen van onze mannen."

Er trok een glimlach over Nijland's magere gelaat.

„We helpen hier het nieuwe Europa smeden, dokter," zei hij.

De dokter knikte.

„Dat is een waar woord, kameraad. En onze Führer zal nooit vergeten, dat jullie Nederlanders daaraan hebt meegewerkt, hier aan het Oostfront."

Hij was klaar met het verbinden.

„Zoo, nou je vooral rustig houden, des te eerder kun je weer meedoen met je kameraden."

Even later lag Nijland weer alleen. In zijn hart zwol een diepe, fiere trots. Ja, hij en zijn kameraden hadden deel aan dat grootsche werk: het smeden van een nieuw Europa, dat straks, in al zijn grootheid, gedragen door de Groot-Germaansche gedachte, zou oprijzen uit dit louterende vuur. En zooals ze nu deel hadden aan dit wordingsproces, in hun strijd tegen het alle kultuur vernietigende bolsjewisme en het democratisch-kapitalistische systeem, zou zouden ze straks, wanneer de zege bevochten zou zijn, hun deel hebben bij te dragen aan den opbouw.

Dan zouden ze de groote geestelijke goederen, die ze hier niet alleen verdedigd hadden, maar die tevens gegroeid waren in dezen geweldigen strijd, gegroeid tot een alles beheerschende macht in hun eigen binnenste, uitdragen tot anderen, tot al hun landgenooten, die nu nog afkeerig stonden van dit nieuwe, dit verheven ideaal, één Groot-Germaansch rijk, onder de bezielende leiding van den genialen mensch, dien ze hun Führer noemden, Adolf Hitler.

Dan zouden ze komen met al datgeen, dat nu door zoovelen in hun vaderland met cynisch schouderophalen werd afgewezen; dan zouden ze resultaten kunnen toonen. Dan zouden ze het nationaalsocialisme van den daad brengen; dan zouden ze, door niets meer geremd, ook in hun eigen land die samenleving opbouwen, die alleen in staat is, ieder, die werkt, het zijne te geven.

Dan zouden ze de jeugd nieuwe liefde tot den arbeid, nieuwe bevrediging in de vervulling van de plichten van het individu ten bate der gemeenschap leeren; dan zouden ze helpen, een geestelijk en lichamelijk gezond volk op te bouwen, dat uit de ruines van de oude democratische wanorde op zou bloeien in groote, evenwichtige schoonheid.

Dan zouden ze, in geest en wezen een met de andere volken van die groote Germaansche lotsgemeenschap, hun idealen tot ver buiten de grenzen van dit oude Europa uitdragen.

Ze zouden.....

Zijn gedachtengang werd gestoord door een vaag geluid, dat van buiten tot hem doordrong. Hij luisterde scherp. Ergens daarbuiten klonk een stem uit een luidspreker en kondigde een „Sondermeldung" aan.

Hij bleef luisteren. Marschmuziek weerklonk. Minutenlang. Zijn gedachten gingen naar zijn kameraden, die nu al weer tientallen kilometers verder naar het Oosten opgerukt zouden zijn. Daar donderden de kanonnen, daar gierden de kogels, daar schoten de stuka's op hun doelen neer als felle roofvogels, daar joegen Duitsche jagers hun tegenstanders in den dood. Daar hechtten ze allen, van den geringsten soldaat tot den hoogsten bevelvoerder nieuwe lauweren aan het vaandel van hun ideaal, Germanje.

De marschmuziek hield op. Fanfares schetterden. Uit „Les Préludes" van den grooten Liszt. Een „Sondermeldung" van het Oostfront dus.

Met al zijn zinnen gespannen luisterde hij. Daar kwam het bericht. De bij K. ingesloten vijandelijke legergroepen waren vernietigd.

Een nieuwe zege. Zijn hoofd, dat hij, luisterend opgeheven had, zonk in de kussens. Om zijn lippen speelde een glimlach van voldoening en met de muziek, die nu daar buiten weerklonk, neuriede hij de

woorden mee, die voor hem, voor hen allen zoo vertrouwd en van zoo diepe beteekenis waren geworden:

„Wir standen für Deutschland auf Posten
Und hielten die grosze Wacht.
Nun hebt zich die Sonne im Osten
Und ruft die Millionen zur Schlacht.
Von Finnland bis zum Schwarzen Meer
Vorwärts. Vorwärts.
Vorwärts nach Osten, du stürmend Heer.
Freiheit das Ziel,
Sieg das Bannier,
Führer befiehl,
Wir folgen Dir.

Der Marsch von Horst Wessel begonnen
Im braunen Gewand der S.A.
Volenden die grauen Kolonnen,
Die grosze Stunde ist da.
Von Finnland bis zum Schwarzen Meer
Vorwärts. Vorwärts.
Vorwärts nach Osten, du stürmend Heer.
Freiheit das Ziel,
Sieg das Bannier,
Führer befiehl,
Wir folgen Dir.

Nun brausen nach Osten die Heere
Ins russischen Land hinein.
Kamraden, an die Gewehre.
Der Sieg wird unser sein.
Von Finnland bis zum Schwarzen Meer
Vorwärts. Vorwärts.
Vorwärts nach Osten, du stürmend Heer.
Freiheit das Ziel,
Sieg das Bannier,
Führer befiehl,
Wir folgen Dir.

Oorspronkelijk uitgegeven door uitgeverij Storm in Amsterdam als propaganda van de Waffen- SS in 1942. Volgens zijn eigen voorwoord is dit " niet anders dan een poging iets van de vreselijke strijd in het oosten te schilderen. Daar vechten Jonge mannen uit de volle overtuiging van hun roeping. Het boek werd afgesloten toen de overwinnende legers steeds verder voorwaarts stormden, den terugkerenden vijand dicht op de hielen zittend, steeds dieper in het onmetelijke Rusland."

De Waffen- SS wordt voorgesteld door de ogen van enkele vrijwilligers die dienst nemen na de inval in Rusland. Ze krijgen hun opleiding in Sennheim in Frankrijk. De relatief korte beschrijving wordt uitgebreid met foto's geïllustreerd.
Met de trein naar het front waar ze onmiddellijk in actie komen. De ervaringen van onze vrijwilligers worden als in een roman verteld. Het onoverwinnelijk Duits leger drijft de Russen steeds verder terug. Ze komen in aanraking met alle mogelijke afdelingen van het Russisch leger : infanterie en tanks, cavalerie en pantsertreinen. Het Duitse leger is een goed geöliede oorlogsmachine dat niet te stuiten is en waar de Nederlandse Waffen- SS deel van uitmaakt.

De winter na 1941 liggen ze in verdediging en in 1942 nemen ze deel aan de aanval richting Kaukasus.
Deze uitgave is een facsimile herdruk van de uitgave in 1942.

ISBN 90-5868-162-9
9 789058 681621